congrés de cultura catalana

ESTUDIS

JOAQUIM LLOVET
Els Comas de Mataró, fabricants de cartes

JOAN FLORENSA I PARÉS, escolapi
El P. Gabriel Cardona i Sala (1831-1897)

MANUEL CUSACHS I CORREDOR
La transició política a Mataró (1973-1977)

JOSEP PUIG I PLA
El Congrés de Cultura Catalana a Mataró (1976-1977)

ENRIC SUBIÑÀ I COLL
Masies de Mata (2). Can Pou

RECURSOS

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

FULLS/59

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, octubre 1997

FULLS/59

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, octubre 1997

TAULA

Portada: Reproducció de la imatge gràfica del Congrés de Cultura Catalana (1976-1977), la cloenda del qual tingué lloc ara fa vint anys. El Museu Arxiu de Santa Maria es va adherir i va participar en els actes del Congrés i s'ha adherit novament als actes commemoratius del vintè aniversari.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró.
Director: Manuel Salicrú i Puig.
Beata Maria, 3
Tel. 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
Composició i impressió:
Copisteria Castellà. c/ Pujol, 40 - 08301 MATARÓ
Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

Amb la col·laboració del

Patronat Municipal de Cultura
MATARÓ

EDITORIAL

MN. JOAN BARAT, RECTOR DE SANTA MARIA

La malaltia i la recuperació de Mn. Josep Colomer, l'anunci del seu relleu com a rector de Santa Maria, la mort de Mn. Francesc Pou, tants anys rector de la parròquia, i la presa de possessió del nou rector Mn. Joan Barat, han marcat, sens dubte, la vida parroquial de Santa Maria durant aquest any 1997.

És ben cert que totes aquestes circumstàncies han provocat una certa inquietud entre els elements actius de la parròquia, tot i que l'activitat pastoral ha continuat amb plena normalitat. I, a més, aquest any 1997 s'han fet i acabat dues obres importants a la basílica, la restauració de la façana i la renovació de les teulades de les capelles laterals de la nau, des del Sagrament fins al creuer petit, i s'ha iniciat la campanya «Mataró restaura Santa Maria».

El dia 31 d'agost el cardenal Ricard M. Carles, arquebisbe de Barcelona, en presència de monsenyor Joan Carrera, bisbe auxiliar d'aquesta demarcació, i d'uns quaranta sacerdots i diaques i del poble que omplia la basílica, donà possessió de la parròquia de Santa Maria a Mn. Joan Barat i Graell, fins ara rector d'Alella.

Mn. Joan Barat nasqué a Olvan, prop de Berga, el 22 de juliol de 1933. Ingressà al seminari de Vic l'any 1947 i rebé l'ordenació presbiterial el 20 de desembre de 1958. Exercí el seu ministeri com a vicari en diverses parròquies del bisbat de Vic i l'any 1970 passà al de Barcelona, essent nomenat rector de Capellades, càrrec que ocupà fins a l'any 1986 que li fou confiada la parròquia d'Alella.

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria li dóna la benvinguda a Mataró i es posa a la seva disposició per a treballar en favor del patrimoni cultural que la parròquia de Santa Maria conserva, patrimoni cultural de la ciutat de Mataró.

Ens consta que Mn. Joan Barat ha estat estimat en tots els llocs on ha exercit el seu ministeri pastoral; en el recordatori de l'acte de la presa de possessió ens demanava el nostre afecte, la nostra comprensió i la nostra col·laboració.

Estem segurs que ho aconseguirà.

ACTUALITAT

MATARÓ RESTAURA SANTA MARIA

El primer document conegut que parla de la parròquia de Santa Maria de Mataró és de l'any 1008. Fou publicat l'any 1968 per Lluís Ferrer i Clariana en el primer volum de la monografia *Santa Maria de Mataró. La parròquia. El temple*. Tracta d'una escriptura de permuta de terres feta pel bisbe de Barcelona Aeci i els canonges de la Seu amb el jutge Orús. Diu textualment «...et donem per la teva permuta terres conreades i ermes a diversos llocs que tenim en el comtat de Barcelona, al Maresme, en el terme de Mata, en el veïnat de la parròquia de Santa Maria, que és dita Civitas Fracta...» Es conserva a l'Arxiu de la Catedral de Barcelona i és datat el 25 de març de l'any 1008.

Per tant, el 25 de març de l'any 2008 farà mil anys de la redacció d'aquesta escriptura i, en conseqüència, mil anys de la primera vegada que la parròquia de Santa Maria és esmentada en un document.

En l'avinentesa de la commemoració propera –deu anys– del mil·lenari, la parròquia de Santa Maria ha cregut convenient d'iniciar el procés de restauració total de la basílica, pensant que haurà finalitzat completament l'any 2008 i que serà la millor manera de celebrar l'efemèride.

L'estat actual del temple basilical fa necessària la restauració. I les característiques arquitectòniques, tècniques i econòmiques de l'actuació obliguen també a distribuir-la en un ampli termini de temps.

La parròquia de Santa Maria no té capacitat econòmica per assumir ella sola totes les operacions. Per això, considerant que el conjunt de Santa Maria és també patrimoni cultural i imatge de la ciutat, es proposa d'emprendre la campanya «Mataró restaura Santa Maria», convocant institucions, associacions, col·legis professionals, fundacions, empreses, entitats d'estalvi i bancàries, famílies i persones perquè contribueixin durant deu anys a la despesa, o bé perquè esponsoritzin alguns treballs concrets.

El passat 22 de juliol, en l'acte d'inauguració de la façana restaurada de la basílica de Santa Maria, l'aleshores rector Mn. Josep Colomer va fer pública la campanya, que va ésser assumida immediatament per l'alcalde de la ciutat Sr. Manuel Mas, assistent a l'acte.

La col·laboració ciutadana a la campanya «Mataró restaura Santa Maria» farà, sens dubte, que l'any 2008, la commemoració del mil·lenari de Santa Maria coincideixi amb la finalització de les obres.

DIA INTERNACIONAL DELS MUSEUS

El dia 18 de maig, DIA INTERNACIONAL DELS MUSEUS, en el marc de l'exposició *CENT ANYS DE CINEMA A MATARÓ. CARTELLS I PROGRAMES*, el Museu Arxiu commemorà la diada amb la conferència «Mataró 1897-1997. Cent anys de cinema», a càrrec del periodista Sr. Manuel Cusachs i Corredor, especialista del tema i autor de diversos monogràfics sobre el cinema mataroní.

Manuel Cusachs i Corredor pronunciant la seva conferència. Fotografia Miquel Sala. MASMM.

EXPOSICIÓ *CENT ANYS DE CINEMA A MATARÓ. CARTELLS I PROGRAMES*

Les primeres sessions de cinema a Mataró es feren el dia 2 de febrer de 1897. A la tarda al Teatre Euterpe, avui desaparegut, situat al lloc on hi ha actualment la pista del Cafè Nou de la Unió de Cooperadors, i a la nit al Teatre Principal, al carrer Nou, també desaparegut, tot i que l'actual Foment n'és successor directe.

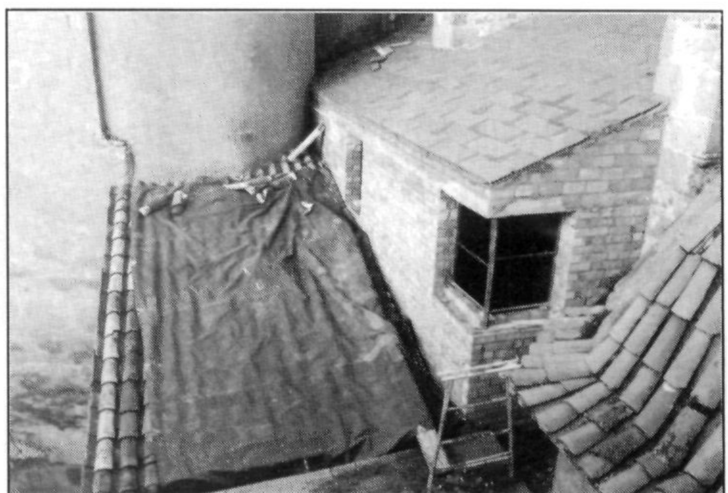
En commemoració del centenari d'aquestes sessions, el Museu Arxiu de Santa Maria programà l'exposició *CENT ANYS DE CINEMA A MATARÓ. CARTELLS I PROGRAMES*, resum dels cent anys d'existència de cinema a la ciutat, de les sessions de «cine club», de les mostres de cinema organitzades per la conselleria o el Patronat Municipal de Cultura, i del cinema amateur mataroní, del qual Enric Fité i Sala i Joan Pruna i Flaquer foren els seus màxims representants.

Inaugurada el dia 17 de maig, restà oberta fins al dia 4 d'octubre de 1997.

Visió de l'exposició
CENT ANYS DE CINEMA A MATARÓ. CARTELLS I PROGRAMES.
Fotografia Miquel Sala. MASMM.

OBRES DE RENOVACIÓ DE TEULADES A LA BASÍLICA DE SANTA MARIA

Les obres, consistents en la substitució de les teulades de coberta de les capelles laterals migdia, sobre els altars de sant Joaquim i santa Anna, de la Mercè, de santa Llúcia i pas d'accés al Sagrament, s'iniciaren el 23 de setembre de 1996 i finalitzaren el 22 de juny de 1997.

Visió de les obres des de la capella dels Dolors (30 octubre 1996).
Fotografia Antoni M.C. Canal.

Han estat executades pel contractista RONDAR, S.L., Sr. Andrés Montes, que fa habitualment els treballs de manteniment de Santa Maria, sota la direcció tècnica dels Srs. Agàpit Borràs i Plana, arquitecte, i Manuel Salicrú i Puig, aparellador.

El seu import final ha estat de 12.948.793 ptes, finançades per l'Ajuntament de Mataró, la Caixa d'Estalvis Laietana i la parròquia de Santa Maria.

Les obres executades permeten la utilització dels espais sota teulada, abans inaccessibles, a partir de l'estatge del Museu Arxiu i de la Sagristia del Sagrament.

Actualment l'equip del Museu Arxiu instal·la la biblioteca de la institució en aquests espais.

INAUGURACIÓ DE LES OBRES DE RESTAURACIÓ DE LA FAÇANA DE SANTA MARIA

El dimarts dia 22 de juliol, amb l'assistència de l'alcalde de la ciutat Sr. Manuel Mas, del director general del Patrimoni Cultural Sr. Josep M. Huguet, del Dr. Josep M. Martí i Bonet, en representació del cardenal arquebisbe de Barcelona, de Mn. Vicenç Roig, arxiprest de Mataró, dels Srs. Francesc Casanellas, sots-director general, Joan Margenat, secretari general, i Sagrario Huelin, cap d'informació i relacions exteriors, en representació d'Autopistas CESA, de diversos membres del consistori mataroní, de Mn. Josep Colomer, rector de Santa Maria, dels Srs. Alfred Pastor i Manel Salicrú, directors de les obres, i del Sr. Joan Jordán, contractista, s'inaugurà oficialment la restauració de la façana de Santa Maria.

Després de diversos parlaments es descobrí una placa commemorativa.

Un públic força nombrós assistí a l'acte, en el transcurs del qual el Cor Madrigalista interpretà diverses composicions. Finalment fou servit un petit refrigeri a l'Hort del Rector.

Inauguració de les obres de la façana de Santa Maria.

Parlament de Mn. Josep Colomer, rector de Santa Maria. Públic assistent a l'acte.

Fotografies Miquel Sala. MASMM.

NOTÍCIA DE LES OBRES DE RESTAURACIÓ DE LA FAÇANA DE SANTA MARIA

Les obres, a càrrec del contractista mataroní Juan Jordán S.L., guanyador del concurs convocat a l'efecte, s'iniciaren el 21 d'octubre de 1996 i finalitzaren el dia 27 de juny de 1997.

S'han executat tots els treballs previstos en pressupost, consistents en la consolidació de la teulada central, la renovació de la teulada lateral i el nou estucat de la façana i, a més, s'ha substituït totalment la rosassa en mal estat.

El pressupost final de les obres ha estat el següent:

Pressupost inicial més rosassa	25.874.533,-	
Estucat lateral i rectoria	942.500,-	
Vitrall Sagrament	175.000,-	
Plataforma campaners	156.250,-	
Renovació portes campanar	75.400,-	
Suplement pintura escala	245.000,-	
	27.468.683,-	ptes

Han col·laborat en l'obra els industrials Fusteria Siles, de Mataró, Vidres Organ, de Mataró, Estucats Alsina, de Mataró, i J.M. Bonet, vitralls, de Barcelona.

El finançament ha anat a càrrec de la Direcció General del Patrimoni Cultural, Ajuntament de Mataró, Autopistas CESA i Parròquia de Santa Maria.

COMIAT A MN. JOSEP COLOMER

El passat diumenge dia 22 de juny tingué lloc l'acte de comiat de Mn. Josep Colomer i Busquets com a rector de la parròquia de Santa Maria de Mataró.

Consistí en una celebració eucarística, seguida d'uns actes populars d'homenatge.

Mn. Josep Colomer i Busquets és membre de l'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria des de molt abans d'accedir al càrrec de rector de Santa Maria.

▲ Celebració eucarística.
Fotografia Miquel Sala. MASMM.

Ballada de sardanes de la colla Repuntejant a la plaça de Santa Maria com a homenatge a Mn. Colomer.
Fotografia Miquel Sala. MASMM.

PRESA DE POSSESSIÓ DE MN. JOAN BARAT I GRAELL COM A RECTOR DE SANTA MARIA

El passat dia 31 d'agost el cardenal arquebisbe de Barcelona, Ricard M. Carles, donà possessió de la parròquia de Santa Maria de Mataró a Mn. Joan Barat i Graell, fins aleshores rector de la parròquia de Sant Feliu d'Alella.

L'acte litúrgic es celebrà en presència de monsenyor Joan Carrera, bisbe auxiliar de Barcelona, de Mn. Josep Colomer, l'anterior rector, de Mn. Vicenç Roig, arxiprest de Mataró, dels rectors de les altres parròquies de la ciutat, de molts sacerdots i diaques i de gran nombre de fidels.

▲
El cardenal Ricard M. Carles, el bisbe Joan Carrera, Mn. Joan Barat, Mn. Josep Colomer i Mn. Vicenç Roig en l'acte de la presa de possessió.
Fotografia Antoni M. Canal.

Mn. Joan Barat al Museu Arxiu (9 de setembre de 1997).
Fotografia Miquel Sala. MASMM.

XIV SESSIÓ D'ESTUDIS MATARONINS

El Museu Arxiu de Santa Maria, Centre d'Estudis Locals de Mataró, prepara la XIV SESSIÓ D'ESTUDIS MATARONINS, prevista per al dissabte dia 29 de novembre de 1997.

Per això convoca els estudiosos en qualsevol àrea d'investigació perquè puguin presentar comunicacions escrites.

Les comunicacions podran tenir una extensió màxima de quinze folis, mecanografiats a doble espai. Si excedeixen de quatre folis hauran d'anar necessàriament acompanyades d'un resum. Seria molt convenient d'acompanyar, a més, suport informàtic (disquet 3.5 ps).

En l'acte de la Sessió es llegiran les comunicacions o els resums presentats i es facilitarà el diàleg-col·loqui. L'exposició dels treballs podrà anar acompanyada de material àudio-visual; caldrà però especificar-ho en el moment de la tramesa.

El termini de presentació de les comunicacions finalitzarà el dia 9 de novembre de 1997. Podran ser trameses per correu (MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA, c/. Beata Maria, núm. 3, 08301 Mataró) o bé lliurades personalment al Museu Arxiu (dissabtes d'11 a 2 i de 6 a 9).

El Museu Arxiu de Santa Maria, amb la col·laboració del Patronat Municipal de Cultura, editarà el conjunt de les comunicacions.

AMADEU TEULATS, *IN MEMORIAM*

El dia 23 de maig morí el Sr. Amadeu Teulats i Móra, a l'edat de 83 anys. Originari de Vic, d'ofici pintor, s'establí a Mataró i col·laborà amb el seu treball a la restauració de la capella dels Dolors sota la direcció del Sr. Ramon Gudiol i Ricart.

El Sr. Teulats i el restaurador Sr. Gudiol havien estat condeixebles a l'Escola d'Arts i Oficis de la ciutat de Vic.

No fa molt que la premsa barcelonina va divulgar l'existència, primer a Barcelona i després a l'Hospitalet de Llobregat, d'una empresa dedicada a la confecció de cartes de joc o naips, fundada a Mataró per Pere Comas a finals del segle XVIII[1]. La informació no era més explícita quant als temps inicials. Però una vegada més, amb l'ajut dels registres sacramentals que es conserven al Museu Arxiu de Santa Maria, ha estat possible documentar les arrels mataronines d'una veritable nissaga de fabricants de cartes.

ELS COMAS DE MATARÓ, FABRICANTS DE CARTES

Abans que tot, cal dir que Josep M. Madurell ja havia localitzat un fabricant de cartes a Mataró –del qual no diu el nom– a les darreries de la divuitena centúria i que també esmenta un Pere Comas Sumilla com a naiper mataroní [2], cosa que portà a creure que aquest era l'iniciador de la nissaga dels Comas, naipers. Però no és així. En realitat el més antic és Pere Comas Vilavella, que va casar-se a Mataró l'any 1781 amb Teresa Jonullà Pi. Del nuvi només sabem que havia nascut a Torelló, de pare pagès, i que el seu ofici era carter o cartaire, és a dir, que fabricava cartes de

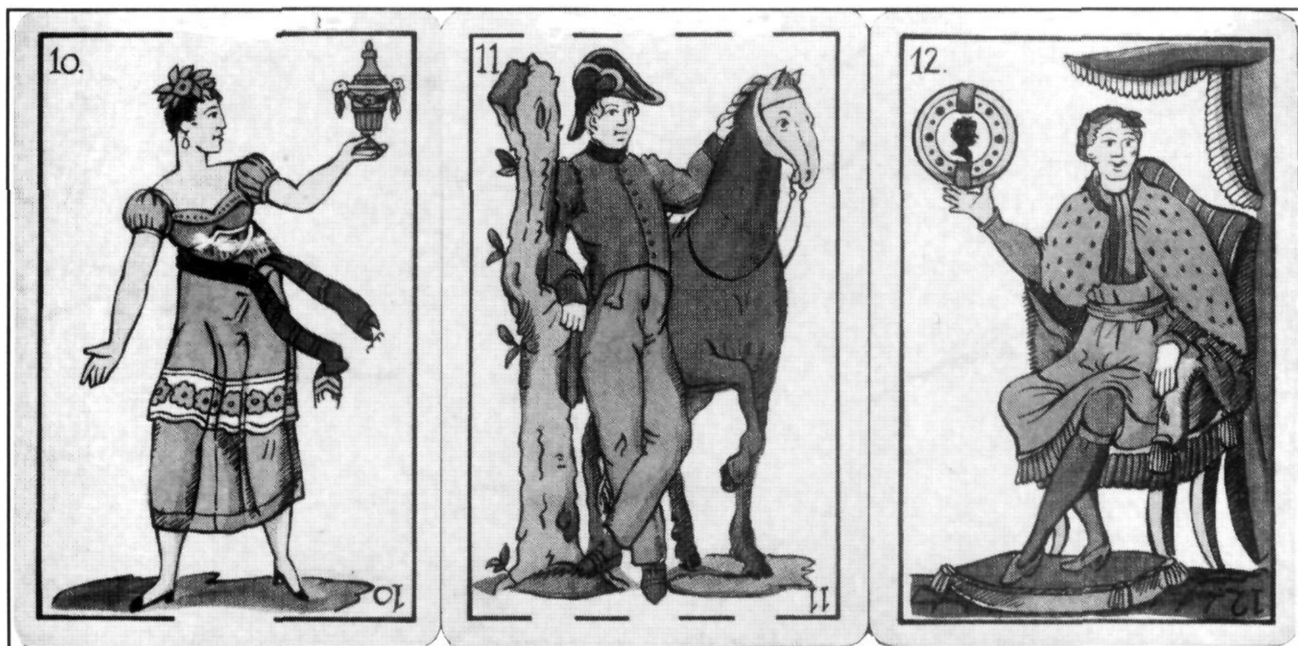
ACADEMIA LITERARIA
O
EXERCICIOS
DE CATECISMO, ESCRIBIR, ARITMETICA, LATINIDAD, RETORICA, I POESIA,
QUE EN DOS DIAS I ACTOS DIFERENTES
PRESENTAN AL PUBLICO
LOS DISCIPULOS
DE LAS
ESCUELAS PIAS
DE LA CIUDAD DE MATARÓ
En los dias 13, i 14 de Agosto de 1798.
A las 3 de la tarde.
ESCOLA PIA
MP ΘY
CON LICENCIA.
Mataró : Por JUAN ABADAL.

DE LA ESCUELA DE ARITMETICA.

1. Josef Ignacio Jonulla, y Mathéu, de Mataró.
2. Salvador Maria Mathéu, y Salvet, de Mataró.
3. Josef Bosch, y Llibre, de Tortosa.
4. Josef Feliu, y Utsét, de Mataró.
5. Pancracio Mora, y Pasqual, de Mataró.
6. Salvador Juliá, y Daviu, de Mataró.
7. Pedro Juan Clavell, y Giral, de Mataró.
8. Josef Antonio Bassas, y Blanch, de Mataró.
9. Francisco Viñas, y Lastortras, de Mataró.
10. Josef Antonio Giral, y Clavell, de Mataró.
11. Felix Ruis, y Balls, de Matarò.
12. Antonio Renter, y Masvidal, de Mataró.
13. Pedro Comas, y Jonullá, de Mataró.
14. Juan Bautista Aymerich, y Andreu, de Mataró.
15. Nicolas Griver, y Terrés, de Mataró.
16. Juan Bautista Domenech, y Pañó, de Mataró.
17. Pedro Jayme Puig, y Coll, de Mataró.
18. Josef Parera, y Cuch, de Vilamajór.
29. Jayme Carreras, y Carrau, de Mataró.
20. Juan Tió, y Torres, de Mataró.
21. Genaro Quintana, y Noguera, de Olot.
22. Juan Pablo Font, y Vilardebó, de Mataró.
23. Claudio Lablond y, Voltá, de Barcelona, Colegial.

B 24.

Pere Comas i Jonullà figura l'any 1798 entre els estudiants de les Escoles Pies de Santa Anna de Mataró.

Als jocs de naips de Pere Comas del 1829 les sotes són dones habillades amb luxe, els cavallers de l'11 no van muntats i el rei està assegut en un tron.

joc o naips. De la nuvia podem dir que procedia d'una coneguda família mataronina de velers (teixidors de vels) i de tintorers. Els Jonullà figuraven des de feia temps d'una manera destacada dins el món dels teixits a Mataró. Per part de mare, Teresa Jonullà era néta de Baltasar Pi, cirurgià del carrer Nou.

Els esposos Comas-Jonullà tingueren una llarga descendència. Dels seus nombrosos fills només esmentarem Pere, pel fet que continuà amb l'activitat de la fabricació de cartes al costat del seu pare. Però de Pere ignorem l'any del seu naixement perquè no hem pogut trobar el seu baptisme a Santa Maria, malgrat que tant a l'enregistrament del seu casament, com als dels baptismes dels seus fills, se'l faci constar com a fill de Mataró. El que sí sabem és que el 1798 era alumne extern del col·legi de Santa Anna, dels pares escolapis, com ho enregistra l'examen públic o *Academia* que s'editià el susdit any[3]. Com se sap, aquell centre tenia costum de publicar els exàmens que se celebraven al col·legi per tal de posar en relleu el progrés dels seus estudiants i el prestigi del centre.

Pere Comas Junollà es casà a Mataró, l'any 1810, amb Marianna Ricart, de Vic, filla de Francesc Ricart, comerciant, i d'Antònia Domènech. Precisament, a l'expedient incoat per a estalviar-se les preceptives proclames matrimonials, s'hi ratifica que Pere era fill de Mataró, que tenia aleshores uns 22 anys d'edat, que l'edat de la núvia era de 17 anys i que de petita era resident a Mataró. També els testimonis posen èmfasi en el fet que la mort d'Ignasi Jonullà, avi de Pere Comas, esdevinguda feia pocs dies «pudo ser motivo de una perfeta reconciliasión entre estas dos familias que de tiempo ha estavan divorciadas»[4]. Pere Comas i Jonullà degué continuar residint alguns anys a Mataró, perquè sabem que hi nasqueren els seus fills Pere (1811), Sebastiana (1813) i Sebastià (1816). Però poc després els Comas es traslladarien a Barcelona.

Concretament l'any 1817, Pere Comas Vilavella i el seu fill Pere Comas Jonullà ja residien a la capital catalana. Ho sabem pels capítols matrimonials celebrats el susdit any entre aquest darrer i la seva esposa Marianna Ricart i Domènech. Amb aquests capítols Pere esdevenia hereu universal dels Comas, sota determinades condicions que no publiquem per no allargar-nos massa. Al seu torn, Marianna aportà en dot 600 lliures i una calaixera de fusta nuvial amb pedra de jaspi que contenia diversos vestits i camises de seda. És de remarcar que Pere Comas Vilavella i la seva esposa aprofitaren l'acte per a fer constar que, a causa de portar dol en el moment del casament dels cònjuges, no lliuraren fins després del matrimoni les joies a Marianna, que consistien en unes «arracadas y anell de diamants engastats en plata al fi, y un anell ab un topacio guarnit de puntas de diamants engastats en or y plata», i que no ho feren amb l'ànim de recobrar-les pel cas que enviudés, o que morís sense fills, sinó que les donaren «a la llur voluntat».[5]

Una vegada posada la família Comas a Barcelona, lògicament no n'hauríem de trobar cap dada més a la nostra ciutat. Però a la pràctica no és així. El cas és que, malgrat viure a Barcelona, Pere Comas Jonullà tenia una certa inclinació a fer ús dels serveis professionals d'un determinat notari mataroní. Ja ho hem vist abans en el cas dels capítols matrimonials del seu fill Pere. Potser per amistat, potser per raó de confiança, o qui sap per quin motiu, el cas és que entre els testaments closos rebuts pel notari Gaspar Poy i Torras, se n'hi troben dos de l'any 1838 sotscrits per Pere Comas Jonullà[6]. Això ens fa preguntar: Per què atorgaria aquests testaments precisament a Mataró? No hi havia prou notaris, a Barcelona? Heus ací una bona incògnita, que mentre aquests testaments romanguin tancats no podem pas intentar de resoldre.

Però no s'acaba tot aquí, perquè en el protocol del mateix notari es troben altres actes relacionats entre Pere Comas Jonullà i el seu fill Pere Comas Ricart, bo i residint ambdós a Barcelona. Deixant de banda alguna escriptura purament circumstancial, de simples poders, cal destacar-ne una de l'any 1834, atorgada per Pere Comas Ricart, en la qual el trobem domiciliat temporalment a Sant Andreu de Llavaneres, «con motivo», llegim, «de las ocurrencias sanitarias de aquella capital», referint-se amb això a l'epidèmia de còlera que s'havia declarat a Barcelona aquell mateix any i que tanta mortaldat causà. Es tracta d'una escriptura de poders en favor del seu pare, pel fet que ell, Pere Comas Ricart, anava a emprendre un viatge a Madrid «donde se me esperanza», llegim, «proporcionárseme los medios necesarios para establecer mi fabricación de Naypes» d'una manera independent del seu pare a la ciutat de Palma de Mallorca o a algun altre punt de les Balears. Es tractava que el seu pare pogués avançar-se a aquelles illes per preparar, en nom i representació seva, la instal·lació de la fàbrica de cartes sota la marca de la «Lluna».[7]

No sabem com anaren les coses. Però si Pere Comas Ricart s'instal·là a Palma de Mallorca no degué ésser per massa temps, perquè l'any 1839 trobarem Pere Comas Jonullà i el seu fill Pere Comas Ricart, declarant-se fabricants de naips i veïns de Barcelona, a casa del mateix notari de Mataró, signant una escriptura en la qual s'explica que Pere Comas Jonullà n'havia atorgat una altra a Palma de Mallorca l'any anterior, amb la qual, en contemplació del matrimoni que Pere anava a contraure amb Maria Francesca Bover, vídua del doctor Joan Sureda, li havia fet donació de tots els seus béns per després de la seva mort i de la seva esposa, sota unes certes reserves i condicions. Aleshores anaven a modificar alguns d'aquests punts, que no especifiquem per la digressió que reportaria.[8]

Els Comas, malgrat haver passat a residir a Barcelona, continuaren conservant alguns béns a Mataró. Sabem que el 1837 Pere Comas Jonullà havia estat a casa del notari de sempre i aquesta vegada potser perquè necessitava diners. Així, atorgava l'escriptura de venda a carta de gràcia d'una casa situada al carrer Nou en favor de Fèlix Pallarolas, droguer de la ciutat. El preu s'estipulà en 850 lliures moneda catalana, i es convingué que podria continuar disposant de la casa mitjançant el pagament d'un lloguer mensual[9]. Aquesta venda no arribà a repercutir als registres tributaris de l'Ajuntament de Mataró, pel fet que a l'any 1849 la casa encara figura a nom de Pere Comas, naiper, ensems amb una peça de vinya situada al torrent Forcat[10]. El 1850 Pere Comas Ricart féu la recompra d'aquest immoble pel mateix preu de 850 lliures.[11]

Pere Comas Ricart va morir el juliol de 1859, intestat. La seva vídua, Francesca Bover i els seus fills, Eduard i Artur, menors d'edat, van aixecar l'inventari dels seus béns, com era preceptiu a l'època. Deixarem de banda el mobiliari i parament de la llar, joies, valors mobiliaris, finques

Signatures de Pere Comas Jonullà i el seu fill Pere Comas Ricart.

urbanes que hi figuren ressenyats, per centrar-nos en l'apartat relatiu a la fàbrica. Aquí, s'hi troba amb detall tots els estris que la integraven: un torn (o *vògit*) de ferro, un ensabonador de fusta, unes premses, un tòrcul, un torrador, un brunyidor, diverses taules, tisores grans i petites, pinzells per a pintar, una caldera gran i dues de petites de coure, unes romanes, pedres per a moldre colors, olles per a posar-hi colors, motllos de metall per a naips de 24 naips cadascun, un motllo de fusta, un altre per a naips francesos, patrons per a pintar naips, un morter i molts altres instruments i arreus propis de l'activitat. També s'hi consignen les existències de naips fabricats de diverses classes, altres en curs d'execució, diferents tipus de paper per a la fabricació, així com les existències de naips en poder de comissionistes (l'Havana, Vilanova i la Geltrú). També hi consten els imports que creditava de clients de la península, deutes que havia deixat i, entre els immobles de la seva propietat, la casa del carrer Nou de Mataró. Tot plegat ens posa en presència d'una empresa molt activa en aquells moments.[12]

No sabem si una vegada mort Pere Comas i Ricart els seus fills continuaren amb la fabricació de naips. A l'escriptura de divisió d'herència formalitzada per Eduard i Artur, el 1866, no es fa cap referència a la fàbrica ni a l'activitat o professió dels dos germans, que només es titulen «propietarios».[13]

Però la tradició familiar de la fabricació de naips per part dels Comas no es perdé pas. Sebastià Comas Ricart, que suposem germà de Pere, ja apareix l'any 1845 com a fabricant de cartes a Barcelona.[14] Sabem també que els seus successors, sota diverses denominacions, hi van mantenir l'empresa fins al seu trasllat l'any 1959 a l'Hospitalet de Llobregat, on avui continua activa.

Encara, sobre els Comas, podem afegir que la casa de la seva propietat del carrer Nou de la nostra ciutat ens permet relacionar-los amb un gravat d'impremta pertanyent a la mataronina casa Abadal, que correspon a una indústria de fabricació de cartes. A aquest gravat, que ha estat exhumat per Francesc Costa en el seu exhaustiu treball sobre aquells impressors, s'hi llegeix: «Calle Nueva.-Mataró.-Marca del Tordo»[15]. Si recordem que la casa dels Comas era situada precisament al susdit carrer Nou, evidentment el gravat pot correspondre a la seva fabricació de cartes. D'altra banda, els límits que coneixem de la casa en qüestió ens permeten localitzar-la cap al final del carrer, prop la plaça de Santa Maria, a la banda de mar, la qual cosa hem pogut rati-

Gravat al boix de la casa Abadal de Mataró corresponent a un fabricant de cartes del carrer Nou, possiblement els Comas.

ficar amb les dades registrals corresponents a la venda de l'immoble l'any 1870, pels hereus de Pere Comas i Ricart als antecessors dels actuals propietaris.

En aquells moments encara es conservava a la façana d'aquesta casa un fresc al·legòric a la fabricació de naips, que devia despertar una certa curiositat. Per aquest motiu, en enderrocar l'edifici l'any 1883, la premsa se'n féu ressò: «A consecuencia de las obras de reconstrucción de una casa de la calle Nueva ha empezado a desaparecer y desaparecerá un antiguo fresco alegórico de la industria de fabricación de naipes que debió existir en la misma a últimos del pasado siglo». Així ho publicava *El Mataronés*[16], que precisament tenia la redacció a poques passes de la casa que s'estava enderrocant. D'aquesta manera s'esfumava, doncs, el darrer testimoni a la ciutat dels Comas, fabricants de cartes.

Joaquim Llovet

NOTES.

1.- *El Periódico de Catalunya*, 9 febrer, i *La Vanguardia*, 12 juny 1997.

2.- JOSÉ M. MADURELL MARIMON, «Notas documentales de naiperos barceloneses», *Documentos y Estudios*, Ayuntamiento de Barcelona. Instituto Municipal de Historia, vol. IV (1961), p. 97. Madurell escriu Pere Comas Sumilla al lloc, potser, de Pere Comas Jonullà.

3.- Arxiu Provincial Escoles Pies. Catalunya, *Academia literaria o examen de catecismo, escribir, aritmética, latinidad, retórica i poesia, que en dos dias i actos diferentes presentan al publico los discipulos de las Escuelas Pias de la ciudad de Mataró. En los dias 13, i 14 de Agosto de 1798. A las 3 de la tarde. Mataro: Por Juan Abadal*, 9, 31.

4.- Arxiu Diocesà. Barcelona, expedients matrimonials, any 1810, núm. 310.

5.- Arxiu de la Corona d'Aragó, Arxiu notarial de Mataró, 993 (4 setembre 1817). Remarquem que l'acte és datat a Barcelona pel fet que el notari, Gaspar Poy, s'hi trobava accidentalment.

6.- Arxiu Històric Comarcal. Mataró, Arxiu del districte notarial (=AHCM, AN), TT-06, 21 gener i 23 agost 1838.

7.- AHCM, AN, Gaspar Poy, 23 novembre 1834.

8.- AHCM, AN, Gaspar Poy, 7 gener 1839.

9.- AHCM, AN, Gaspar Poy, 20 gener 1837.

10.- Arxiu Municipal de Mataró, Cadastres i contribucions, núm. 250, padró d'urbana de 1849, f. 95^r.

11.- AHCM, AN, Miquel Torner, 13 febrer 1850.

12.- Arxiu Històric Notarial de Barcelona (=AHNB), manual de Francesc Bellsolell, 22 agost 1859.

13.- AHNB, manual de Pere Màrtir Fortuny, 22 agost 1859.

14.- SALVADOR TENAS FUENTES, *Testimoni històric de Naipes Comas* (Hospitalet de Llobregat 1994), p. 37.

15.- FRANCESC COSTA I OLLER, *L'Art dels Abadal* (Mataró 1994), p. 44.

16.- Exemplar del 8 d'abril de 1883.

Cartes del joc de Pere Comas, any 1829

L'escolapi mataroní P. Gabriel Cardona i Sala morí a Mataró el 12 de desembre de 1897, aviat farà cent anys.

Coincidint amb l'aniversari, l'arxiver de l'Escola Pia de Catalunya, P. Joan Florensa i Parés, en dóna notícia biogràfica.

EL P. GABRIEL CARDONA I SALA (1831-1897)

Fa cent anys de la mort de l'escolapi mataroní Gabriel Cardona i Sala. Quatre dies després de la seva mort, un altre escolapi n'escrivia uns *Apuntes biográficos* que es publicaren a Mataró l'any següent. La necrologia oficial que l'Escola Pia publica de cada religiós també es publicà el 1898; són escrits excessivament breus, tot just una pàgina la necrologia i cinc escrites del fulletó. El *Diccionari biogràfic* publicat per l'editorial Albertí li dedica tres ratlles i mitja. El P. Tomàs Viñas el va incloure en el volum I de l'*Index biobibliographicum* (p. 189-191) dedicant-li una biografia prou extensa. En el *Diccionario Enciclopédico Escolapio* (vol. II, Salamanca 1983) hi ha una breu biografia, semblant a la que figura a *Escuelas Pías de Mataró: su historial pedagógico* del P. Claudi Vilà (Salamanca 1972, p. 770). Les dades es van repetint sense aportar-hi res de nou, i es limiten a enumerar els llocs on resideix i els càrrecs que se li encomanaren. Crec que falta investigar i aprofundir en cada una de les etapes de la seva vida per a conèixer millor la personalitat del P. Gabriel. Aquest article voldria ser una aportació a la biografia del P. Cardona en el centenari de la seva mort.

Les notes biogràfiques esmentades coincideixen a descriure el caràcter del nostre personatge com a home afable, senzill, bondadós, modest, religiós exemplar, que va saber fer-se infant.

Fill d'una família industrial de Mataró; els pares eren Francesc i Margarida. Va ser batejat el mateix dia del naixement, el 3 de maig de l'any 1831, per Mn. Josep Janer. Assistí a les aules de Santa Anna des de la primera infància i allí es va sentir cridat per Déu al servei dels infants.

Abans d'ingressar a l'Escola Pia rebé la confirmació al palau episcopal de Barcelona el 4 de gener de 1846, ja que era condició per entrar al noviciat. El 13 de juny a Mataró el P. Josep Rius li vestí la sotana escolàpia i dos dies després es traslladà a Sabadell per fer el noviciat; va tenir de mestre de novicis el P. Joaquim Parera (Santa Eulàlia de Ronsana 1811 - Puerto Príncipe 1882), religiós de gran espiritualitat que plantejà un mètode de formació dels novicis que perdurà una centúria: una característica era l'amor a l'estudi.[1]

El P. Gabriel Cardona i Sala.

Professà a Sabadell el 12 de març de 1848 i l'endemà marxà cap a Barcelona per iniciar els *estudis eclesiàstics al col·legi de Sant Antoni*;[2] quatre anys després (1852) els joves estudiants catalans foren enviats a Albarrasí, on el P. Jacint Feliu els instruí durant un curs en les matemàtiques i les ciències. El P. Feliu va ser l'escolapi que millor intuí la necessitat de formar els joves en les ciències (matemàtiques, física, química, ciències naturals) per preparar-los per al batxillerat que l'estat anava imposant; si l'Escola Pia volia seguir complint la seva obra educativa en el nivell secundari, calia afegir l'estudi de les matemàtiques al ja tradicional llatí i humanitats. El P. Feliu n'era un bon coneixedor i mestre.[3]

El jove Gabriel torna (1853) a Catalunya, i és destinat al col·legi de Sant Antoni de Barcelona on s'encarrega del primer curs d'humanitats;[4] i ensenya llatí als interns. Aprofita l'estada a Barcelona per ampliar els coneixements de física amb el professor de la universitat Dr. Antoni Rave; no va cursar estudis universitaris oficials, ja que no existeix expedient a l'Arxiu General Històric de la Universitat. Durant aquest curs 1853-1854 és ordenat sacerdot.

Només va romandre un curs a Sant Antoni, ja que el 1854 és enviat al de Santa Anna de Mataró, col·legi en el qual primerament s'havia format. No sabem l'ocupació dels primers cursos; és probable que impartís classes de primària. Des de 1860 imparteix les assignatures de «Nociones de historia general y particular de España» i «Nociones de geografía descriptiva» de batxillerat; també, des d'aquest curs, va ser el secretari de la secundària o secretari d'estudis; entre els seus alumnes s'hi comptà En Terenci Thos i Codina.[5]

El 1865, sense deixar de residir a Mataró ni abandonar l'anterior feina, fou nomenat secretari provincial. Al cap de poc temps, el rector de Balaguer, Agustí Costa, es va posar malalt i el P. Cardona va ser enviat el 1866 a aquella ciutat per a substituir-lo[6]; el P. Costa morí el 9 de setembre del mateix any. El P. Cardona va ser nomenat rector de la casa el 1866 i reelegit el 1869; hi va romandre fins al 1872.

Voldria detenir-me una mica a analitzar l'actuació del P. Cardona a Balaguer. El col·legi balaguerí encara no s'havia pogut refer de la destrucció causada pels francesos entre 1808 i 1814. «La fábrica del colegio tiene aún en ruinas más de su cuarta parte desde la guerra de la Independencia, sin que se haya podido reponer. Las escuelas están situadas en la planta baja, el primer piso está alquilado para almacén, y la Comunidad habita el piso segundo» (segons la descripció del visitador provincial el 7 de novembre de 1859); i dos anys després, en una nova visita, es diu que «La iglesia es muy pobre en sus altares».[7] Dos incendis posteriors –en un d'ells, el del 4 de desembre de 1861, quedà destruïda bona part de l'edifici– a aquestes descripcions agreujaren encara més la penúria econòmica de la comunitat; el breu rectorat amb la mort conseqüent del P. Costa no contribuí a resoldre res.

En el llibre d'ecònom o despeses[8], durant el rectorat del P. Cardona trobem anotacions que indiquen com el nou rector va anar arranjant la casa: reparacions a la teulada (novembre 1866), a la tàpia de l'hort (febrer 1867), obres al col·legi (maig 1867), obres durant els mesos d'abril i maig de 1868, completades amb d'altres els mesos de juliol i agost, també fan obres l'abril i maig de 1869; el 1870 s'arregla el seminari o internat; el 1871 li toca a l'església amb nous altars sense descurar el terrat. A més d'aquestes obres de paleta, trobem anotacions del pintat de diverses dependències o de la compra de mobles per a les habitacions de la comunitat o les aules, o de l'enrajolat de la casa o de la compra de cortines per a l'internat. Sabem que en el primer trienni de rectorat va pintar-se l'església i comprà una custòdia, dues làmpares i altres objectes per al culte; a més «se ha levantado de planta el altar mayor y abierto una capilla para el Smo. Sacramento, y dorado el altar de S. Luis; la sacristía ha adquirido dos buenas casullas». I durant el segon trienni va construir dos altars nous a l'església; l'un dedicat a la Mare de Déu de Montserrat i l'altre a la Mare de Déu dels Dolors.[9]

Sense l'arranjament de les dependències de la comunitat, escola o internat, la casa no podia funcionar bé; per això veiem que fins al 1870 hi ha més obres grans i després la millora de l'església i el moblament.

Però aquestes necessitats no privaren el P. Cardona de donar importància a la formació dels seus religiosos i des de 1866 trobem anotacions de compra de llibres per a la biblioteca de la comunitat; no tenim sempre la quantitat invertida ni menys encara els llibres comprats; al març de 1867, excepcionalment, l'ecònom anotà que es compraren dos llibres: *Collectio benedictionum i liter.a cat.a*, suficient per a confirmar-nos l'interès i amor a Catalunya que sempre manifestà el P. Gabriel. Va tenir cura de millorar la situació de l'arxiu de la casa i per això el maig de 1871

Signatura del P. Gabriel Cardona i Sala.

comprà vuit carpetes per a pliques; un nombre així fa pensar que es tracta d'una reestructuració de l'arxiu. Tampoc no oblidà el bon rector els petits detalls que endolceixen la vida dels religiosos; cap any faltaren torrons, neules i pastes per a les festes de Nadal.

En el curs 1869-1870 s'obrí l'internat, tancat des de feia anys; començaren deu col·legials; era una bona ajuda econòmica per a la comunitat, la qual cosa permetia millores com ara les esmentades per a l'església.

Els ingressos que tenia la casa estaven condicionats per l'aportació de l'Ajuntament, la qual no havia variat des de la fundació feia quasi dos segles. Tot i la ratificació de l'escriptura de fundació feta el 4 de novembre de 1859, no s'havia canviat la qüestió econòmica; a finals del curs 1871-1872, la Junta Local d'Ensenyament instà l'ajuntament de Balaguer a incrementar l'aportació a l'Escola Pia, ja que amb la quantitat tradicional no es podia atendre l'increment de professors que l'ordenament de la primària i del batxillerat complets exigien i l'Escola Pia i els pares dels alumnes volien i demanaven.

D'on va treure el P. Cardona els diners per a les obres que hem esmentat i que de fet es pagaren? Cal notar que en aquella època era costum que només es comptabilitzessin les entrades i sortides diguem-ne oficials, les que s'havien de declarar; tot el que es podia (almoines, etc.) es portava en caixa a part; per això observem que ni la construcció de l'altar major ni la de dos altars i la capella del Santíssim consten en el llibre de l'ecònom (es finançaren amb diners que no es comptabilitzaren). Però el P. Cardona va treballar per aconseguir una altra font d'entrades amb què restaurar la casa: amb la desamortització de Madoz el 1855, els escolapis de Balaguer havien perdut alguns dels seus béns (censos, fons per a fundacions de misses); no tot s'havia venut o subhastat quan es paralitzà la venda pública d'aquests béns. El P. Cardona es va moure a través d'advocats amics per a recuperar per al seu col·legi de Balaguer aquests béns o almenys cobrar-ne els rèdits que havien quedat penjats.[10] Sota l'aparença d'un home bondadós hi havia també l'home intel·ligent que procura per la casa i defensa els seus drets.

L'escola i els alumnes eren evidentment la preocupació fonamental del P. Cardona a Balaguer.[11] No tenim notícia sobre el funcionament de la primària. Ja estava reconegut el batxillerat quan hi arribà el P. Gabriel; ell ensenyà geografia i història. El nombre d'alumnes en el curs 1868-1869 fou de 19 en total (11 de primer, 5 de segon i 3 de tercer curs), la qual cosa representava un 20% els alumnes d'ensenyament privat matriculats a l'Institut de Lleida; la representació de Balaguer era ben nombrosa. Després el nombre d'alumnes baixà, arribant a 8 en el curs 1871-1872, últim del rectorat del P. Cardona; la queixa de la Junta Local d'Ensenyament de la manca d'interès per part de l'Ajuntament, que no gestionava la transformació que la nova legislació permetia, pot ser-ne l'explicació.

En l'informe que redactà l'inspector de secundària el curs 1867-1868 es diu que es compleixen el reglaments, que el professorat que imparteix les assignatures té la titulació deguda, que l'aprofitament del alumnes és satisfactori i que els professors treballen amb zel i aprofitament. No hi va haver problemes amb els alumnes, cosa freqüent en aquells anys a molts col·legis perquè les normes de matriculació canviaven. Com adverteix el P. Ramon Tarròs, «l'adveniment de la Gloriosa i la llibertat d'ensenyament no sembla haver afectat el funcionament del Col·legi de Balaguer, per més que les dades de què disposem són poques». A nosaltres aquesta manca de conflictivitat no ens estranya massa, perquè coneixent el tarannà del P. Cardona cal pensar que va saber posar oli a tots els conflictes i arribà a entendre's amb qualsevol tendència mentre li deixessin continuar el seu treball a l'escola. Anys difícils els del rectorat del P. Cardona a Balaguer però que superà amb harmonia, pau i concòrdia.

Va ser rector d'Igualada un nou trienni (1872-1875) i retornà a Mataró on residí vint-i-dos anys, fins a la seva mort.

L'última i més llarga etapa mataronina del P. Cardona la dedicà a l'escola i als alumnes en primer lloc. Sabem que ensenyà matemàtiques, ciències, i geografia estadística i comercial.

En aquesta etapa de plenitud de la seva vida, el P. Cardona es dedicà, entre altres coses, a recollir un monetari que arribà a comptar amb 1.448 peces o monedes de totes les èpoques i llocs; entre les quals hom destacava 80 de plata i 287 de coure d'origen ibèric, celtibèric, romà i colonials. Sembla que no va ser l'únic que hi contribuí, ja que s'havia originat en temps del P. Josep Rius i altres persones hi col·laboraren amb *donacions considerables.*

Ja deia anteriorment que el P. Cardona era amant de tot el que es relacionava amb el país. Estudià la seva literatura (recordem el llibre que comprà per a la biblioteca de Balaguer), la seva geografia i la seva història; procurà la puresa de la llengua, que havia estudiat acuradament; quan l'amistat ho permetia, no s'estava de corregir l'interlocutor quan emprava paraules incorrectes; defensà que la predicació de l'Evangeli s'havia de fer en català, la llengua del poble. La devoció a la Mare de Déu de Montserrat, a la qual dedicà un dels nous altars que construí a Balaguer, és una expressió de la seva catalanitat.

Quan l'any 1883 el seu alumne Terenci Thos i Codina, amb altres patricis mataronins, fundà l'Associació Artística i Arqueològica de Mataró, el P. Cardona hi col·laborà i en fou nomenat vice-president.[12]

Joan Florensa i Parés, escolapi

CRONOLOGIA.

1831, 3 maig: Neix a Mataró.
1846, 13 juny: Entra a l'Escola Pia i inicia el noviciat a Sabadell.
1848, 12 març: Professió religiosa.
1848, 13 març: Passa a Barcelona per a cursar la carrera eclesiàstica.
1852: Estudia matemàtiques a Albarrasí amb el P. Jacint Feliu.
1853: Destinat a Sant Antoni de Barcelona, ensenya llatí als interns.
1854: Ensenya al col·legi de Santa Anna de Mataró.
1865: Nomenat secretari provincial residint a Mataró.
1866: Rector de Balaguer.
1872: Rector d'Igualada.
1875: Torna a Mataró com a professor.
1881: Nomenat vice-rector de Mataró.
1897, 12 desembre: Mor a Mataró.

NOTES.

1.- Un breu estudi de la formació que donà el P. Parera als novicis a *Analecta Calasanctiana* (Salamanca 1988), p. 243-247.

2.- Prenem aquestes dades personals del llibre «Registro de novicios» a l'Arxiu Provincial de l'Escola Pia de Catalunya (des d'ara APEPC). 05-01 / caixa 1.

3.- Sobre l'interès del P. Feliu per a la formació dels júniors escolapis en les ciències, hom pot consultar *Analecta Calasanctiana* (Salamanca 1985), p. 449 i ss. i *id.* (1987), p. 162 i ss.

4.- Ramon Tarrós, *Problemàtica educativa al segle XIX i organització dels col·legis escolapis de Catalunya (1838-1904)*, tesi doctoral dirigida pel Dr. Josep Gonzàlez-Agàpito a la Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona, 1990, p. 1893.

5.- Ramon Tarrós, *Problemàtica...*, p. 663 i ss. i documents a p. 172 i ss.

6.- Devia arribar a Balaguer el 12 d'octubre de 1866 segons es dedueix del «Llibre de Misses» de Balaguer, a l'APEPC. 07-11 / caixa 7, núm. 2.

7.- Informes de visites a APEPC. 02-11 / caixa 1, núm. 1.

8.- El llibre es conserva a APEPC. 07-11 / caixa 11, núm. 1.

9.- APEPC. 07-11 / caixa 20, núm. 1, «Estado del Colegio» a les «Actas del Capítulo Local» dels anys 1869 i 1872 respectivament.

10.- Així es dedueix d'una carta de Jayme Clot al P. Cardona datada a Mataró el 21 d'octubre de 1866 i dirigida a Balaguer. APEPC. 07-11 / caixa 20, núm. 1.

11.- Dades sobre l'ensenyament, a Tarrós, *Problemàtica*, p. 542-544.

12.- Vegeu *Tríptic de biografies del mataroní il·lustre Dr. En Terenci Thos i Codina* (Mataró 1923), p. 50.

Per la seva condició de periodista, Manuel Cusachs va viure i participar intensament els anys de la Transició a Mataró.
En el treball que segueix explica i sintetitza els fets més importants d'aquell període.

LA TRANSICIÓ POLÍTICA A MATARÓ (1973-1977)

En morir el general Francisco Franco, el 20 de novembre de 1975 (20-N), el país encetava una nova etapa política plena d'esperances però també d'incerteses. Fou la Transició. Un període breu però molt intens en el qual alguns hereus del franquisme intentaren perpetuar el règim mentre que altres sectors de la societat apostaven per una reforma i àdhuc una ruptura. El camí escollit seria el de la reforma –la Transició– que va permetre una evolució laboriosa, i plena també de renúncies per tots els bàndols implicats, des d'una dictadura a un sistema democràtic homologable a la resta de l'Europa comunitària.

Temps abans que el dictador expirés –i amb ell el règim que creà i que intentà eternitzar–, el país ja estava profundament dividit entre l'Espanya oficial i l'Espanya real.

Bo i que la Transició pròpiament dita comença a partir del 20-N, en analitzar-la a nivell local arranquem des d'uns pocs anys abans a fi de tenir una certa perspectiva de com es va viure a Mataró aquest període transcendental per a la història contemporània.

1973, ESCLATA LA CRISI ECONÒMICA.

L'any 1973 ha passat a la història com el de la «crisi del petroli» a causa del fort augment del preu del cru, decidit a finals de l'any pels dirigents de l'Organització dels Països Exportadors de Petroli (OPEP), i que causà greus problemes econòmics i en conseqüència industrials i laborals, amb un alarmant tancament d'empreses[1] i un fort augment de l'atur a molts països industrialitzats.

Mataró tenia 84.640 habitants, segons dades del padró municipal de 1973, quan només tres anys abans, el 1970, en tenia 73.129. És a dir, que creixia a raó d'una mitjana de 3.837 habitants per any. I si mirem endavant veurem que el 1981 ja fregava els cent mil (97.008 habitants). Aquest fort increment demogràfic era fruit de l'onada immigratòria iniciada els anys cinquanta, arran de l'abandonament del camp de milers de persones d'altres regions espanyoles, les quals cercaven un nivell de vida més digne. Les ciutats industrials catalanes –com era el cas de Mataró– necessitaven aquesta mà d'obra abundant i barata.

L'any 1973 Mataró era, doncs, una ciutat en plena expansió, que es veuria frenada bruscament per l'esmentada crisi. Una crisi que s'aniria accentuant al llarg dels anys que tractem aquí i que vindria a aigualir la progressiva normalització política que experimentava tot el país. I passem ja a veure quina fou l'evolució política a Mataró durant la Transició.

L'ASSEMBLEA DEMOCRÀTICA DE MATARÓ

El novembre de 1971 es fundava a Barcelona l'Assemblea de Catalunya (AC), una plataforma política unitària clandestina on cabien tots els demòcrates i en la qual Mataró ja fou present. Hi assistiren representants mataronins de Comis-

L'ermita de Sant Miquel de Mata i cal Monjo (1976). Fotografia Ramon Manent. MASMM. Arxiu d'imatges.

sions Obreres (CCOO), del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), de la Unió Democràtica de Catalunya (UDC), de les Joventuts Comunistes de Catalunya (JCC), de la Unió de Dones Democràtiques, del Grup de Colònies, de les Comunitats Cristianes de Base, Comissió de Solidaritat i algunes persones a títol individual.

Al cap de poc tindria lloc una reunió a Mataró, a la parròquia de Nostra Senyora de Montserrat, en la qual es constituí la Coordinadora Cívica de Mataró (CCM), amb l'objectiu preferencial de preparar la creació d'una delegació local de l'AC. En el primer butlletí que va treure a la llum es definia com «un organisme ciutadà antifranquista que pren com a base inicial d'actuació els següents punts:

«1. Lluitar per l'amnistia, contra la repressió i mantenir una ajuda solidària amb els represaliats.
2. Recolzar el moviment obrer, estudiantil i de dones en llurs reivindicacions.
3. Propiciar i ajudar actes protestataris de tipus cívic.
4. Recolzar les activitats culturals de signe popular.
5. Proporcionar informació a tots els nivells.
6. Impulsar la consciència nacional catalana.»[2]

La dinàmica política del moment i les perspectives d'un esberlament del règim féu créixer la participació en les plataformes unitàries arreu de Catalunya. I no sols en nombre sinó també en diversitat. A les delegacions locals de l'AC hi havia republicans, liberals, centristes, socialistes, socialdemòcrates, comunistes, intel·lectuals, obrers, patrons, democristians, monàrquics, creients, ateus i agnòstics, entre d'altres, units en un doble objectiu: enderrocar la dictadura franquista i implantar un sistema democràtic.

A inicis de l'any 1973, la CCM ja treballava en la constitució de l'Assemblea Democràtica de Mataró (ADM), filial de l'AC. S'elaborà una llista de persones de tarannà democràtic i antifranquista a les quals s'informà del projecte i s'invità a assistir a l'assemblea.

Es prengueren mesures de seguretat a fi d'evitar l'acció repressiva de la Policia o de la Guàrdia Civil. S'elegí la data del 18 de juliol per portar-la a terme i el lloc escollit fou l'ermita de Sant Miquel de Mata, a la tarda: «En diferents cotxes, quatre o cinc persones a cada un, anaren fins a Llavaneres per la carretera de mar els uns i per la de Mata els altres. Ben bé esperaren mitja hora, fins que es donà l'ordre d'anar cap a l'ermita.»[3]

Al final de la reunió, a la qual assistiren unes setanta persones, s'acordaria l'adhesió als quatre punts de l'AC[4]. Posteriorment s'editià un comunicat, que fou repartit profusament, on constaven els acords adoptats.

La Permanent de l'ADM es reunia cada mes a llocs com les parròquies de Sant Josep, Sant Simó, al Baixet (un local parroquial de Sant Josep situat al Torrent) i a cases particulars. A partir de llavors i durant els propers tres anys l'activitat de política unitària local es faria a través de l'ADM.

RENOVACIÓ A L'ALCALDIA I ELECCIONS MUNICIPALS.

Al 1973, el setembre, hi hagué relleu en el consistori mataroní. Deixava el càrrec d'alcalde i *Jefe Local del Movimiento* Antoni Martí Coll i el substituïa l'enginyer forestal Francesc Robert i Graupera, nomenat des del Govern Civil de la província. El novembre hi hauria eleccions municipals per renovar els representants del Terç Familiar (també hi havia el Terç Sindical i el Terç Corporatiu).

Davant d'aquesta convocatòria d'eleccions pseudo-democràtiques, l'oposició al règim franquista estava dividida. Hi havia qui rebutjava totalment de participar-hi, però en canvi hi havia qui creia –com passava a nivell sindical amb la política d'infiltració de Comissions Obreres– que calia aprofitar aquella escletxa i fer-se sentir a les institucions municipals per denunciar les contradiccions del règim des de dins.

Un grup de persones que combregaven amb aquesta via i provenien de l'Associació Catòlica de Pares de Família, d'antics membres del CC (Crist Catalunya) i d'altres a tall individual, decidiren presentar una candidatura d'oposició a quatre districtes: Josep M. Boixet, Andreu Sala, Montserrat Viza i Pep Riera serien els candidats, dels quals sortiren elegits els dos primers.

L'ADM no s'oposà frontalment a aquesta candidatura, però sí que denuncià en un comunicat imprès el caràcter poc democràtic de la convocatòria. La seva difusió es féu de forma massiva pels carrers de la ciutat. Agents de la Brigada Político-Social van detenir Josep Puig i Pla i Josep M. Calsapeu. Un tercer element, Enric Batlle, es pogué escapolir de l'acció repressiva. Aquests dos detinguts, un any després, haurien d'anar a Madrid per comparèixer davant del Tribunal de Orden Público (TOP), on foren defensats per l'advocat Josep M. Manté. El Tribunal finalment els absolgué.

1974: UN ANY MOLT MOGUT.

L'any 1974 s'inicià a Mataró amb diversos atemptats. El primer, amb explosius, al monument als «Caídos por Dios y por España» que hi havia a la plaça del mateix nom (avui de les Tereses). Fou el divendres dia 18 de gener a la matinada. Uns deu dies després explotava un petard a l'Institut d'Ensenyament Mitjà Alexandre Satorras, i el dia 9 de febrer hi hagué un nou atemptat a la mateixa comissaria de Policia del carrer Llauder.

En un altre pla podem dir que en el decurs d'aquest mateix any quatre temes relacionats amb l'urbanisme van capitalitzar l'atenció ciutadana: el rellançament del projecte d'un port, el de la possible construcció d'un aparcament subterrani a la plaça de Santa Anna, el de la també possible edificació d'una bona part del col·legi de Valldemia i l'aprovació inicial del Pla General d'Ordenació Urbana de Mataró.

LA LENTA RECUPERACIÓ DE LA LLENGUA.

Des de la primavera de 1971 la delegació local d'Òmnium Cultural ja va organitzar el primer curs de català per a adults. En seguirien d'altres tant al centre de la ciutat com als barris perifèrics (els primers foren als de Cerdanyola i Cirera). En el curs 1973-1974 ja se'n fan cinc als barris i en «el curs escolar 1974-1975 hi ha tres escoles que incorporen l'ensenyament de català dintre de l'horari escolar.»[5] Altres col·legis privats (Anxaneta, Gem, Bons Amics, El Turó, etc.) ja realitzaven l'ensenyament en català des de feia quasi deu anys.

Per la seva part, i dins d'aquesta línia de lluita vers la normalització de l'ús de la nostra llengua, el conseller «familiar» Joan Rey, en un gest que l'honora, introduiria el català als plens municipals. La seva actitud va merèixer algunes crítiques des de les pàgines del periòdic oficialista *Mataró*.

ELS VEÏNS ES MOBILITZEN.

El moviment veïnal a Catalunya i també a Mataró estava agafant força. L'embrió a la capital del Maresme foren els Centres Socials, depenents de Càrites, que hi havia als barris de Cirera, Cerdanyola i posteriorment al del Palau. El Centre Social de Cerdanyola (CSC) encetaria

Ocupació i neteja del solar de can Tuñí a Cerdanyola (10 de novembre de 1974). Fotografia Manuel Cusachs.

el 1974 una nova modalitat de lluita reivindicativa que crearia escola: l'ocupació d'un solar edificable per reivindicar-lo com a zona verda. Després de tres anys de lluita l'Ajuntament es faria enrera donant finalment la raó als veïns. El setembre de 1977 s'iniciaven les obres del que seria futur parc de Cerdanyola.

Posteriorment es portarien a terme accions similars a altres barris de la ciutat, gràcies a les quals es salvarien la masia de les Esmandies, el xalet de can Noè al barri de Rocafonda, i al Palau els terrenys anomenats «del pou» que també es destinarien a zona verda.

L'ocupació del solar de can Tuñí a Cerdanyola fou, doncs, el tret de sortida del moviment veïnal a Mataró a través de la creació d'associacions de veïns (AV). Des del poder s'intentà contrarestar aquell nou focus d'agitació social. Des de l'alcaldia de Mataró –presidida llavors per Francesc Robert, amb la col·laboració de l'ultradretà Francesc Terradas– es crearen unes AV domesticades formades per persones addictes al sistema, amb la intenció d'impedir la legalització de les democràtiques i poder neutralitzar així el moviment veïnal. En aquesta ocasió la raó de la força no va poder impedir la força de la raó.

El següent quadre ens mostra l'evolució de les AV des dels seus inicis fins a l'any 1976:

QUADRE ASSOCIACIONS DE VEÏNS

Data constitució	Nom	Continuen SÍ/NO
1974	A.V. Avenida J. Recoder*	NO
»	A.V. Cirera*	NO
»	A.V. Vista Alegre*	NO
»	A.V. Cerdanyola-Norte*	NO
»	A.V. Cerdanyola-Sur*	NO
»	A.V. El Palau*	NO
»	A.V. Mataró-Centro*	NO
1975	A.V. Rocafonda	SÍ
1976	A.V. La Muntanya (Cirera)	SÍ
»	A.V. Cerdanyola	SÍ
»	A.V. Molins-Torner**	SÍ
»	A.V. Peramàs-Esmandies	SÍ
»	A.V. Mataró-Centre	SÍ

* Associacions de Veïns oficialistes
** Passà d'oficialista (1976) a democràtica (1981)

«UNA ALTERNATIVA DEMOCRÀTICA PER A MATARÓ».

El 1974 un grup de treball de la Permanent de l'ADM, davant la possibilitat d'un esfondrament del règim franquista que hagués creat un buit de poder en el govern municipal, va elaborar un document titulat «Una alternativa democràtica per a Mataró» on es parlava de la creació d'un consell municipal provisional, que havia de substituir l'Ajuntament franquista i regir la ciutat fins a la convocatòria d'eleccions. La realitat s'encarregaria de demostrar que aquelles previsions encara tardarien a complir-se quasi quatre anys després de la mort de Franco.

PERIODISTES ALS DOS BÀNDOLS.

En el terreny informatiu Mataró només tenia el periòdic *Mataró*, que pertanyia a la «Red Catalana de Prensa del Movimiento». L'any 1970 el govern franquista havia clausurat el setmanari *El Maresme* a causa de la seva línia democràtica. Molts periodistes d'aquest setmanari eren alhora corresponsals de diaris i agències d'informació de Barcelona, on publicaven notícies referents a Mataró sovint silenciades per la premsa local oficialista. Es produí un fet que il·lustra prou bé les pèssimes relacions que hi havia entre els dos bàndols. El dia 3 de setembre de 1974 apareixia al periòdic *Mataró* un article titulat «Información... o intoxicación», signat per TOC, en el qual s'acusava cinc corresponsals de premsa de

1975/0067 MUSEU ARXIU HISTÒRIC ARXIPRESTAL SANTA MARIA DE MATARÓ

COMBAT
òrgan local del PSUC.- mataró
EDICIÓ ESPECIAL

EL DICTADOR HA MORT

No al continuisme de Juan Carlos
Imposem l'amnistia i la llibertat!

FRANCO HA MORT !

Després d'una lenta agonia prolongada artificialment per una camarilla desesperada i àvida de poder, el dictador ha mort d'una mort merescudament horrible, envoltat del menyspreu general dintre i fora d'Espanya.

Aquesta mort ja girat un full de la nostra història. Passi el que passi, ara les coses no poden seguir igual.

El sistema de poder sorgit de la guerra civil, al servei d'una minoria corrompuda i reaccionària, es va organitzar fins a tal punt entorn de la persona de Franco que la seva desaparició ha de fer-lo trontollar.

Tothom, avui, és conscient, d'una manera o d'una altra, que l'equilibri precari del poder trontolla. Avui, amb la desaparició de Franco, la dictadura feixista és més feble que mai. La conjuntura, doncs, és més favorable que mai a la democràcia. S'obre, per a Catalunya i per a tot Espanya, un període de possibilitats i d'esperances exaltants, i aquest és el sentiment dels centenars de milers, dels milions de persones que avui celebren aquesta mort com una gran diada, com una festivitat popular. EL CAMÍ CAP A LA LLIBERTAT, CAP A LA DEMOCRÀCIA, ES VEU NETEJAT D'UN OBSTACLE FONAMENTAL.

Franco ha representat no sols la unitat de la dreta reaccionària, sinó també el símbol de la seva victòria sobre les forces populars. Desaparegut aquest símbol, desapareix també un obstacle psicològic de primera magnitud que ha frenat la lluita de les masses per la democràcia.

Què passarà ara? Resoldrà Juan Carlos els problemes? No. No els resoldrà. La seva acceptació servil de la legalitat franquista ha compromès als ulls del poble la figura política del monarca del Movimiento. I si això no fos suficient, Juan Carlos ha tingut ocasió de demostrar amb fets que comença el seu regnat fent-se còmplice de les actuacions més opressives, més salvatges i més infames de la dictadura de Franco.

Juan Carlos es va fer còmplice de la mort, el 27 de setembre, dels 5 acusats de terrorisme, per als quals fins i tot el papa Pau VI havia demanat la commutació de la pena.

Juan Carlos, ja com a cap d'estat, ha tingut la responsabilitat màxima d'una política de brutal repressió contra treballadors i altres ciutadans pacífics, contra la premsa, contra l'oposició democràtica, contra sectors de l'església i de l'exèrcit. Durant el seu interregne s'ha accentuat la pràctica de la tortura com en les èpoques pitjors de la dictadura –casos de Manresa i Barcelona, per exemple–; s'han multiplicat les persecucions d'antifranquistes a trets de pistola pels carrers; han proliferat les agressions i sancions a sacerdots; s'han agreujat les condicions de detenció dels oficials de l'exèrcit processats per les seves idees democràtiques.

En particular, denunciem l'operació desencadenada a Madrid contra comunistes coneguts pel fet d'haver passat molts anys a la presó, entre els quals figura Simón Sánchez Montero, com un acte destinat a colpejar el partit més nombrós, decidit i actiu de l'oposició democràtica, i que pot preludiar d'altres atacs contra les restants forces d'oposició

Reproducció de *Combat*, òrgan local del PSUC de Mataró, edició especial, novembre 1975. MASMM. Hemeroteca.

Mataró de *El Correo Catalán* de Barcelona de tenir relacions amb la il·legal Assemblea de Catalunya. Els esmentats corresponsals (Josep Català, Manuel Cusachs, Josep Lluís Duran, Jaume Itchart i Rosa Vila) presentaren una denúncia judicial contra el director del primer Antoni Navarro Fargas. El 17 d'octubre *Mataró* publicava una rectificació del gust dels demandants on s'aclaria que aquests no pertanyien a cap associació il·lícita.

Cal fer esment de la revista clandestina *Combat* editada pel PSUC local (1968-1977), en la qual, a més dels escrits polítics del partit, es feia una crítica a la situació local. Altres publicacions clandestines foren editades per CCOO i la Comissió de Solidaritat, entre d'altres, que venien a ser el contrapunt a la manca de llibertat d'informació.

1975: LA FI DEL FRANQUISME.

El mes de juny de 1975 estava programada a Mataró la celebració d'una sèrie de conferències amb el lema «Perspectives de l'Europa actual», impulsades indirectament per l'ADM, i on havien de participar destacades personalitats polítiques com Josep Solé i Barberà, Miquel Roca Junyent, Joan Cornudella, Jesús Salvador i Joan Josep Armet. La primera de les conferències no fou autoritzada pel Govern Civil i en solidaritat es van suspendre totes les altres. Les set entitats que legalment havien demanat l'autorització emeteren un comunicat que acabava: «considerant que aquesta prohibició representa, segons el nostre criteri, una limitació a les llibertats fonamentals d'expressió que es reconeixien en la declaració dels Drets Humans i que les Lleis Fonamentals del nostre país reafirmen».

Per altra banda divuit entitats i escoles de Mataró es van adherir a la campanya Pro-Nóbel de la Pau per mossèn Lluís Xirinachs. I el juny hi hagué un intent de concentració a la plaça de Santa Anna, avortada per la forta presència de la força pública, pels fets repressius que havien succeït al País Basc.

«AL REI, AL GOVERN, A LES AUTORITATS LOCALS...»

Pocs dies després de la mort de Franco l'ADM treuria un comunicat, amb la clara voluntat de crear un clima de serenor, que començava dient que: «Com a portaveus de milers d'associats que representem i en nom propi volem dirigir-nos a tots vosaltres en aquests moments transcendentals per al nostre poble a fi d'establir una posició conjunta o clarificadora de la nostra actitud que ajudi a respondre de manera constructiva les expectatives presents.» Es demanava el reconeixement dels Drets Humans i de la personalitat i la cultura pròpies de Catalunya, l'aplicació d'una àmplia amnistia, la llibertat d'expressió i un sistema d'elecció universal, lliure, directe i secret.

Els darrers anys del franquisme es caracteritzaren a tot el país, i també a Mataró, per una notable agitació social, sindical i política que es traduí en assemblees, recollides de firmes, assistència massiva a plens municipals, concentracions, vagues, manifestacions, etcètera.

¡MATARONINS!

"La mort de Franco obre davant el nostre poble una àmplia perspectiva de superació de l'esperit de guerra civil i de consecució de la necessària reconciliació nacional. Per tal d'assolir aquesta fita, que durant tants anys ens ha sigut negada d'una forma sistemàtica per un sistema de govern fonamentat en la força i la repressió, cal que ja des d'ara mateix tots junts - obrers, camperols, professionals, intel.lectuals, comerciants, industrials, totes les capes del poble - lluitem per tal d'aconseguir dues reivindicacions fonamentals, i sense les que no es pot parlar d'un veritable clima de reconciliació:

- L'AMNISTIA GENERAL pels presos i exiliats per qüestions polítiques i socials.
- LES LLIBERTATS DEMOCRATIQUES, sense discriminació, inclosa la llibertat del poble de Catalunya per decidir d'una forma autonòmica el seu futur.

Qualsevol forma de govern i, encara més, qualsevol forma d'entendre un Estat democràtic, s'ha de plantejar la concessió d'una àmplia amnistia si, de veritat, vol tenir el consentiment i el recolzament popular. El demés, seran formes seudodemocràtiques que ni a la curta ni a la llarga solucionaran cap dels problemes que avui ofegan el poble espanyol.

Es precisament un d'aquests problemes, l'encariment del cost de la vida i la congelació dels sous el que més directament afecta a una àmplia capa de la població, a la classe treballadora. Per tal d'aconseguir unes millors condicions de vida, la Comissió Obrera Nacional de Catalunya ha convocat una vaga general de 24 hores pel dia 11 de desembre.

L'ASSEMBLEA DEMOCRATICA DE MATARO, conseqüent amb el seu programa polític, fet públic a l'estiu de 1973 i que, concretat a la nostra ciutat, planteja la necessitat d'una alternativa a la gestió municipal, que possibiliti la solució dels problemes que Mataró té plantejats, entén que la lluita contra la congelació de salaris, per l'amnistia, per les llibertats democràtiques, no és quelcom que afecta únicament a la classe treballadora, sinó a tot el poble i, per tant, fa seva la crida de CC.OO. i la recolza.

D'altra banda, l'ASSEMBLEA DEMOCRATICA DE MATARO creu que en aquests moments tota la població ha de manifestar d'una forma ferma i resoluda la seva voluntat d'amnistia, de llibertat i de canvi. En aquest sentit cridem a tots els estaments socials de Mataró a manifestar d'una manera o altra aquesta voluntat, mitjançant les més diverses formes (discussions obertes als mercats entitats, llocs de reunió, tancament de comerços i industries el dia 11, preses de possició públiques, etc.) i, en concret, cridem a tots els mataronins a concentrar-se pacíficament el dia 11 a les 8 de la tarda a la plaça de Santa Ana.

¡PER L'AMNISTIA! ¡PER LES LLIBERTATS DEMOCRATIQUES!

¡PER MILLORS CONDICIONS DE VIDA!

¡¡DIJOUS, DIA 11: TOTS A LA PLAÇA DE SANTA ANA A LES 8 DE LA TARDA!!

La Comissió Permanent de
l'ASSEMBLEA DEMOCRATICA DE MATARO

Mataró, 9 de Desembre de 1975

MUSEU ARXIU
HISTORIC ARXIPRESTAL
SANTA MARIA DE MATARO
1975|0079

Full de l'Assemblea Democràtica de Mataró (9 de desembre de 1975). MASMM.

1976: LA CIUTAT OCUPA EL CARRER.

Al llarg de l'any 1976 es succeirien a Mataró un bon grapat d'actes reivindicatius que tindrien el denominador comú de l'ocupació de la via pública. S'anava perdent la por. Tot just començava l'any, el dia 8 de gener, quan unes cinccentes persones es concentraren davant l'Ajuntament mentre una comissió formada per representants de diverses forces polítiques lliurava a l'alcalde Francesc Robert un plec amb 2.023

firmes en favor de l'Amnistia. L'Ajuntament en el ple d'aquell mes donaria suport a aquesta petició, elevant-la al president del Govern. Acabat el ple, unes set-centes persones es manifestaren pel centre de Mataró a favor de l'Amnistia i en solidaritat amb els vaguistes de l'empresa «Fábregas y de Caralt».

L'alcalde Francesc Robert dirigint-se a un grup de manifestants contra l'atur (22 de febrer de 1976).
Fotografia Arxiu Històric de la Ciutat de Mataró. Fons Carreras.

En aquells dies els mataronins van veure com la bandera catalana tornava a onejar a l'Ajuntament. Era un altre símptoma que la normalitat s'anava imposant.

El febrer nova concentració a la plaça de Santa Anna per protestar contra la repressió de les forces d'ordre públic a Elda, Vitòria i Tarragona. Un mes després se suspenia una altra tanda d'oradors sota el títol global «Opcions polítiques a Mataró», organitzades també per l'ADM a través de l'Associació Catòlica de Pares de Família. Els conferenciants previstos eren Joan Josep Armet i Xavier Mitjà del PSAN, Joan Reventós i Joan Prats de CSC, Miquel Roca i Ramon Pla de CDC, Agustí Valdé i Jesús Nieto del PSUC de Mataró, Joan A. Sánchez Carraté del PTE, Joan Majó i Joan Tàpia del Reagrupament i Joaquim Bartra, Santiago Martínez i Miquel Coll i Alentorn de la UDC. El Govern Civil prohibí la primera, i per solidaritat es suspengueren novament totes les altres. El dia 5 d'abril hi hagué una marxa des de la Rambla fins a l'Ajuntament en la qual participaren unes vuit-centes persones, dins la campanya endegada per l'AC «Per uns Ajuntaments democràtics». L'alcalde Francesc Robert l'autoritzà després de dialogar amb les forces d'ordre públic i a condició que fos silenciosa i sense pancartes.

La significativa diada obrera del Primer de Maig d'aquell any 1976 encara no es pogué celebrar en llibertat. Bo i que estava prohibit manifestar-se, es convocà una concentració per al dia 30 d'abril a la plaça de Santa Anna. La Guàrdia Civil fou l'encarregada d'avortar aquell intent. I la seva actuació provocaria un conflicte polític municipal. En ser detingudes tres persones, cinc dirigents de Comissions Obreres (Josep Lluís López Bulla, Francisco Cantero, Pedro Barrena, Francesc Lleonart i Josep Lluís Lligonya) es dirigiren a la Casa de la Ciutat per intercedir davant l'alcalde, Francesc Salas. La Guàrdia Civil envaí l'edifici detenint els parlamentaris que anirien a parar a la presó de Mataró. Aquella arbitrària actuació de la força pública provocà tot un seguit d'accions per aconseguir l'alliberació dels detinguts, cosa que succeí pocs dies després. Els consellers municipals (aleshores anomenats *concejales*) Josep M. Boixet i Àngel Fàbregas van llegir un comunicat al ple municipal següent en protesta per l'ocupació per part de la Guàrdia Civil de la Casa de la Ciutat.

Assemblea a la parròquia de Sant Josep arran dels detinguts del Primer de Maig de 1976.
Fotografia Enric Quintana. Arxiu Xavier Cateura i Valls.

MATARÓ PER L'AMNISTIA.

El dissabte dia 19 de juny Mataró seria pol d'atenció de l'actualitat política catalana. Aquell dia a la tarda tingué lloc una multitudinària manifestació en favor de l'Amnistia a la qual assistiren unes dotze mil persones, segons la premsa de l'època. La sol·licitud[6] fou signada per rellevants persones del món polític, sindical, cultural i eclesiàstic de Mataró.

La imponent manifestació, que va recórrer la Riera fins al Parc Municipal, anà presidida pels signants de la sol·licitud els quals portaven una senyera. Joaquim Font, el primer dels signants, al final de l'acte dirigí un parlament en favor de l'Amnistia i les llibertats democràtiques.

Joaquim Font pronunciant el parlament de clausura al final de la manifestació «Mataró per l'Amnistia», el dia 19 de juny de 1976.

MARXA PER LA LLIBERTAT.

Les Festes de les Santes en aquell primer any de postfranquisme tampoc no es van alliberar de la politització ambiental que vivia el país. El dia 26 de juliol un miler de persones es concentraren a la plaça de Santa Anna per rebre la Marxa de la Llibertat, que estava recorrent Catalunya, i es llançarien crits de «Llibertat, Amnistia i Estatut d'Autonomia» i visques a Catalunya. L'endemà la guàrdia civil detindria vuit persones relacionades amb l'esmentada Marxa, fet que enrarí els actes populars de la Festa Major. A la matinada serien alliberats i la Marxa pogué prosseguir la seva ruta.

EL PRIMER 11 DE SETEMBRE EN LLIBERTAT.

El 10 de setembre al Velòdrom municipal tingué lloc la celebració de la primera Diada en llibertat, després de la guerra civil, amb l'assistència de centenars de mataronins. L'endemà molts d'aquests es desplaçarien a Sant Boi de Llobregat on hi hagué una important concentració pel mateix motiu, que aplegà milers de catalans. Seria com un assaig per a la de l'any següent.

En canvi pocs dies després, el dia 2 d'octubre, seria prohibida pel Govern Civil una concentració sota el lema «Per la democràcia i contra la violència» programada per l'ADM.

per la democràcia

DISSABTE, DIA 2 OCTUBRE 1976

CONCENTRACIO

Lloc: Plaça de Sta. Anna
a les 7 del vespre
a MATARO

Assemblea Democràtica de Mataro

contra la violència

VITORIA, ELDA, TARRAGONA, MONTEJURRA, BASAURI, SANTURCE, VILLAVERDE, ALMERIA, FUENTERRABIA, ...

Full de convocatòria de la concentració «Per la democràcia. Contra la violència» (2 d'octubre de 1976). MASMM.

Un mes després, el novembre, es celebrà una conferència commemorativa del V aniversari de la fundació de l'AC –aquest acte sí que fou autoritzat– al Foment Mataroní. I el desembre una comissió de l'ADM informava l'alcalde Francesc Salas de la campanya publicitària per la qual es demanava l'abstenció dels ciutadans davant la convocatòria del Referèndum. La població de Mataró, com passà a les altres ciutats del país, votà de forma massiva i afirmativament.

I el dissabte dia 11 hi hagué una nova manifestació en favor de l'Amnistia a la qual assistiren unes tres mil persones.

En el decurs del darrer trimestre de l'any 1976 es celebraren diversos actes de presentació de partits polítics, que ompliren els locals a causa de l'elevat grau de conscienciació política que hi havia entre els conciutadans.

1977, PRIMERES ELECCIONS EN DEMOCRÀCIA.

A Madrid, a finals del gener, morien assassinats uns advocats de CCOO per elements d'extrema dreta, i eren segrestats Oriol de Urquijo i el tinent general Villaescusa, en mans de l'organització terrorista basca ETA. Davant d'aquests fets, l'ADM s'entrevistà novament amb l'alcalde, amb diversos regidors i àdhuc amb el comissari de Policia per lliurar-li un comunicat condemnatori dels fets de Madrid i demanar el desarmament del sometent.

Per a finals de març i retornant a l'àmbit informatiu, desapareixia discretament el periòdic *Mataró* i apareixia –amb una clara voluntat continuista– *Crònica de Mataró* subtitulat «Periódico comarcal independiente», liderat pels mateixos homes i les mateixes idees que l'anterior però ara convertit, editat per l'empresa Ediciones Mataró. A finals d'any reapareixeria el setmanari *El Maresme* amb una actitud compromesa en pro de la normalització democràtica.

La Diada de Sant Jordi d'aquell any es convertí en una jornada reivindicativa de les llibertats nacionals, seguint les directrius de l'AC sota el lema de «Volem l'Estatut». A Mataró es féu una concentració davant de l'Ajuntament.

I el 15 de juny de 1977 es celebrarien les primeres eleccions generals en llibertat de la postguerra.

A Mataró la força més votada fou la socialista del PSC-PSOE, seguida de la coalició nacionalista CIU i la dels comunistes del PSUC. La participació ciutadana tant als mítings com a la mateixa votació fou molt alta. La democràcia recuperada era exercida amb il·lusió.

LA COMISSIÓ PER AL CONTROL I LA INFORMACIÓ MUNICIPAL.

Els ajuntaments, però, seguien sense renovar-se i això creava una sensació de provisionalitat. I aquella sensació de buit de poder féu que els representants a l'ADM es reunissin i acordessin de constituir una «Comissió per al Control i la Informació Municipal». Hi participaren els representants dels partits PSC-C, PSOE, CDC, PSC-R, PSUC, UDC-CC, ERC i PTC. Els objectius d'aquesta comissió eren seguir de prop el funcionament del consistori.[7] I ben aviat es celebrà la primera reunió entre representants del consistori i dels partits polítics. La relació seria tensa per trencar-se a finals de 1977.

En el decurs d'aquest mateix any farien la seva presentació pública a Mataró les centrals sindicals de la CNT, UGT, CCOO i USO, recuperant-se així la normalització sindical estroncada per la guerra civil. S'enterrava definitivament el sindicat vertical quan es celebraren, a començament de 1978, les primeres eleccions sindicals en democràcia.

La Diada de l'11 de Setembre de 1977 es celebrà a Mataró el dia abans, a la plaça de Santa Anna, amb l'assistència de centenars de mataronins. Era l'«aperitiu» de la que tindria lloc a Barcelona l'endemà, a la qual assistí un milió de persones. L'acte fou organitzat per una comissió on hi havia representants de partits polítics, associacions de veïns i entitats i del Congrés de Cultura Catalana. L'Ajuntament, recollint el suggeriment d'aquesta comissió organitzadora, decidí dedicar una plaça al darrer conseller en cap de Barcelona, Rafael Casanova.

La plaça de Santa Anna, el 10 de setembre de 1977, moments abans de l'acte commemoratiu de l'11 de setembre. Fotografia Miquel Sala. MASMM Arxiu d'imatges.

CADA COSA AL SEU LLOC.

Conquerides les llibertats democràtiques i amb la progressiva normalització de la vida política del país, les persones, els partits, les coses s'anaren situant al lloc que els pertocava. Cada dia tenia menys sentit mantenir un organisme unitari per fer front a un enemic comú que ja no existia. D'aquesta manera l'AC i l'ADM es van anar buidant de continguts. Ja no calia seguir fent una labor de suplència.

Queda ara per a la història una experiència altament positiva que demostrà fins a quin punt molts ciutadans de ben diversa classe social, llengua, cultura o ideologia de Mataró i de tot el país van saber estar a l'alçada de les circumstàncies.

Manuel Cusachs i Corredor
Periodista

NOTES.

1.- Pere Lleonart; Pere Macias; Remei Ardèvol. *El Maresme: les claus de la seva contínua transformació.* Banca Catalana (Barcelona 1981), p. 149. «Les característiques de l'estructura empresarial, amb sectors sensibles als canvis conjunturals i amb un feble nivell d'autofinançament, han fet que el Maresme hagi estat una de les primeres comarques catalanes que han experimentat l'impacte de la crisi. Aquesta es va iniciar en el metal·lúrgic de construcció de maquinària tèxtil i en el gènere de punt. El 1973 ja es donen les primeres fallides importants. L'entorn mataroní és el que es veu més afectat [...] La crisi ha provocat una veritable mortaldat empresarial, la qual s'ha concentrat especialment a Mataró. Només el 1979 van desaparèixer 50 empreses.»

2.- Manuel Cusachs i Corredor; Josep Puig i Pla. *L'Assemblea Democràtica de Mataró (1973-1977)*, Editorial del Maresme S.A. i Robafaves Edicions (Mataró 1983), p. 78.

3.- Cusachs i Corredor; Puig i Pla, *L'Assemblea Democràtica...*, p. 19.

4.- «1. La consecució de l'Amnistia general als presos i els exiliats polítics. 2. L'exercici de les llibertats democràtiques fonamentals: llibertat de reunió, d'expressió, d'associació –inclosa la sindical–; de manifestació i dret de vaga, que garanteixin l'accés efectiu del poble al poder econòmic i polític. 3. El restabliment provisional de les institucions i dels principis configurats a l'Estatut de 1932, com a expressió concreta d'aquestes llibertats a Catalunya i com a via per arribar al ple exercici del dret d'autodeterminació. 4. La coordinació de l'acció de tots els pobles peninsulars en la lluita democràtica.»

5.- *25 anys d'Òmnium Cultural a Mataró (1971-1996)*, Patronat Municipal de Cultura (Mataró 1996), p. 23.

6.- «Recollint el sentir general dels ciutadans de Mataró, els sotasignants, acollint-se en el que disposa la Llei Reguladora del Dret de Reunió, desitgen convocar una marxa pacífica, amb concentració prèvia, en pro de l'amnistia, la qual acabarà amb un breu parlament al·lusiu a l'acte.»

7.- «OBJECTIUS DE LA COMISSIÓ: A) Vetllar perquè l'Ajuntament compleixi les seves funcions. B) Evitar al màxim que la gestió del consistori hipotequi el futur de la ciutat. C) Estimular el consistori per tal de reduir tant com es puguin els actuals dèficits comunitaris. D) Vetllar perquè la gestió municipal sigui transparent.»

Aprofitant l'avinentesa dels vint anys de la cloenda, Josep Puig i Pla explica i resumeix les activitats del Congrés de Cultura Catalana a la nostra ciutat.

EL CONGRÉS DE CULTURA CATALANA A MATARÓ (1976-1977)

Aquest any en fa vint que es va cloure el Congrés de Cultura Catalana. A Mataró, el novembre de 1977 es va tancar un dels àmbits d'actuació del Congrés, la campanya «El català al carrer», en favor de l'ús públic de l'idioma propi de Catalunya. Durant més d'un any el Secretariat Local, format per diverses entitats ciutadanes, va dur a terme un conjunt d'actes i campanyes i va publicar diferents comunicats. Per la seva banda algunes entitats i professionals mataronins van treballar en àmbits del Congrés. És el que aquí volem ressenyar.

EL CONGRÉS DE CULTURA CATALANA.

El gener de 1975, en els últims moments de la dictadura del general Franco, el Col·legi d'Advocats de Barcelona convoca un congrés en defensa de la cultura catalana. Fan la proposta el president i el secretari de la corporació, Miquel Casals i Colldecarrera i Josep Pi-Sunyer i Cuberta, respectivament. La iniciativa fou concebuda com una gran iniciativa popular i suposà una àmplia crida a les entitats i grups locals per participar en defensa i promoció de la cultura catalana i del país en general. La iniciativa prengué el nom de Congrés de Cultura Catalana (d'ara en endavant CCC o simplement el Congrés).[1]

El concepte «cultura» en aquest cas s'entenia, en el sentit més ampli del terme, com un concepte global. El Congrés fou estructurat en vint-i-tres àmbits temàtics o sectorials: la llen-

congrés de cultura catalana

1 Esforç col·lectiu

El Congrés de Cultura Catalana és una reunió i una conjunció d'esforços dels ciutadans dels Països Catalans que, conscients de la situació de la seva cultura considerada en els seus aspectes més diversos, s'apleguen en una empresa col·lectiva per a treballar bàsicament en tres objectius:

3 Objectius

Estudiar els problemes, la situació de la Cultura Catalana i proposar-ne solucions per al futur.

Sensibilitzar el nombre més gran possible de ciutadans de l'abast dels problemes i de la necesitat de solucionar-los.

Iniciar la creació d'una sèrie de mitjans indispensables per a ser una cultura desenvolupada normalment.

2 Conviccions

Estem convençuts que aquests tres objectius no es poden basar en l'evocació més o menys nostàlgica o sentimental del passat. Estem convençuts, també, que no pot bastir-se cap projecte de futur que serveixi per a la totalitat dels qui vivim i treballem als Països Catalans sense la recuperació de la identitat col·lectiva d'aquests Països i sense donar totes les possibilitats de plenitud a la nostra cultura, que ens és o se'ns farà pròpia, i tard o d'hora ens marcarà individualment i col·lectivament.

AQUEST CONGRÉS ENS AFECTA A TOTS

Portada de l'opuscle de presentació dels objectius generals del CCC.

gua, l'economia, les arts plàstiques, l'estructura educativa, l'estructura sanitària, la indústria, la producció literària, l'antropologia i el folklore, el turisme, l'esport i el lleure, per citar-ne alguns. Més endavant s'hi afegí el darrer, el fet religiós. A l'ensems es van convocar quatre campanyes: El català al carrer, Salvaguarda del patrimoni natural, Ús oficial del català i Revitalització dels valors populars i del folklore. El marc territorial del CCC eren els Països Catalans. Es van crear grups promotors a Catalunya, al País Valencià, a les Illes Balears, a Andorra i a la Catalunya del Nord.

El CCC assolí el suport i l'adhesió de moltes persones a títol individual –al final s'arribà a la xifra de més de 12.000 congressistes– i de gran nombre d'entitats d'arreu dels Països Catalans, especialment de Catalunya: col·legis professionals, entitats i associacions culturals, esportives, de veïns, etc.

El Congrés aplegà persones i grups de totes les ideologies que estaven a l'oposició al franquisme, des del centre-dreta a l'esquerra comunista. Els treballs portats a terme durant dos intensos anys 1976 i 1977, i les seves conclusions van constituir un recull programàtic –de caire clarament polític, i de reconstrucció nacional– que podia ser tingut en compte pels partits i representants que havien estat elegits democràticament, per primera vegada des de 1936, al Congrés de Diputats i al Senat. Aquestes conclusions també podien ser considerades com a programes o propostes de govern de cara a les entitats locals, que igualment havien de ser renovades i elegides pel poble, i de cara al Govern de la Generalitat que es volia restaurar.

El CCC creà secretariats comarcals i locals arreu del país en una iniciativa que es podria comparar a la de l'Assemblea de Catalunya. En algunes poblacions, especialment les més petites, a la pràctica l'Assemblea Democràtica –nucli local de l'Assemblea de Catalunya en aquella població– i el Secretariat del CCC es podien confondre, ja que algunes persones estaven als dos organismes, s'impulsaven iniciatives conjuntes i les propostes d'una coordinadora eren secundades per l'altra. Aquest no fou, però, el cas de Mataró, on cada grup actuà amb una gran escrupolositat en l'àmbit d'actuació que li era propi, respectant-se'l mútuament. Hi va haver coordinació d'algunes accions i campanyes, però mai no es van confondre les dues entitats.

EL SECRETARIAT LOCAL DE MATARÓ.

El 4 d'agost de 1975 Josep Pi-Sunyer adreça una carta[2] al degà del Col·legi d'Advocats de Mataró, que ja s'havia adherit al Congrés, i anuncia una reunió per al setembre o octubre següents. Després d'algunes reunions a Barcelona, el Col·legi d'Advocats de Mataró per encàrrec del Secretariat Provisional del Congrés convoca les entitats del Maresme i del Vallès Oriental que inicialment s'havien adherit al projecte. El degà de la corporació era Pere Terés i Quiles i el secretari, que signava la convocatòria, Joaquim M. Bartra i Soler.

La reunió va tenir lloc el dissabte 13 de març de 1976 a les set de la tarda i va ser presidida pel diputat primer del Col·legi, Santiago Martínez i Saurí. Es va celebrar a la Delegació d'Òmnium Cultural al carrer d'Argentona, 55, ubicada a la modernista Casa Coll i Regàs, obra de l'antic president de la Mancomunitat de Catalunya, Josep Puig i Cadafalch. En aquesta reunió s'havia d'elegir l'entitat que representaria les dues comarques a la Comissió Permanent. Hi van assistir diverses associacions del Maresme i només cinc del Vallès. Es va trobar poc operatiu que hi hagués un sol representant per a les dues comarques i es va elegir el Col·legi d'Advocats de Mataró com a membre de la Permanent, representant el Maresme; la persona designada va ser Joaquim Bartra. Aquests acords van ser comunicats per carta al Secretariat Provisional amb data 31 de maig.[3]

A l'octubre el Col·legi d'Advocats va convocar una nova reunió, també demanada per altres entitats culturals[4], en la qual es va constituir el Secretariat Local de Mataró. Va quedar integrat per les entitats i persones següents:

- Agrupació Científico-Excursionista del Centre Catòlic (Salvador Serres; a la reunió constitutiva hi va assistir Francesc Serres).
- Agrupació Sardanista de l'Associació d'Antics Alumnes de Santa Anna (Miquel Bruguera).
- Associació d'Antics Alumnes i Amics de l'Escola Pia de Santa Anna (Josep Puig i Pla).
- Associació Catòlica de Pares de Família (Xavier Morante i Montserrat Viza).
- Patronat del Museu Municipal (Salvador Soler i Vicens).
- Secció Arqueològica del Museu Municipal (Robert Lleonart).
- Delegació de Mataró d'Òmnium Cultural (Joan Ev. Ramon).
- Seminari de Professors de Català d'Òmnium Cultural (Francesc Torres).
- i el propi Col·legi d'Advocats (Joaquim M. Bartra).

La seu oficial del Secretariat s'establí al Col·legi d'Advocats, que estava instal·lat al primer pis de la mateixa Casa Coll i Regàs, que posà la secretaria del Col·legi i una administrativa al servei del Congrés. Les activitats de coordinació i les reunions tenien lloc, però, a l'estatge d'Òmnium Cultural.

La primera activitat va ser organitzar l'acte públic de presentació dels objectius del CCC, que era el que es feia arreu. A l'acte s'havien de presentar les campanyes i els diferents àmbits del CCC. Va tenir lloc el 25 de febrer de 1977 a la Sala Cabañes, amb una bona presència de públic. En aquells moments d'eufòria participativa i d'ambient predemocràtic els actes públics acostumaven a estar plens. Segons la premsa hi van assistir unes tres-centes persones[5]. Van intervenir-hi l'editor Max Cahner, cap de la campanya «Català al carrer», el biòleg Ramon Folch i Guillén, cap de la campanya de «Salvaguarda del Patrimoni Natural», l'escriptor Jaume Fuster, cap de la campanya «Ús oficial del català» i Pere Puig, cap de la campanya de «Revitalització dels valors populars i del folklore». En nom del Secretariat Local va parlar Salvador Serres, que substituí Joaquim Bartra, nou degà del Col·legi d'Advocats, per indisposició d'aquest.

congrés de cultura catalana
PRESENTACIO A MATARO
Parlaran:
Max Cahner: Català al carrer
Pere Puig: Revalorització del valors culturals i del folklore
Jaume Fuster: Us oficial del català
Ramon Folch i Guillem: Salvaguardia del patrimoni nacional
Audio-visual del Congrés de Cultura Catalana
Sala Cabanyes
Divendres 25 de Febrer del 1977
a ¾ d'11 del vespre

Cartell de presentació del CCC a Mataró.

L'AJUNTAMENT DE MATARÓ I EL CCC.

El president i el secretari del Col·legi d'Advocats de Barcelona es van adreçar a les entitats del país i també a tots els ajuntaments per demanar-los l'adhesió al Congrés. El ple de l'Ajuntament de Mataró va adoptar l'acord d'adherir-s'hi en la sessió de març d'aquest any[6], que va consistir en el pur acte formal. La relació de l'Ajuntament amb el Congrés va tenir altres moments, com el nomenament de la comissió mixta pel Clavé, en la qual es reconeixia un representant del Secretariat.

El mes de juliol membres del CCC es van entrevistar amb l'alcalde Francesc Salas Moret per parlar dels actes del final de campanya que havien de tenir lloc a Mataró. Li van lliurar un plec amb un miler de signatures individuals, vint-i-una d'entitats ciutadanes, parroquials i culturals i vuit de partits polítics que donaven suport a la iniciativa del CCC de catalanització dels noms dels carrers i no una simple traducció literal. A la mateixa reunió es va demanar la creació d'un consell assessor per vetllar per aquesta qüestió, la retolació en català dels anuncis i indicadors públics de l'Ajuntament i un ajut econòmic. També es va proposar que el cartell i el programa de les festes de les Santes fossin bilingües.[7]

En el període final que ressenyem és quan l'ajuntament de Mataró va tenir un cert protagonisme. La convocatòria dels actes de tancament de la campanya «El català al carrer» va ser signada per l'Ajuntament, al costat de les entitats culturals, i l'alcalde va assistir a l'acte solemne de cloenda i al dinar.

LES ACTIVITATS DE SECRETARIAT DE MATARÓ: ACTES, CAMPANYES, MANIFESTOS.

Des del març següent fins a finals d'any, quan van tenir lloc els actes del final de la campanya «El català al carrer», el Secretariat de Mataró va dur a terme diferents accions com l'organització de jornades culturals, campanyes medioambientals, publicació de manifestos i actes de propaganda.

El primer manifest signat és el de la campanya «Que ens tornin les nostres festes». En els primers anys del canvi polític, del pas a la democràcia, el Govern central volia establir el calendari de festes, d'una manera definitiva, ja que en els darrers anys hi havia hagut bastants canvis. En cercar una solució, que a la vegada servís per

QUE ENS TORNIN LES NOSTRES FESTES

Ja que la supressió, mitjançant Decret, de les festes tradicionals dels dies de Sant Joan, Sant Pere, Sant Esteve i dels dos dillums de Pasqua, de tan profund arrelament popular a Catalunya, és una mesura totalment injustificada, i conscients al mateix temps de que aquesta constitueix una espoliació de quelcom que pertany a la nostra comunitat, públicament formulem:

- *La nostra protesta més enèrgica denunciant l'arbitrarietat de la mesura a la que qualifiquem, pel seu contingut i la seva forma, de greu atemptat contra la personalitat del poble català.*
- *El nostre convenciment de que només amb el restabliment de les nostres Institucions Autonòmiques s'evitaran imposicions com aquesta, alienes a la voluntat del nostre poble.*

Per tot això, CRIDEM A TOTS ELS MATARONINS A DONAR UNA RESPOSTA UNÀNIME QUE FACI POSSIBLE RECONQUERIR AQUESTES FESTES QUE NOMÉS PODRIEN ÉSSER SUPRIMIDES SI ELS CATALANS, DEMOCRÀTICAMENT, AIXÍ HO DECIDÍSSIN.

Mataró, 23 de març del 1977

ASSEMBLEA DEMOCRÀTICA DE MATARÓ
CONGRÉS DE CULTURA CATALANA
-SECRETARIAT DE MATARÓ-
COORDINADORA D'ENTITATS CÍVIQUES DE MATARÓ
-C.E.C.I.M.-

Fulletó d'una de les campanyes.

Secretariat local de Mataró

JORNADES

DEL CONGRÉS A MATARÓ

Del 29 de març al 5 d'abril del 1977

Portada del programa d'actes. MASMM.

a tot Espanya, s'aprovà un decret pel qual desapareixien com a festes les diades tradicionals de Sant Joan, Sant Pere, Sant Esteve i els dos dilluns de Pasqua; festes tan arrelades a Catalunya i als altres Països Catalans, que àdhuc durant el franquisme eren reconegudes com a dies festius.

Es va redactar un text, signat a tres bandes, per l'Assemblea Democràtica de Mataró (d'ara endavant ADM) i la Coordinadora d'Entitats Cíviques de Mataró (CECIM) –formada per les associacions de veïns, centres socials i l'Associació Catòlica de Pares de Família– i el Secretariat del CCC. L'escrit, en el llenguatge abrandat, i gairebé insurreccional del moment, denunciava la mesura com a «totalment injustificada» i afegia que «aquesta constitueix una expoliació de quelcom que pertany a la nostra comunitat». Es reclamava l'autonomia de Catalunya amb aquesta frase: «el nostre convenciment que només amb el restabliment de les nostres institucions s'evitaran imposicions com aquesta, alienes a la voluntat del nostre poble». El comunicat portava data del 23 de març.

Del 29 de març al 5 d'abril van tenir lloc les «Jornades del Congrés a Mataró». Va consistir en un ampli programa d'actes organitzats per un conjunt d'entitats, adherides i no adherides al Congrés. Ressenyem-los.

- Cicle de conferències organitzat pel Foment Mataroní sobre l'Autonomia de Catalunya: «De la Mancomunitat a la República Catalana» (Fèlix Cucurull), «Els Estatuts d'Autonomia de 1931 i de 1932» (Rafael Ribó), «Les institucions de la Catalunya autonòmica» (J. Andreu i Abelló) i «Perspectives de l'Autonomia» (taula rodona amb la participació dels partits polítics presents a l'ADM).

- Presentació de la Secció de Ciències Naturals del Museu Municipal, «La Natura a través d'un museu».

- «Retrobem els carrers i les places! Recuperem el plaer d'estar al carrer!», acció coordinada pel Centre d'Orientació Psico-pedagògica (COPP), un dissabte tarda i vespre a diferents indrets de Mataró. Hi intervenien les entitats AV i Amics de la Plaça de Cuba, AV de Cirera, AV de Rocafonda, Centre de Formació de la Biblioteca de Cirera, Film Ideal Club, Agrupació Científico-Excursionista, Unió de Pagesos, Confraria de Pescadors de Mataró i Arenys, artistes, pintors, artesans i professionals, Robafaves d'Unió de Cooperadors i CECIM.

- Estrena de l'obra de Xesc Barceló «El Duc meu meu» pel Grup de Teatre del Casal.

- «Mostra gràfica dels carrers i dels barris» coordinada pel COPP: dinar comunitari, activitats esportives, pintures al carrer, ball popular, etc. al Parc Municipal. La conferència «La agresividad en y de en la calle..., lugar de desencuentro» a càrrec del psicoanalista Carlos Alberto Germano era una aportació teòrica prèvia a aquests actes.

- Exposició de pintures de Joan Carles Panyó[8], procedent dels Museus d'Art Modern de Barcelona i Olot i del santuari de la Mare de Déu del Tura. Conferència de Ramon Grabolosa i presentació d'una biografia del pintor.

En el marc d'aquestes jornades es va convocar un acte amb el títol de «Visió urbana de Mataró. Què hem perdut?, Què podem perdre?, Què podem salvar?», que era de fet la presentació del CEUM. Es va projectar l'àudiovisual «Itineraris de la natura», amb intervenció de Rafael Balada, membre de la campanya per a la Salvaguarda del patrimoni natural. El Centre d'Estudis d'Urbanisme del Maresme (CEUM) era un grup d'estudis en matèria d'urbanisme i ordenació del territori, que formulava denúncies i propostes. Estava integrat per un grup de professionals com Salvador Milà, advocat; Francesc Villà, geògraf; Montserrat de Torres, arquitecta, i treballava en l'àmbit d'Ordenació del Territori del CCC. L'acte va tenir lloc a la Biblioteca Popular de la Caixa Laietana.

El dia 2 d'abril, reunits els Secretariats de diferents poblacions del Maresme van aprovar un comunicat en què es denunciava una tala d'arbres en els boscos propers al santuari del Corredor, previstos com a parc natural. El comunicat deia: «1r. Reivindicar el lloc del Corredor com a Parc Natural d'àmbit intercomarcal. 2n. Demanar a la Diputación Provincial que porti a terme, amb la màxima acceleració, el reconeixement oficial del Parc, i també encomanar a ICONA la vetlla del seu manteniment i la preservació de possibles nous atemptats forestals. 3r. Convidar tots els pobles veïns a prendre'n possessió mitjançant la participació al tradicional Aplec del Dilluns de Pasqua ...». Es van difondre uns cartells molt vistosos amb la silueta del santuari en verd sobre blanc i amb la llegenda «Del Corredor fem-ne un parc per a tots» en lletres vermelles, segons disseny d'Antoni Manté. L'aplec aquell any va tenir lloc el dia 11 d'abril. Més endavant, del 8 al 17 de juliol, va

congrés de cultura catalana

Campanya: "SALVAGUARDA DEL PATRIMONI NATURAL"

"VISIÓ URBANA DE MATARÓ"

- QUÈ HEM PERDUT ?
- QUÈ PODEM PERDRE ?
- QUÈ PODEM SALVAR ?

* PROJECCIÓ DE L'AUDIOVISUAL "ITINERARIS DE LA NATURA"
* INTERVENCIÓ DE RAFAEL BALADA, MEMBRE D'AQUESTA CAMPANYA DEL CONGRÉS.
* COL.LOQUI

ORGANITZA: CENTRE D'ESTUDIS D'URBANISME DEL MARESME (C.E.U.M.)

DIA: DIMECRES, 30 MARÇ.
HORA: 10 NIT.
LLOC: BIBLIOTECA POPULAR DE LA CAIXA D'ESTALVIS LAIETANA.

Cartell d'un acte.

tenir lloc una exposició sobre el tema al Museu Municipal, organitzada per l'Agrupació Científico-Excursionista que constava de documents, normativa legal, bibliografia i fotografies. Van tenir lloc tres conferències: Parcs Naturals –Corredor i Montnegre– (R. Balada), Aspectes urbanístics del Corredor i Montnegre (Agàpit Borràs, arquitecte) i Projecció dels parcs naturals a Catalunya (Manuel Cervera, del CCC).[9]

El 23 d'abril, Sant Jordi, va ser el dia central de la campanya «Volem l'Estatut» que havia convocat l'Assemblea de Catalunya. Va tenir lloc una concentració davant la Casa de la Ciutat amb l'assistència d'alguns centenars de persones, convocades per l'ADM i amb l'adhesió de la CECIM i del Secretariat del CCC. Un dels tres parlaments va ser a càrrec de Salvador Serres, en nom del Secretariat local. A més de les parades de llibres i roses al carrer, els partits polítics i algunes entitats també en van muntar per tal de donar-se a

conèixer, oferir llurs programes i vendre llibres. El Secretariat Local també ho va fer i va repartir molts fullets i opuscles del Congrés. Uns dels més repartits va ser un llibret amb el text de l'Estatut d'Autonomia de 1932.

D'altres materials eren de la Campanya per les Institucions: llibrets que explicaven la història de Catalunya i fulls volants que parlaven de temes sectorials com l'ensenyament, la sanitat. Alguns eren escrits en castellà, adreçats especialment a la població catalana procedent de les regions del sud d'Espanya. S'hi podien llegir frases com aquestes: «¿Catalunya es una nación? ¿qué sabemos de nuestra historia? ¿Nos faltan escuelas? ¿Tenemos suficientes hospitales? ¿Deberíamos gobernarnos, desde aquí, desde nuestra tierra?» i un altre amb un llenguatge encara més directe adreçat als immigrants com a treballadors: «¿Qué representa para los trabajadores la consecución de un Estatuto de Autonomía? ¿Qué instrumentos les facilita para su combate para una sociedad más justa?».[10]

El dissabte 21 de maig l'Agrupació Sardanista dels Antics Alumnes de Santa Anna, una de les entitats membres del Secretariat, celebrava la seva festa dels Cursets de Sardanes a les Escoles, que havien tingut lloc per tercer any. La festa va consistir en unes explicacions dels instruments de la cobla, una ballada per als nens i nenes cursetistes, un berenar i una ballada per a tothom. Aquell any els cursetistes havien estat més de set-cents, procedents de les escoles privades i religioses del centre de Mataró i de l'Agrupació Coral La Walkíria. Uns dies més tard, el 12 de juny, al Passeig de Gràcia de Barcelona va tenir lloc la ballada col·lectiva de final de curs amb milers de participants de tot Catalunya.[11] El *Butlletí d'Informació*, que editava anualment l'Agrupació, aquell any va ser considerat com una col·laboració al Congrés.

El 28 de maig, en plena Fira de Mataró, el cenacle El Racó del Casal Aliança –animat com sempre pels impulsors Terri i Joaquim Casasse sumà als actes del CCC i organitzà una xerrada-col·loqui amb el títol «Presentació de la Campanya per les Institucions». Aquesta s'havia creat com la cinquena campanya del Congrés, amb la finalitat de sensibilitzar la població en favor de la recuperació de les institucions pròpies de Catalunya (Parlament, Presidència i Govern de la Generalitat, Tribunal de Cassació). El ponent fou el professor universitari Carles Viver i Pi-Sunyer, avui magistrat del Tribunal Constitucional.

Reunit a la ciutat de Mataró el Secretariat Comarcal del Congrés de Cultura Catalana al Maresme, el dia 4 de juliol d'enguany, ACORDA, davant la gran CONTAMINACIO que estan sofrin les nostres costes, degut a l'increment constant d'aigues fecals i industrials abocades al mar, PROMOURE la campanya **VOLEM LA MAR NETA** encaminada a aconseguir l'assumpció de la responsabilitat de tothom en cercar la solució adient a aquest greu problema sanitari que a tots afecta.

A raó del que s'ha exposat,

MANIFESTA:

1er.: Doldre's de l'estat actual de contaminació de l'aigua del mar i de la platja i de la total inhibició dels poders públics davant la constant degradació del seu estat natural.

2on.: Exposa la seva preocupació per la salut pública, basant-se en l'estudi que la Comissió de Sanitat de Mataró feu l'any 1976, les quals dades, força alarmants, no han servit per a conciencar els organismes competents i prendre mesures tendents a remeiar el perill que, per la salut de la població del Maresme, representa l'infecció del nostre litoral.

3er.: Aconsella, arran de les anàlisis bacteriològiques fetes per l'esmentada Comissió de Sanitat, que degut als germens de l'especie Colibacilus (provocadors de transtorns intestinals i infeccions a la pell) es prenguin serioses mesures de prevenció i higiene, les quals són força entenedores si es té en compte que solament Mataró aboca al mar 16.000.000 de litres d'aigües brutes diaries. Lamenta que el nostre element mari sigui més contaminat que el mateix de la ciutat de Nova York i que sobrepassi, en molt, les cotes fixades com a normals per l'Associació Americana per a la Salut Pública.

4art.: Remarca la necessitat d'aplicar les mesures relatives a residus i contaminació industrials, per tal d'evitar que en un futur proxim es vegi més agreujada la situació actual per causes químiques o bé industrials, que posarien més en perill, encara, la salut de les nostres poblacions.

Aquest Secretariat Comarcal es fa ressò de les conclusions emeses per la Comissió de Sanitat de Mataró, demanant la ràpida construcció al Maresme de les plantes depuradores necessaries per vetllar per la salut dels seus pobladors i el retorn de la mar i la platja al seu estat natural. Per això

VOLEM LA MAR NETA !

Secretariats locals del C. C. C. d'Arenys de Mar, Arenys de Munt, Argentona, Caldes d'Estrac, Calella, Malgrat, Mataró, Vilassar de Dalt i Vilassar de Mar

congrésdeculturacatalana

CAMPANYA PER A LA SALVAGUARDA DEL PATRIMONI NATURAL

Impremta Mas. D. L. B-30730-77

Fullet de la campanya «Volem la mar neta». MASMM.

Durant l'estiu es va donar suport, des del Secretariat Comarcal, a la campanya «Volem la mar neta», que s'emmarcà dins la campanya «Per la Salvaguarda del patrimoni natural». Aquesta campanya a Mataró va ser impulsada per la comissió de Sanitat i va rebre el suport de la CECIM. Un diumenge al matí, davant de l'Espigó, es féu un acte de denúncia de l'estat de les platges, llavors en molt mal estat ja que totes les clavegueres de la ciutat hi desguassaven directament i no es feia tampoc neteja de la sorra. El químic Carles Manté, membre de la comissió de Sanitat, va fer una intervenció denunciant l'estat de la platja, i també va ser entrevistat al circuit català de TVE. Acabades les intervencions, es van recollir unes mostres de la porqueria que hi havia a la platja i es va pujar en manifestació Riera amunt fins a la Casa de la Ciutat, on es van dipositar les mostres. La premsa escrita, en ferse ressò de l'acte, va dir que a la platja hi havia 200 persones i a la Casa de la Ciutat 400.[12]

«Davant les Festes de les Santes». Amb aquest títol el Secretariat del CCC va publicar un manifest en el qual expressava el suport als actes tradicionals i propis de cada comunitat i es lamentava dels que s'havien perdut o mixtificat, si bé es reconeixia que en els últims anys s'havia

anat recuperant el sentit autèntic. Es feia una crida a la participació en els actes més significatius de la Festa Major, com la «Missa de Les Santes», els gegants, els focs, les ballades de sardanes. Finalment es feia un reconeixement a la tasca que havia portat a cap el Foment Mataroní els dos darrers anys de divulgar les festes i de cridar a una major participació.

Per tal de celebrar la diada de l'Onze de Setembre es constituí una comissió ciutadana integrada per partits polítics, associacions de veïns, entitats i també pel Secretariat del Congrés. Es va convocar la població a un acte a la plaça de Santa Anna. Per primera vegada després del franquisme es feia una convocatòria en aquest lloc, més gran i obert, que es va omplir de ciutadans amb senyeres i pancartes. Josep Fradera, president de la Delegació d'Òmnium Cultural, una de les entitats integrades al Secretariat del CCC, va fer un parlament unitari en representació de tots els convocants.[13] Aquest acte va tenir lloc la vigília de la gran manifestació de Barcelona en la qual un milió de participants van reclamar l'Estatut d'Autonomia, el restabliment de la Generalitat i el retorn de l'exili del president Tarradellas.

Una altra campanya en la qual el Secretariat va participar fou la que va tenir com a lema «Salvem el Clavé per Mataró». L'edifici d'aquell teatre havia estat comprat pel Banc Central, que el volia enderrocar i que ja havia obtingut el permís de l'Ajuntament.[14] Llavors es va formar una comissió per evitar la pèrdua d'aquest bonic teatre a la italiana, que en el transcurs dels anys havia estat cinema, teatre, circ, sala de ball, etc. La comissió estava integrada per l'ADM, la CECIM, el Museu Municipal, el Film Ideal Club, veïns de la Rambla, artistes locals i el Secretariat del CCC. La comissió va aconseguir que l'Ajuntament nomenés una comissió mixta formada per representants de les entitats esmentades i un membre del consistori (Frederic Herrero, després substituït per F. Salas Moret; Joaquim Llorens també hi va assistir en alguna ocasió). A més de reunions a l'Ajuntament, es van fer visites al teatre i al director de l'agència del banc a Mataró.[15] Aquesta comissió no va ser mai dissolta, si bé no va reeixir en el seu objectiu, com és prou conegut.

ENTITATS I PROFESSIONALS INTEGRATS EN EL CONGRÉS: EL CEUM, LA COMISSIÓ DE SANITAT I LA UNIÓ DE PAGESOS.

Algunes entitats i professionals mataronins van participar en els treballs del CCC, com a membres o adherits en alguns dels diferents àmbits. És el cas del Centre d'Estudis d'Urbanisme del Maresme (CEUM) que ja hem esmentat. D'aquest grup hem de ressenyar especialment la celebració de l'Assemblea General del Maresme de l'àmbit VIII del Congrés (Ordenació del Territori) que va tenir lloc el dia 17 d'abril de 1977 a la Saleta del Centre Catòlic. En aquesta reunió es van presentar les ponències i comunicacions que ressenyem:

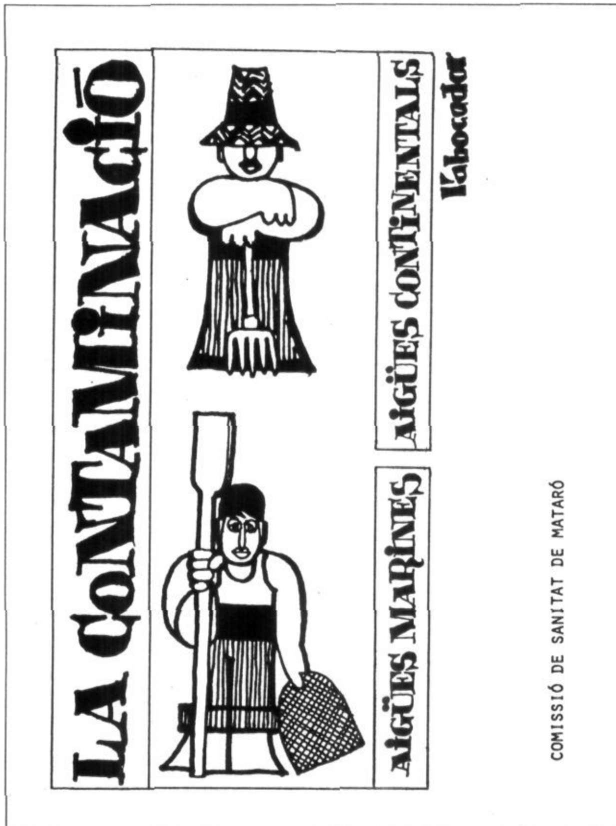
- «L'impacte de la segona residència en un poblet (sic) del Maresme: el cas de Sant Vicenç de Montalt», a càrrec de Joan Tornés, alcalde del municipi.[16]
- «La comarca del Maresme, efectes de la concentració urbana barcelonina», a càrrec del CEUM.
- «L'impacte de la gran Barcelona al Maresme», a càrrec de l'economista Pere Lleonart.[17]
- «Incidències de l'estructura social en el medi ambient», a càrrec del geòleg Antoni Batlle.
- Una comunicació sobre la contaminació de les aigües a Mataró, a càrrec de la comissió de Sanitat i de la comissió d'Informació i Assessorament Geològic de l'Associació de Geòlegs de Catalunya i Balears.
- «Esquema de possibles punts a tractar en el debat sobre la problemàtica territorial i urbanística del Maresme». En aquest document s'expressava la preo-

Banderola de la campanya «Salvem el Clavé per Mataró». MASMM.

SALVEM EL CLAVÉ PER MATARÓ

* EL MILLOR TEATRE DE LA CIUTAT ESTÀ A PUNT DE SER ENDERROCAT.
* ENS VOLEN PRENDRE UN ELEMENT IMPORTANT DEL NOSTRE PATRIMONI HISTÒRICO-CULTURAL.
* PERÒ ENCARA SOM A TEMPS DE SALVAR-LO.
* L'HEM DE GUANYAR PER AL POBLE, PERQUÈ DE LOCALS PÚBLICS ENS EN FALTEN I ELS QUE HI HA ENS ELS ESTIMEM.

•VEÏNS DE LA RAMBLA
•ASSEMBLEA DEMOCRÀTICA DE MATARÓ
•ARTISTES LOCALS
•CECIM
•CONGRÉS DE CULTURA CATALANA
•MUSEU MUNICIPAL DE MATARÓ

Portada d'un opuscle de la Comissió de Sanitat de Mataró.

cupació per la influència de la Barcelona metropolitana al Maresme, que era comuna a la majoria de comunicacions presentades, i per la futura configuració de la comarca a nivell políticoadministratiu.

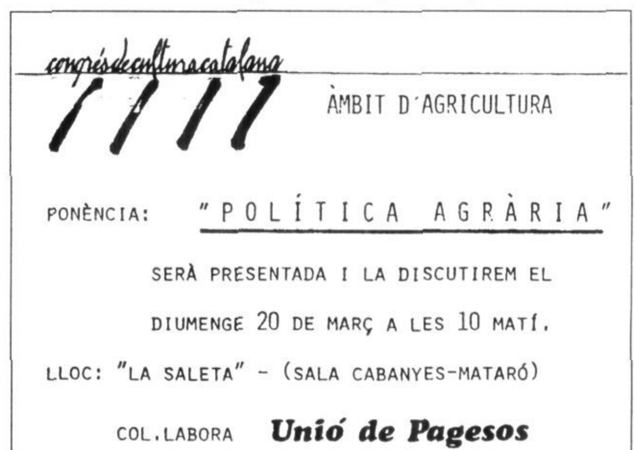
Una altra entitat que va treballar en el marc del CCC va ser la Comissió de Sanitat. Aquest grup s'havia format a partir de professionals de l'àmbit sanitari (metges, ATS) i medioambiental (químics, geòlegs) que va aglutinar les vocalies de sanitat de les associacions de veïns i representants de sindicats i de l'Associació Catòlica de Pares de Família. Va ser molt actiu aquells anys, fent estudis, denúncies i propostes en els àmbits hospitalari, assistencial, de salut pública, medi ambient i d'educació per a la salut.[18] Ja hem vist com la comissió de Sanitat va treballar de ple en la campanya «Volem la mar neta» i la seva aportació a l'Assemblea comarcal de l'àmbit d'Ordenació del Territori.

La mateixa comunicació sobre la contaminació de les aigües es va presentar en una reunió del CCC que va tenir lloc a Mora la Nova el desembre de 1976. S'hi denunciava el poc aprofitament i la malversació de l'aigua, la contaminació dels aqüífers (per les extraccions destinades a la indústria) i la salinització, i els problemes conseqüents per a la pagesia. En aquesta ocasió el treball va ser assumit per la Unió de Pagesos del Maresme que també la va signar.[19] Antoni Batlle va presentar la ponència acompanyat de membres del grup de medi ambient de la comissió de Sanitat i de Pep Riera. La Comissió de Sanitat també va participar en el «Debat sanitari» que va tenir lloc en el Col·legi de Metges de Barcelona en el marc de l'àmbit X del CCC (Estructura Sanitària).[20]

La Unió de Pagesos del Maresme, de la seva part, va organitzar una sessió amb el títol de «Política agrària» a la Saleta del Centre Catòlic, en el marc de l'àmbit XII (Agricultura). En aquesta sessió es van analitzar els problemes del sector i es van plantejar propostes de futur. Les ponències presentades van ser: Sistemes de preus al Mercat Comú, Conreu de la flor tallada, Royaltis sobre el conreu del clavell, Els preus en la política agrària, Actuacions de l'Administració en el sector agrari i Crèdit agrari.[21] La Unió de Pagesos havia demanat l'estatge de la «Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos», antic local sindical de la pagesia, per celebrar-hi la reunió, però no va obtenir el permís.[22]

Els professionals mataronins, de residència o d'origen, que van participar en alguns dels àmbits del Congrés van ser: el químic Ramon Gallifa i Espiell, en l'àmbit de Recerca; l'ensenyant Joaquim Arenas i Sampera, en el d'Estructura Educativa; el professor Antoni Comas en el de Llengua i en el de Literatura; el metge Josep M. Teniente (responsable de comissió), en el d'Estructura Sanitària; l'arquitecte Manuel Torres i l'economista Pere Lleonart, en el d'Ordenació del Territori i l'actriu Maria Reniu, en el de Cinema, segons hem pogut comprovar en els documents del Congrés.[23]

Banderola de la ponència de política agrària. MASMM.

EL SECRETARIAT COMARCAL DEL MARESME.

Des de Mataró s'impulsà el Secretariat del Maresme que va quedar constituït en una convocatòria conjunta. El secretariat comarcal es va formar amb representants d'Arenys de Mar, Arenys de Munt, Argentona, Calella, Caldes d'Estrac, Malgrat, Mataró, Vilassar de Dalt i Vilassar de Mar. Els representants de Mataró van ser Joan Ev. Ramon i J. Puig i Pla. Les reunions se celebraven de forma itinerant: Arenys de Mar (als Seràfics), Mataró (a Òmnium Cultural), Caldes d'Estrac (al Casal Parroquial), etcètera.

El Secretariat del Maresme, com ja hem vist, impulsà algunes iniciatives d'àmbit comarcal, com la campanya en favor del Parc Natural del Corredor i la campanya «Volem la Mar Neta». En el primer cas la convocatòria era signada pels diferents secretariats locals; en el segon ja anava signada pel Secretariat Comarcal al Maresme. Una reunió d'abast comarcal fou la que es va celebrar el març de 1977 a Arenys de Mar amb representats dels dos Arenys, Calella, Canet i Mataró en l'àmbit d'Estructura Sanitària. En aquesta trobada es va analitzar la problemàtica de cada localitat i es van acordar els punts següents: 1. Constituir una coordinadora comarcal. 2. Potenciar i coordinar les lluites reivindicatives contra els dèficits sanitaris. 3. Iniciar una campanya per aconseguir un servei d'urgències permanent i complet, que cobrís totes les poblacions. 4. Emprendre una campanya contra la contaminació (platges, escombraries).[24]

CATALANS

CATALANITZEM CATALUNYA!!!

CATALANITZEM ELS PAÏSOS CATALANS!!!

Si defensem els drets nacionals de la comunitat formada pel Principat **de Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears, si ens hem adherit als punts de l'Assemblea de Catalunya, si demanem l'Estatut i la Generalitat, si ens indignem pel no dels regidors de Barcelona o per les declaracions del President Suàrez al "Paris Match" no podem restar passius a la campanya de la catalanització lingüística de la vida catalana, limitada no solament a la cultura i al folklore, sinó dirigida a tota la vida professional, a l'ensenyament, a l'administració pública, a les relacions socials, a la identificació personal, a la publicitat i als mitjans d'informació.**

Cal aconseguir aquesta catalanització des d'ara mateix, fins i tot abans que l'escola sigui catalana, d'obtenir l'oficialitat del català i de recuperar els organismes d'autogovern. Cal no esperar que res ens sigui concedit: la nostra llibertat només serà autèntica si som nosaltres qui ens la prenem.

Cal que ens adonem a nivell visual, que vivim en un àrea cultural catalana; que això sigui posible depèn dels catalans mateixos.

- **retolem en català les nostres botigues i oficines.**
- **fem els anuncis en català.**
- **pressionem perquè els rètols dels nostres carrers recobrin els seus noms originaris en la nostra llengua.**
- **fem que consti el nostre nom en català al registre civil.**

Entre tots hem d'aconseguir que el català sigui la llengua habitual de comunicació, de paraula o per escrit als Països Catalans.

CAMPANYA EL CATALÀ AL CARRER
1977, ANY DEL CONGRÉS DE CULTURA CATALANA

Banderola de la campanya «El català al carrer».

ACTES FINALS DE LA CAMPANYA «EL CATALÀ AL CARRER».

Mataró, ja a les acaballes del CCC, va acollir el final de la campanya «El català al carrer», una de les cinc que havia impulsat el Congrés. Durant una setmana van tenir lloc diferents actes, des del dia 28 d'octubre fins al 6 de novembre. L'organització d'aquestes activitats va anar a càrrec de l'equip de la campanya, integrada a l'estructura general del CCC, amb la col·laboració del Secretariat local. A tal fi es van celebrar dues reunions entre Max Cahner i el seu equip de suport i els membres del Secretariat de Mataró. Es va publicar un manifest difonent els objectius de la campanya i convocant els mataronins a assistir als actes, signada per les entitats integrades en el Secretariat, a les quals es van sumar el Museu-Arxiu de Santa Maria i l'Ajuntament de Mataró. La revista *El Maresme* a l'editorial d'aquella setmana es va adherir a la campanya, a la vegada que recordava que des del primer editorial ja es proposava «impulsar el redreçament de la nacionalitat catalana». L'editorial acabava manifestant «la nostra decidida voluntat de contribuir a portar el català a tots els àmbits de la nostra vida comunitària. En una paraula, de portar el català al carrer».[25]

El programa d'actes era el següent:

- Exposició de material gràfic de la campanya i projecció d'un àudiovisual a l'estatge d'Òmnium Cultural.

- Conferències al Foment Mataroní de M. Coll i Alentorn, historiador, («Les institucions perdudes el 1939»), Narcís Majó, arquitecte, («La desfeta artística i urbanística de la ciutat sota el franquisme»), Joaquim Casas, escriptor («Els darrers vint-i-cinc anys de catalanisme a Mataró») i Antoni Comas, catedràtic d'universitat, («La llengua catalana entre 1714 i 1939»).

- Projeccions de documentals, curts i noticiaris en català a la plaça de Santa Anna: «La Marxa de la llibertat», «L'Onze de Setembre de 1977», «La dona», «La immigració als Països Catalans»,...

- Ballada de sardanes a càrrec de la cobla Costa Daurada.

El dissabte 5 de novembre a la tarda, i començant a l'Esplanada de les Caputxines, va tenir lloc l'acte més simbòlic i de trencament amb el règim anterior, una cercavila en la qual es realitzà el canvi de plaques de noms de carrer. En aquest acte es tornava als carrers llur forma tradicional i catalana, i se suprimien els noms que tenien a veure amb el bàndol guanyador de la Guerra Civil. La relació de carrers és la que segueix:

Fotografia del canvi de nom del carrer Enric Prat de la Riba. Setmanari *El Maresme*, núm. 4, 11-17 novembre 1977.

Al costat del nom a recuperar, s'expressa entre parèntesi el nom a suprimir o, en alguns casos, a canviar de lloc (com Clavé, Verdaguer i algun altre): Prat de la Riba (Primera Bandera de Falange), La Rambla (José Antonio), La Riera (Generalísimo Franco), Camí Fondo (Clavé), Les Monges (un tram de Caputxines), Nou (Obispo Mas), Argentona (un tram de Calvo Sotelo), Sant Roc (l'altre tram de Calvo Sotelo), Plaça dels Bous (Cisneros), Plaça Gran (Mayor), Plaça Xica (un tram de San Cristóbal), L'Esplanada (un tram de Capuchinas), Caminet (un tram de Queipo de Llano), del Parc (l'altre tram de Queipo de Llano), Cuba (General Mola), Mitja Galta (baixada de San Ramon), Cós (Travesía de San Antonio), Bonaire (Melcior de Palau), La Coma (Verdaguer), Carreró (Enric Granados).

En el cas del Camí Ral es proposava de recuperar els noms antics corresponents a diferents trams d'aquest carrer: L'Havana, Ravalet, Tras Santa Anna i La Mercè.

En el document elaborat pel Secretariat Local[26] es feien propostes per eliminar totes les restes del franquisme i s'apuntaven solucions per als diferents casos. En el cas del carrer de Jordi Joan es proposava que adoptés el nom popular de carrer de les Rates, que no havia estat mai però el nom oficial. Els veïns del carrer no ho van acceptar i el canvi en aquest cas no va prosperar.[27]

L'operació del canvi de nom va consistir a col·locar unes plaques metàl·liques de color verd al damunt de les plaques de marbre.[28] L'Ajuntament havia col·laborat per mitjà de la Brigada Municipal, que ja havia col·locat la majoria de les plaques. Prèviament, el Ple Municipal havia aprovat els canvis a la sessió del dia 5 de setembre.[29] Es produí un petit incident quan efectius de la Policia Municipal van voler parar la rua cap al final, quan aquesta s'acostava als carrers més cèntrics. Dos membres del Secretariat es van traslladar a la caserna, situada a l'edifici de la Presó, fins que es va resoldre la situació i la cercavila va continuar, animada tota l'estona pel grup «La Cuca de Cardedeu». Unes ceràmiques informatives que s'havien d'inaugurar en el mateix acte, segons anunciaven els programes, no es van col·locar.

Banderola de la campanya «Retornem el nom als nostres carrers». MASMM.

RETORNEM EL NOM ALS NOSTRES CARRERS

RETORNEM EL NOM DE CADA COSA

Durant aquests darrers quaranta anys se'ns ha volgut fer oblidar la nostra identitat, la nostra història, les nostres institucions, els nostres drets. I fins i tot els nostres noms, els de les persones, carrers i ciutats.

Han volgut fer-nos oblidar el significat i el contingut de paraules com Catalunya, llibertat, democràcia, socialisme, sindicat, poble i persona. Fins i tot els noms dels carrers, per vergonya nostra, ens els canviaren i ens imposaren uns noms estranys en molts casos feixistes i opressors. Noms que avui a quasi dos anys de la mort del general Franco, cap dels seus successors s'atreviria a subscriure.

"Legión Cóndor", "División Littorio", "27 de Enero", "Queipo de Llano", "General Mola", "Calvo Sotelo", "1a. Bandera de Falange de Cataluña", "Tercio de Nuestra Señora de Montserrat", "José Antonio", "Generalísimo", ... Substituïnt noms de sempre i tan populars com Argentona, Caminet, Ibran, Cuba, Puerto Rico, Palmerola, Faro, Sant Roc, Riera, Rambla, ...

Creiem que és hora de retornar el nom de cada cosa. I de cada carrer.

Per això el PSC crida a tots els mataronins a prendre la iniciativa de tornar el nom dels carrers que mai havien d'haver canviat. El PSC es proposa iniciar aquesta tasca el proper diumenge dia 27 a les 12 del migdia, retornant el nom als carrers d'Argentona, Caminet, Palmerola, Deu de Gener, i Ibran.

No ens deixem prendre mai més ni les nostres llibertats ni els nostres drets ni els nostres noms.

CALVO SOTELO — NO
CARRER D'ARGENTONA — SI

*

QUEIPO DE LLANO — NO
CAMINET — SI

*

DIVISION LITTORIO — NO
CARRER D'EN PALMEROLA — SI

*

27 DE ENERO — NO
CARRER DEL DEU DE GENER — SI

*

LEGION CÓNDOR — NO
CARRER D'IBRAN — SI

*

MATARONÍ, CIUTADÀ, VEÍ:

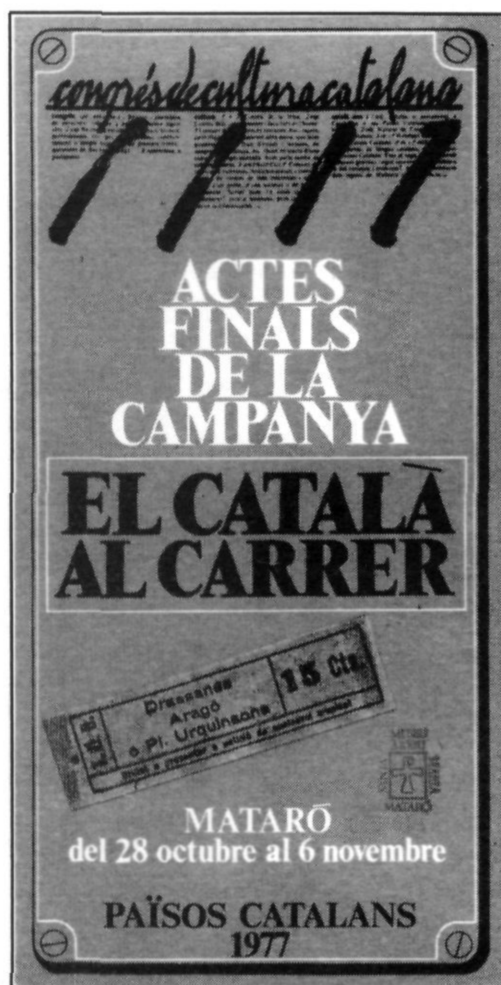
RETORNEM ELS NOMS ALS NOSTRES CARRERS!

ASSISTEIX I PARTICIPA EL DIUMENGE DIA 27 DE MARÇ EN AQUEST ACTE QUE COMENÇARÀ A LES DOTZE DEL MIGDIA A LA "PLAZA DE LOS CAÍDOS"

APORTACIÓ DEL **PSC** AL congrés de cultura catalana

PARTIT SOCIALISTA DE CATALUNYA

1977

Programa dels actes finals de la campanya a Mataró. MASMM.

L'acte final va tenir lloc el diumenge 6 de novembre de 1977 al Foment Mataroní. Fou el tancament de la Campanya. Josep Puig i Pla, en nom del Secretariat local, va obrir l'acte. Max Cahner, com a cap de la campanya, en féu el balanç. En el seu parlament va dir: «Avui es clou una etapa de la campanya, de llançament. La catalanització és un procés molt llarg. ... El balanç és positiu, però l'objectiu va més lluny: administració pública, treball, ensenyament, places. És una lluita llarga i difícil. Cal aconseguir que el català s'usi de parla o per escrit. Estatut, autonomia, catalanitat són quelcom més. ... Hem de continuar la campanya. No s'acaba avui. Només es podrà acabar quan el carrer sigui nostre».[30] A continuació el mateix Cahner va presentar el llibre *Correspondència comercial en català* de l'escriptor Osvald Cardona. Tancà els parlaments Albert Pons Valon[31] com a membre del Comitè Executiu del Congrés. La premsa va donar la dada d'assistents entre 500[32] i 800[33] a aquest acte.

L'Orfeó Mataroní i la cobla Costa Daurada van desenvolupar la segona part amb un concert. La cobla interpretà tres sardanes, seguides de l'actuació de l'Orfeó, dirigit per Pere Gonzàlez, i finalment en conjunt es van interpretar sardanes de Pérez Moya, que finalitzà amb el cant dels Segadors.[34] Presidien l'acte, a més de les persones que havien intervingut, l'alcalde Francesc Salas i Moret, el degà del Col·legi d'Advocats, Joaquim M. Bartra, el president de la Delegació d'Òmnium Cultural, Josep Fradera, Xavier Morante i Francesc Torres del Secretariat Local, l'escriptor Joaquim Casas i Mn. Francesc Pou, rector de Santa Maria.

A continuació, i com en tots els finals d'àmbit i de campanya del Congrés, es va fer un dinar de germanor al restaurant Can Bruguera amb assistència de membres del Secretariat, representants d'entitats adherides i congressistes. Va presidir l'alcalde Salas Moret i l'escriptor Joaquim Casas i Busquets va pronunciar les úniques paraules a la sobretaula: «Senyor alcalde, els mataronins amb els actes d'avui hem demostrat que, malgrat tot, els catalans teníem raó».

DISSOLUCIÓ DEL SECRETARIAT.

A primers de l'any 1978 el Secretariat local, un cop complerta la seva missió, es va dissoldre formalment després de valorar el treball realitzat. En l'acord de dissolució es deixaven les portes obertes «per a donar pas a qui vulgui continuar les tasques que s'han dut a terme de cara a l'esdevenidor, com s'ha fet en altres poblacions».[35] Els materials i totes la documentació que estava en mans del Secretariat local, com també les ressenyes de premsa, van quedar guardades formant l'arxiu del CCC a Mataró, cosa que m'ha facilitat en gran manera aquest treball.

Josep Puig i Pla

NOTES.

1.- La major part d'informació d'aquest primer apartat procedeix de: Congrés de Cultura Catalana, *Resolucions* (3 volums) i *Manifest i documents* (1 volum) (Barcelona 1978).

2.- Carta del secretari de l'Il·lustre Col·legi d'Advocats de Barcelona, en nom del Secretariat Provisional del CCC, a l'Il·ltre. Degà del Col·legi d'Advocats de Mataró, de data 4 d'agost de 1975.

3.- Carta del secretari del Col·legi d'Advocats de Mataró al Secretariat Provisional del CCC, de data 31 de maig de 1976.

4.- *Diario de Barcelona*, 15 octubre 1976, ressenya d'Antoni Albert. La premsa que tenia posicions a favor de la democràcia tendia a elevar una mica les xifres d'assistents als actes.

5.- *Hoja del Lunes*, 28 febrer 1977, ressenya de Ricard Bonamusa Argelaga.

6.- *Mataró*, 10 març 1977, ressenya de Joan Solà.

7.- *Crónica de Mataró*, 23 juliol 1977, nota de premsa del Secretariat Local del CCC.

8.- Joan Carles Panyó i Figaró (Mataró 1755 - Olot 1840). Pintor neoclàssic i professor de dibuix. Primer director de les escoles de dibuix d'Olot i Girona.

9.- *Crónica de Mataró*, 7 juliol 1977.

10.- Fulls volants de la Campanya per les Institucions, CCC, 1977.

11.- *Crónica de Mataró*, 24 maig 1977.

12.- *La Vanguardia*, 7 setembre 1977, ressenya d'A. Bori (pseudònim de R. Bonamusa i Argelaga).

13.- Delegació de Mataró d'Òmnium Cultural, *Vint-i-cinc anys d'Òmnium Cultural a Mataró (1971-1996)* (Mataró, setembre de 1996).

14.- *Tele/eXpres*, 21 març 1977, ressenya de Manuel Cusachs.

15.- Era el senyor Antonio Martínez López, nebot del president de l'entitat Alfonso Escámez. Va estar uns dos anys a Mataró.

16.- Joan Tornés, conseller municipal elegit pel Terç Familiar, va ser escollit alcalde de Sant Vicenç de Montalt en les eleccions internes –a les quals només podien ser candidats a alcalde els consellers existents en aquell moment– que van tenir lloc entre la mort de Franco i les eleccions municipals democràtiques de 1979. Després va ser cap de llista pel PSUC.

17.- Aquesta ponència va ser publicada pel setmanari *El Maresme* en el número de promoció de febrer de 1977 (Any 1, 2a època).

18.- Comissió de Sanitat de Mataró, *Apunts per a una alternativa sanitària* (opuscle), juliol de 1977.

19.- Comissió de Sanitat de Mataró, *La Contaminació. Aigües marines, aigües continentals, l'abocador* (opuscle), 1977.

20.- *Apunts per a ...* .

21.- *La Vanguardia*, 29 març 1977, ressenya d'A. Bori.

22.- *Hoja del Lunes*, 21 març 1977, ressenya de Ricard Bonamusa Argelaga.

23.- Materials del àmbits del CCC.

24.- *La Vanguardia Española*, 22 març 1977, ressenya de Núria Nogueras.

25.- *El Maresme*, núm. 3, any 2, època 2, del 4 al 10 novembre 1977.

26.- Secretariat de Mataró del CCC, «Proposta per a la correcció dels noms dels carrers a Mataró», setembre de 1977.

27.- Prèviament, el mes de març, el PSC-Congrés va dur a terme una acció que va consistir a posar unes plaques al damunt dels noms oficials dels carrers d'Ibran (que durant el franquisme es deia Legión Cóndor), Palmerola (División Littorio), 10 de gener (27 de Enero), Argentona (Calvo Sotelo) i Caminet (Queipo de Llano). Aquesta va ser una actuació entre reivindicativa i festiva de fets consumats, i de fet pactada amb l'Ajuntament, que va tolerar l'acció.

28.- *El Correo Catalán*, 8 novembre 1977, ressenya de Bertran Teixidor i foto i *El Maresme*, núm. 4, any 2, època 2a, de l'11 al 17 novembre 1977.

29.- Ajuntament de Mataró, actes del Ple, 1977.

30.- Notes de l'acte final de la campanya «El Català al Carrer». Arxiu del CCC a Mataró.

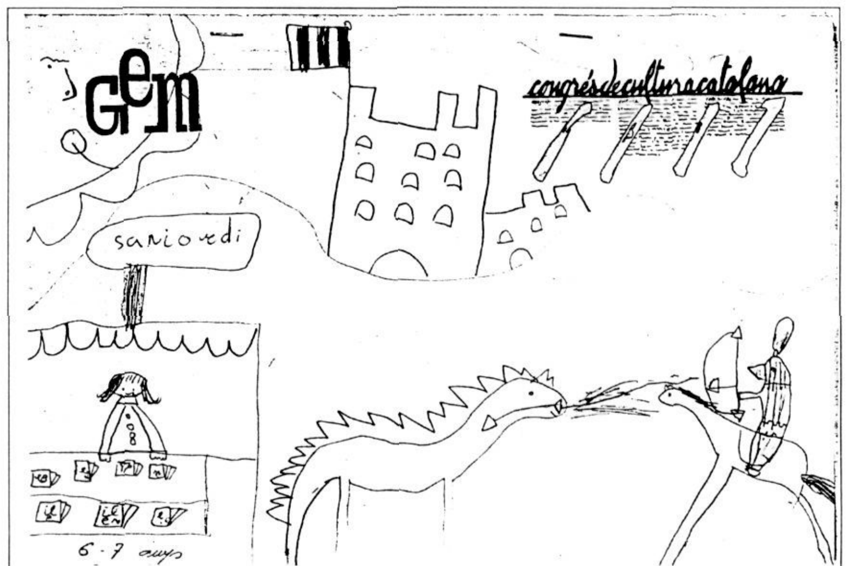
31.- Dirigent de la Federació d'Associacions de Veïns de Barcelona, va ser regidor en el primer Ajuntament democràtic de la capital.

32.- *La Vanguardia*, 4 novembre 1977, ressenya d'A. Bori.

33.- *Tele/eXpres*, 7 novembre 1977, ressenya de Manuel Cusachs.

34.- *Crónica de Mataró*, 8 novembre 1977.

35.- *Crónica de Mataró*, 23 febrer 1978.

Portada d'un butlletí escolar del GEM dedicat al Congrés.

ANNEX *

1) ENTITATS ADHERIDES

Agrupació Sardanista de Santa Anna
Escola de Formació Professional Miquel Biada
Foment Mataroní
Museu Arxiu de Santa Maria
Parròquia de Sant Simó
Secció Arqueològica del Museu Municipal de Mataró.

2) ENTITATS COL·LABORADORES

El periòdic *Mataró* va contribuir a la difusió dels continguts del Congrés i la Caixa d'Estalvis Laietana fou una de les entitats financeres que va col·laborar en la difusió del carnet de congressista.

3) RELACIÓ NOMINAL DE CONGRESSISTES

Arana Martínez, Joan Antoni
Arís Julià, Vicenç
Belmonte Sellarès, Lluís
Bermejo Vivar, Antoni
Benítez Martín, Francesc
Blaha Nogueres, Xavier
Blanch Manent, Montserrat
Boher Torrent, Josefina
Bosch Lladó, Josep M.
Bosch Nierza, Carme
Bosch Pou, Glòria
Briansó Ximenes, Claudi
Bruguera Planas, Miquel
Brullet Tenas, Xavier
Calsapeu Layret, Salvador
Camps Domènech, Montserrat
Capell Buscà, Assumpció
Caro Alonso, Isidre
Carreras Juanola, Francesc
Castellví Masjuan, Josep M.
Coll Pla, Salvador
Colomer Busquets, Josep
Colomer Giralt, Elisa
Colomer Masnou, Joaquim
Comas Valls, Anna
Corominas Pinedo, Josep
Corona Pol, M. Rosa
Corts Blay, Ramon
Crespo Julià, Agustí
Crespo Julià, M. Teresa
Cuadrada Gallifa, Joan de la Creu
Cusachs Corredó, Manuel
Cusidó Ferràs, Ramon
Cuyàs Duran, Emmanuel
Cuyàs Gibert, Manuel
Cuyàs Gibert, Marta
Dòria Lagunas, Pere A. de
Enrich Regàs, Francesc de P.
Escalada Calabard, Josep
Esquerra Viada, Enric
Esquerra Tuñí, Joan
Estrada Nogueras, Francesc
Farràs José, Jaume
Fernàndez Alegre, Pepa
Filbà Avellana, Jaume
Florenza Serra, Núria
Font Llinés, Imma
Forns Ros, Carles
Fradera Soler, Josep
Garcia-Milà Lloveras, Montserrat
Garrido Verdugo, Jesús
Garriga Bosch, Josep
Gibert Barberà, Teresa
Gilabert Lloveras, Miquel
Gonzàlez, Josep
Hortós Cuní, Pere
Illa Ximenes, Josep
Isach Bagué, Enric
Itchart Boté, Jaume
Jàuregui Epelde, Ignasi
Juncadella Urpinas, Rafael
Lena Ramelas, Josep
Llebaria Prató, Manuel
Lleonart Casadevall, Robert
Lleonart Ripoll, Francesc
Lligonya Clavell, Manuel
Llobet Manent, Antoni
Llorens Morral, Francesc
Lluch Xicoy, Francesca
Luis Reverter, Antoni
Majó Clavell, Juliana
Majó Coll, Francesc
Majó Cruzate, Joan
March Farràs, M. Teresa
Marfà Clavell, Jordi
Marfà Riera, Carles
Mas Mirabet, Arcadi
Masjuan Capell, Francesc
Masjuan Roger, Joan
Masó Planas, Albert
Mayol Roca, Jaume
Milà Solsona, Salvador
Montserrat Bartra, Joaquim
Morera Miralles, Josep
Mustarós Soler, Blanca
Nogueras Cobo, Núria
Oliva Rey, Alfons
Oller Rovira, Francesc X.
París Brau, Assumpta
Patau Feliu, M. Teresa
Peguera Marvà, Julieta
Pera Segura, Albert
Playa Morera, Joan Lluís
Pratdepàdua Gasau, Quim
Pratdepàdua Roca, Santi
Puig Bertran, Salvador
Puig Pla, Josep
Pujol, Pepita
Pujol Pujol, M. Carme

Quadrada Calvó, Jesús
Quadrada Damont, Oriol
Ramon Ferrer, Joan Ev.
Ramon Ferrer, Manuel
Rangil Brunet, M. Àngels
Recoder Esquerra, Pilar
Reniu Calvet, Josep
Riera de Marfà, Josefina
Riera Font, Josep
Riera Moreno, Joaquim
Riera Porta, Josep
Riera Rosell, Rosa
Ríos López, Pau
Roca Casanovas, Toni
Roca Riera, Glòria
Roca Riera, Rosa
Roure Jané, Josep
Roy Recoder, Jordi
Sala Maspoch, Enric
Salas Isern, Concepció
Salgado Micolau, Socors
Salicrú Puig, Manuel
Salvañà Ongil, Serafí
Sanpablo Boix, Joan
Selva Villaret, Bonaventura
Serra Barrios, Ramon
Serra Pujol, M. Eugènia
Taberner Duran, Montserrat
Terricabres Molera, Lluís
Torralba Graupera, Rossend
Torrents Tolosa, Joan
Torres Calderon, Jordi
Torres Profitós, Jaume de
Trens Berenguer, Eduard
Triadó Llinés, Montserrat
Trilla Vinardell, Pere
Tuneu Lloveres, Josep
Ubach Soriano, Elies
Villà Prado, Francesc
Viver Colell, Raimon
Viza Vila, Montserrat
Zaragoza Vicente, Josep

* Extret del llibre *Manifest i documents*. Vegeu nota 1.

Can Pou de Mata, una altra de les masies més antigues de Mataró, probablement del segle XV amb modificacions del XVIII, és el segon treball, abastament documentat, que ens ofereix el nostre col·laborador, dedicat al coneixement de les velles cases de camp mataronines.

MASIES DE MATA (2)
CAN POU

SITUACIÓ.

La masia de can Pou es troba situada en el veïnat de Mata, tocant a la riera, exactament a l'encreuament entre l'autopista i l'accés que, paral·lel a la dita riera, porta a la Nacional II. Es veu a simple vista tot pujant per aquest accés a l'esquerra. Actualment la masia està cercada i tancada per una porta de ferro.

DESCRIPCIÓ.

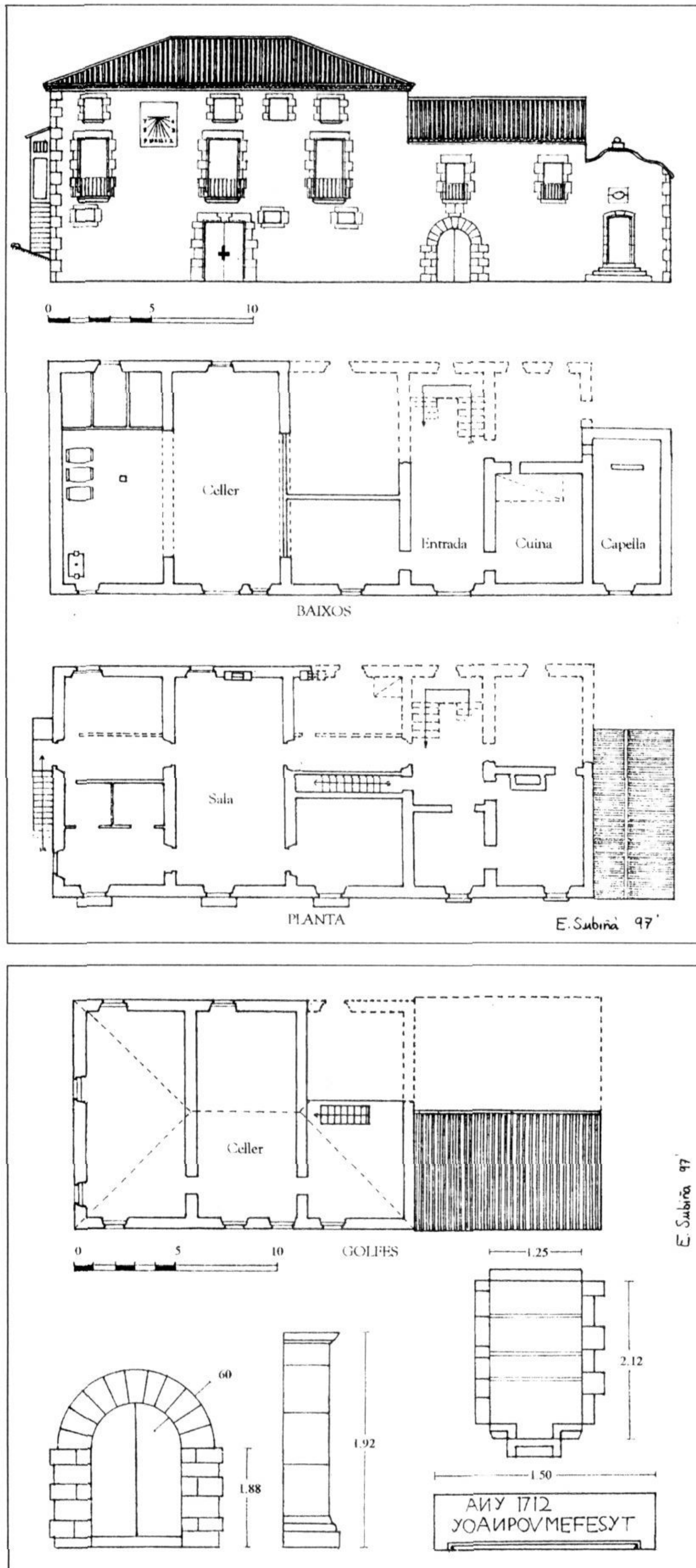
Can Pou és la suma de la masia antiga, probablement del segle XV, de dos cóssos a dues plantes i la realitzada a inicis del segle XVIII, que n'és la principal, de tres cóssos i tres plantes, juntament amb la capella, i les edificacions per al bestiar. Tots cinc cóssos són perpendiculars a la façana. Detallarem cadascuna de les edificacions.

La planta baixa està tota destinada a celler (actualment el cós de sol ixent està separat per un envà). Són tres cóssos separats per dues arcades, amb la base de bona pedra treballada (vegeu dibuix) i la volta, que comença amb dues dovelles de pedra, és tota de totxo, donant-li una gran perspectiva. Té accés per un portal quadrat situat a la façana, on també hi ha tres petites finestretes (la de ponent tapiada). A la banda de tramuntana hi ha tres grans cups en el cós de ponent, amb una petita porta que servia per tirar-hi el raïm. També té una finestreta al cós central i el de sol ixent està enderrocat. La construcció de la masia coincidí amb l'impuls del conreu de la vinya, i l'existència del gran celler (170 m^2) demostra la importància d'aquest mas a l'època. També s'hi conserva una antiquíssima premsa de vi, tota de fusta.

Començant per ponent trobem l'edificació principal, la que li dóna importància. Es tracta d'una masia amb teulada a quatre vessants, tres cóssos perpendiculars a la façana, amb baixos, pis i golfes. Fou construïda el 1712 per Joan Pou, tal i com indica la llinda del balcó central, on es pot llegir «ANY 1712 JOAN POU ME FESYT» (vegeu dibuix). Està magníficament acabada, amb molts bons detalls i molta pedra. De totes maneres trobem a faltar una façana simètrica, equilibrada, ja que les distàncies entre les obertures són desiguals.

Vista del conjunt de la masia de can Pou.

Planta i alçats de la masia de can Pou (dibuix E. Subiñà).

El pis, encara intacte, ofereix un aspecte molt similar al que probablement tenia fa dos segles, amb l'enrajolat típic d'aquelles èpoques passades. Denota molta senyoria i té uns acabats de primera qualitat. Començant pel cós oriental, trobem l'habitació principal, en la façana, amb el seu balcó. Al darrera hi ha l'escala d'accés a les golfes, que es feia des de la sala de la masia antiga, i després hi havia la cuina dels senyors, ara enderrocada, amb un rentamans idèntic al de la sala principal. Precisament la sala, el característic espai central de les nostres masies, ocupa tot el cós central i és la distribuïdora de les habitacions, amb quatre excel·lents portals de pedra. Té dues obertures, el balcó principal en la façana i una finestra amb els seus festejadors en la paret de tramuntana, al costat d'un interessant rentamans quadrat, molt ben conservat (vegeu dibuix). Característica peculiar d'aquesta sala és que l'escala d'accés des del pis inferior no donava a ella, sinó que tenia el seu origen en la masia antiga i donava al passadís que precedia a la cuina, tot i que posteriorment es féu mitjançant una escala exterior en la paret de ponent, aprofitant una finestra engrandida com a porta. Precisament en aquest cós de ponent hi ha dues habitacions, la de tramuntana, separada del passadís d'accés per un envà enderrocat, amb una finestra idèntica a la de la sala, i la de façana, que inclou tres petites habitacions, la més gran amb balcó i una finestra tapiada d'antic.

Les golfes són probablement una de les parts més interessants arquitectònicament de l'edifici. S'hi accedeix mitjançant una escala que té el seu inici en el primer pis de la masia antiga i dóna a l'habitació oriental de les golfes, que estan dividides en tres habitacions unides per unes petites portes. Té gran quantitat de finestres (vuit i una de desapareguda) per donar-hi llum. El sostre i el bigam està fet amb gran mestria. Dels quatre extrems surten unes importants bigues recolzades en una de travessera, que es van a tro-

bar en les parets que separen els tres cóssos, des d'on una sola biga les uneix. Realment les masies de teulada a quatre vessants permetien d'aprofitar molt l'espai de les golfes, i potser, en el nostre cas, denota la gran importància i quantitat de cereal que es conreava en el mas.

El ràfec d'aquesta edificació és monumental, concretament de cinc fileres, dimensió poc usual i que sobresurt més de quaranta centímetres.

La masia antiga, de dos cóssos perpendiculars a la façana, baixos, pis i teulada a dues vessants, amb frontó lateral, està totalment integrada a la del 1712. S'hi accedeix per un bonic portal de mig punt, amb onze dovelles de mida mitjana, probablement del segle XV o potser més antic, que suporta un dels dos balcons, que abans devia haver estat finestra, convertida en balcó el 1712. Un cop a l'entrada (l'estança típica d'accés a les masies), trobem en la paret oriental un petit portal d'arc de mig punt de totxo, de reminiscència medieval, que ens condueix a la cuina, coberta amb una volta catalana esfondrada. La llar de foc és derruïda, però es conserva el forn, tot i que hi manca l'interior, i una gran pica de ceràmica negra incrustada a la paret. Enfront del portal de la cuina se n'obre un altre, més senzill, que comunica amb una estança de l'antic celler, separat d'aquest per un envà sota la volta. En la part posterior de la cuina hi havia una habitació destinada al bestiar, amb menjadores a la paret de tramuntana i amb un portal, tapiat, que comunicava directament amb la capella. A més, una altra porta donava accés a les diferents corts.

En el pis, actualment inaccessible, es conserva una habitació sobre l'entrada i una altra sobre la cuina, a més de l'escala d'accés a les golfes. S'hi pujava per una gran escala que hi havia al final de l'entrada, i que portava a un distribuïdor des d'on s'accedia a les diferents estances.

La capella és segurament també del 1712, tot i que la primera referència que hem trobat és en el *Directori del Parrocho Dr. Damià Sumalla* del 1780, on consta com una de les tretze capelles públiques de Mataró, anomenant-la Torre d'en Pou. Diu que en aquesta capella no es pot dir missa les festes principals i diumenges d'Advent i Quaresma si els propietaris no hi assisteixen[1]. És d'un senzill estil barroc, d'una sola nau i amb un petit deambulatori darrera l'altar. Segons Josep M. Gavín, estava dedicada a santa Eulària[2], tot i que durant aquest segle sembla que ho era a sant Antoni. Estava tota decorada en les parets per rajoles del segle XVIII i uns bonics plafons amb imatges de flors. A més,

Façana de la capella.

les portes de la sacristia eren d'un barroc molt fi. Actualment la capella és abandonada, i tant les rajoles com les portes foren arrencades no fa molts anys per algun «viu» que hi féu negoci.

Per acabar, descriuré una mica l'hipogeu (gruta) de la masia, que es troba en un marge sota l'era, a la part de ponent. L'accés té pedres de granit de grans proporcions en les parets i el sostre, per donar pas a la galeria excavada en el sauló, en forma de C invertida, que acaba en una sala circular.

Malauradament, l'abandó continuat de la masia ajudat pels moviments de terres de l'A-19, a l'inici dels noranta, provocaren l'enderroc de la meitat posterior de la masia antiga i de part del cos de sol ixent de la principal. Els propietaris actuals, Urbanizadora del Maresme S.A, només tenen cura de les obres mínimes de manteniment. Però la importància de la masia, sens dubte la més interessant amb teulada a quatre vessants del segle XVIII de Mataró (incloent-hi l'antiga i la capella barroca), mereix una restauració total, ja que sense una intervenció urgent (algú s'atreveix a dir quants dies més aguantarà en peu?) qualsevol dia desapareixerà.

Jo em pregunto, si ni la iniciativa privada ni l'Ajuntament de Mataró posen mitjans reals per evitar la desaparició del patrimoni rural de la ciutat, ¿qui ha de vetllar per evitar que en l'edició revisada del Catàleg del Patrimoni no hi consti Can Pou per desapareguda? (El Catàleg del 1981 cataloga Can Pou amb protecció integral, el màxim previst !!!). Qui en serà responsable? Si us plau, reflexionem i evitem-ho.

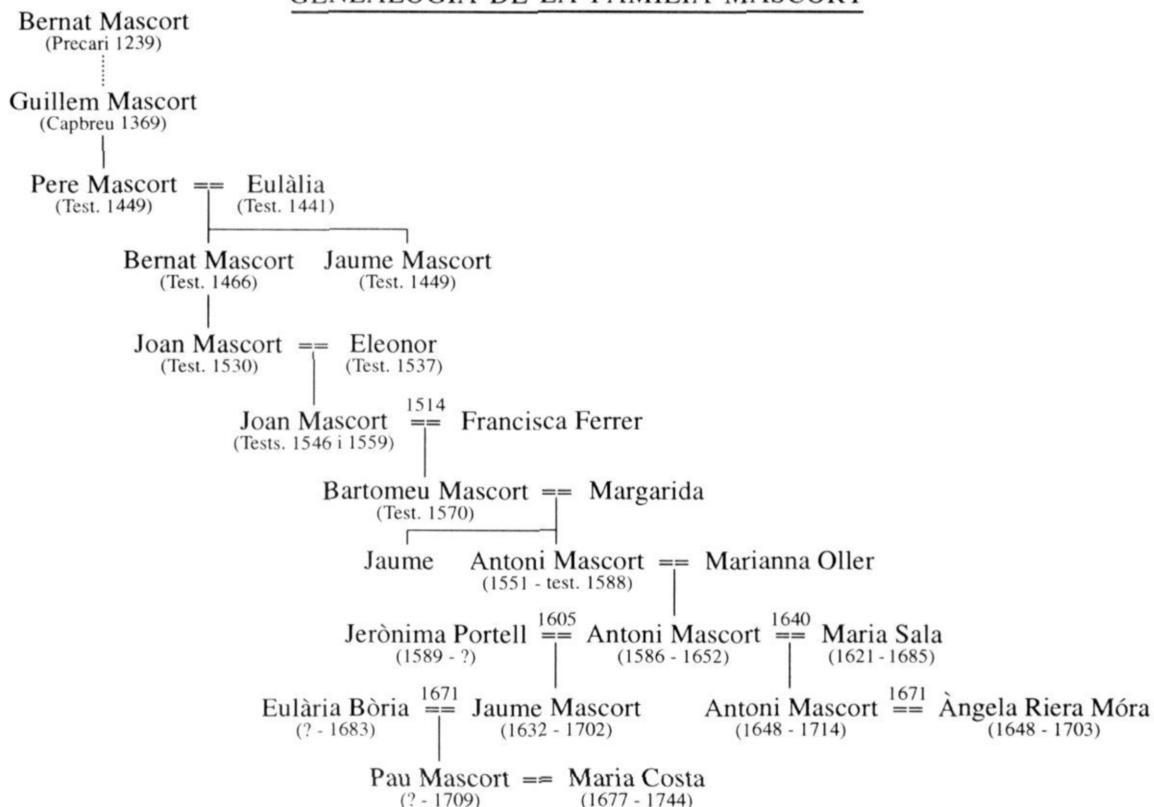
HISTÒRIA. EL MAS MASCORT.

Aquest és sens dubte un dels masos de Mataró amb més història, documentat ja en la primera meitat del segle XIII. Primer aclarirem que aquest mas antigament no es deia Pou, ja que els Pou el compraren al 1710, sinó que es deia Mascort.

El mas Mascort el trobem documentat per primera vegada en el Capbreu del Castell de Mataró, fet fer per Pere de Màrgens el 1369[3]. En ell, al final de la confessió de Guillem Mascort, hi ha el trasllat d'una escriptura datada el 23 d'octubre de 1239 on Berenguer de Cartellà, castlà del Castell de Mataró (era qui tenia el govern i la jurisdicció del castell en nom del senyor), estableix a «Bernardo Mascordo» en «ipsum nostrem mansum totum integriter quin vocatur mascordo... in comitatu Barchinona, in parrochia Sancte Marie Civitatis Fracte, in villa que vocat Matha..» Diuen que té «vineas, cultis et hermins» situats «in monte et in plano». Així mateix li dóna la batllia (era un administrador al servei d'un senyor territorial, en aquest cas el castlà); «damus et stabilimus et laudamo tibi Bernardo Mascordo ipsam nostram bajuliam parrochie Sancte Marie Civitatis Fracte», renovant el pacte subscrit entre ambdós antecessors, la qual cosa faria suposar que el mas existia com a mínim des de la segona meitat del segle XII. A més, la concessió de batllia implicava un important estatus social. També és de destacar que el mas es deia ja Mascort, i segurament els seus residents agafaren el nom del mas.

Posteriorment el 1324, en una confirmació de la coma de Vidal que Romeu Llull fa a Pere de Mata, consta que aquesta limita amb la tinença dels hereus de Guillem Mascort[4].

Ja entrant en el capbreu, notem que les dimensions del mas eren molt importants per l'època, de les més grans del Maresme, tal i com ens indica Coral Cuadrada «semblant a les possessions d'Antoni Aperset (més de 20 Ha) hem trobat també el mas Mascort de Mata, amb 30 peces de terra, 50 camps, 7 feixes, un hort i una masada»[5].

LA SAGA DELS MASCORT.

Introduirem el document de compra del mas Mascort, feta per Joan Pou als hereus de Pau Mascort, el dimarts 14 de Juny de 1710[6], on hi ha la relació d'hereus enumerats un per un. En total hi ha deu generacions des de Pau (1710) fins a Guillem Mascort (1369), ambdós inclosos. Cal precisar que aquests detalls, diguem-ne geneològics, eren corrents fins a la introducció del modern registre de la propietat, finca a finca, el 1864, i que perduraren fins i tot fins a inicis d'aquest segle. En fer la venda d'una propietat, el venedor adjuntava tots els títols i testaments que tenia per tal de poder demostrar la seva propietat, els quals eren minuciosament anotats pel notari.

Pere Mascort, successor del confessant Guillem, estava casat amb Eulària, la qual va testar el 1441[7], que demanava ser enterrada a Santa Maria. També fa una deixa testamentària a la «capella Sancti Michaelis de Mata» i fa hereu el seu fill Jaume, seguit de Bernat. Precisament el seu fill Jaume testava el 1449 instituint hereu el seu pare[8] i demanant ser enterrat a Sant Martí de Mata. Tres dies després testava el seu pare davant de Francesc, prevere de Santa Maria[9] (cuitat per la mort de Jaume). S'havia tornat a casar en quedar vidu d'Eulària, aquest cop amb Antònia, i fa constar que «eligo sepulturam corpory meo in ciminterio Sancti Michaelis de Mata». Fa hereu seu Bernat. Segurament és una de les primeres referències d'enterraments a Sant Miquel de Mata.

Bernat Mascort va comprar el domini alodial del mas i els honors, junt amb les servituds personals a les quals estava sotmès, en un document firmat per Esteve Pongem, Antoni Mas, Lluís Pou i Pere Riera, tots Jurats de Mataró, el 14 de novembre de 1456, davant del notari Joan Cortell. Bernat instituïa hereu el seu fill Joan, el 1466, davant de Benet Guitart, prevere de Santa Maria.

Joan es casà amb Elionor, amb la qual tingué almenys tres fills, Joan que era l'hereu, Sebastià, i una filla casada amb Segimon Costa, pagès de Valldeix. El 1495 el prior de Santa Maria de Montalegre li va establir una peça de terra (que el 1588 fou donada per Antoni Mascort al seu germà). El 1500[10] Joan establia una peça de terra al lloc dit Crespana i Fornenca i féu testament el 1530, en poder del notari Joan Robert. Elionor ho feia el 1537[11]. En ell Elionor deixa sis diners al bací de Sant Miquel de Mata.

Joan Mascort, fill dels esmentats Joan i Elionor, es casà el 1514 amb Francesca, filla de Gabriel Ferrer, pagès de Llavaneres[12]. El 1516 batejaven el seu primer fill a Santa Maria[13]. El 1547 i el 1549[14] trobem Joan Mascort establint terres a Mata, al lloc dit de les Deveses. En el seu testament del 1546[15] demana de ser enterrat a Sant Miquel de Mata, en els vasos dels seus predecessors. Fa hereu el seu fill Bartomeu, i deixa constància de tenir tres fills varons més. Joan tornava a testar el 1559, davant de Pere Tomàs, prevere de Santa Maria.

Bartomeu Mascort es va casar amb Margarida cap al 1550, i el 1570 testà davant de Jaume Garau, fent hereu el seu fill Antoni.

Antoni Mascort es va casar amb Marianna, filla de Pere Oller, pagès de Sant Iscle de Vallalta, que el 1605 era muller de Joan Pou de la Sínia. El 1588[16] féu donació d'una peça de terra del mas al seu germà Jaume, mariner, que era casat amb Antònia Gual, filla de can Gol de Mata. El mateix dia féu testament demanant «la sepultura al cos meu fahedora vull y mano sia feta... conforme de mos consemblants és fer acostumat, la qual vull sia feta en la capella de la present parròquia de Sant Martí de Mata y en lo vas o túmul de mos predecessors se han acostumat enterrar». També deixa un número de misses per celebrar a Sant Miquel de Mata i a la capella del Roser de Santa Maria, i deixa diners per als bacins de Sant Miquel de Mata, «çò és en la obra y al bassí de les ànimes del purgatori». Fa hereu seu Antoni, fill seu. Queda palès el gran vincle que de sempre ha unit els Mascort amb Mata.

Antoni Mascort es va casar el 1605 a la capella de l'Esperança de Mataró amb Jerònima, filla de Gaspar Portell, burgès de Valldeix[17]. En els capítols matrimonials fets sis mesos abans[18], Gaspar Portell dóna en dot per a la seva filla 500 lliures, «dos caixas ditas de monja ab les tancadors, claus y joyas de la persona sua». Tingueren onze fills. Un d'ells, Joan, fou prevere i doctor en filosofia, i en el seu testament de l'any 1650[19] demana de ser enterrat a Santa Maria de Mataró, en el vas dels seus pares (solament era morta la seva mare, que no sabem on s'enterrà, però com hem vist tots triaren Mata). El 1640, ja vidu, Antoni es tornà a casar amb Maria Sala, filla d'Antoni Sala, pagès de Valldeix[20], amb la qual tingué cinc fills més (sens dubte Antoni fou molt prolífic). Testà davant Salvador Saurí a finals del 1651, i morí quatre dies després[21]. Féu hereu Jaume, doctor en medecina, fill del seu primer matrimoni.

El 1657 es féu l'inventari de la seva «hasienda»[22], on consta que seguida la seva mort es

vengueren cinc peces de terra i en reservaren sols tres. És el desmembrament del que fou un dels masos més importants de Mataró. Aquestes vendes es feren per poder fer front als deutes que Antoni deixà. Això es pot constatar en una concòrdia feta el 1700 entre el seu hereu Jaume, d'una part, i els seus germans Bonaventura, pagès, i Antoni, fuster, casat amb Àngela Riera, filla del segon matrimoni de l'escultor Antoni Riera[23]. Aquests li reclamen 400 lliures cadascú que llur pare els deixà de legítima en el seu testament del 1651. Jaume al·lega que «lo dit Antoni Mascort, son pare, lo die que morí dexà gran multitut de dèbits per ell fets, tant per rahó de molts y diversos cambis, censals y violaris havia aquell manllevats de diferents personas, los preus y propietats dels quals junts excedien y se exorban lo valor de la heretat y bens que lo dit Antoni Mascort son pare tenia y posehia». Antoni, per tant, fou el darrer Mascort que posseí el mas en tot el seu esplendor i, suposem, producció.

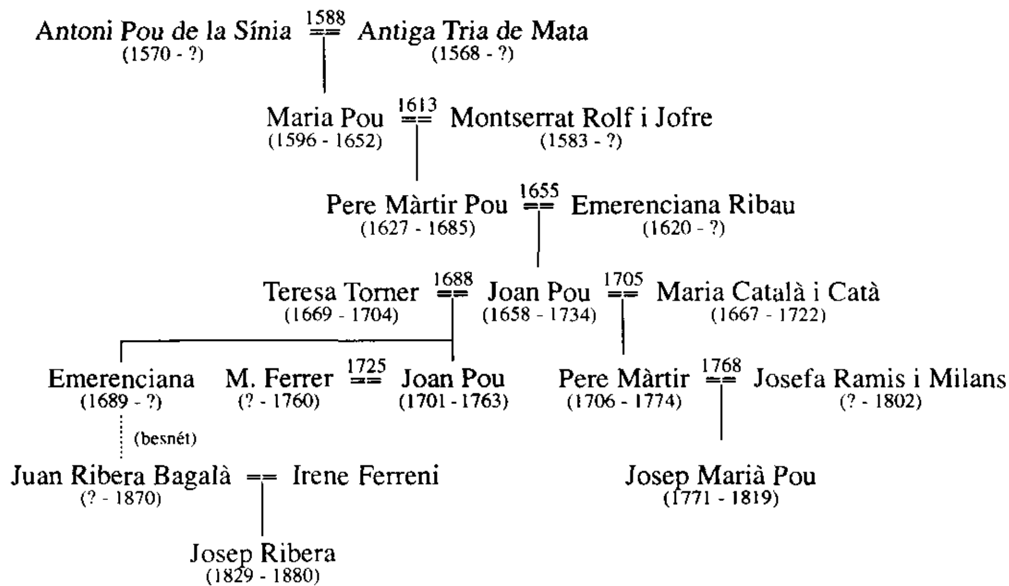
Jaume Mascort es va casar el 1671 amb Eulària, filla de Joan Bòria, negociant de Mataró[24], amb la qual tingué vuit fills. Sembla que no volgué seguir treballant al camp com els seus antecessors i fou doctor en medicina, de gran prestigi social en aquells temps, denotant la bona posició econòmica de casa seva. Testà el 1702 en poder del notari Martí Simon. En l'escriptura de venda del 1710, diu que fa hereu el seu fill Pau.

De Pau Mascort, sols n'he localitzat un, casat amb Maria Costa, filla de Jaume Costa, pescador, i que tingueren el primer dels seus cinc fills a Mataró el 1695[25]. També consta un Pau Mascort com a padrí de la tercera filla del Dr. Jaume el 1676[26]. En la concòrdia del 1700 citada abans, trobem que «Antoni y Bonaventura Mascort feren donació a favor de Pau Mascort fill del dit Dr. Jaume Mascort y nebot llur... sobre dita heretat y bens que foren del dit Antoni Mascort, llur pare y avi del dit Pau Mascort». Això corrobora que Pau era fill d'un anterior matrimoni de Jaume, en una altra localitat, ja que els tres fills que tingué a Mataró amb Eulària moriren abans del 1700. Pau Mascort consta com a escrivent fins al 1704, on ja hereu de Jaume surt com a pagès de Mata[27]. Posteriorment, ja difunt, consta com a notari el 1722, en el matrimoni d'un fill seu de nom Josep[28], i el 1744 en la defunció de la seva esposa Maria[29]. Pau moria el 1709, «Obit de Pau Mascort, pagès de la parròquia de Mata, terme de la ciutat de Mataró. No rebé ningun sagrament ni feu testament. Morí de una basca. Fonch enterrat a St. Miquel de Mata»[30], recuperant el costum d'enterrar-se a Mata.

El 1710 es féu inventari dels seus béns[31], el qual és força interessant ja que ens descriu una mica la masia antiga. En els baixos ens descriu l'entrada, la cuina i el celler. En el pis descriu la sala, «una cambra de dita casa que te un finastró a la part de Mataró», i «una altra cambra que dóna la finestra de la part del mar». És interessant que en descriure el celler ens parla tan sols de «un tros de premsa sense caragols», fet indiscutible del decaïment del mas, que ni tan sols tenia l'utillatge bàsic per fer vi. Era, per tant, una masia que s'havia fet molt petita pels temps que corrien i per la importància que havia assolit.

ELS POU ES FAN AMB EL MAS.

En morir Pau sense fer testament es féu un procés per la seva herència, en la qual el batlle de la ciutat de Mataró nomenà com a tutors dels seus fills impúbers Salvador Arnau i Major del Castell, pagès de Mata, i Antoni Mascort, mestre fuster, germà del Dr. Jaume Mascort. Antoni Mascort era el primogènit del matrimoni entre Antoni Mascort i Maria Sala. Es casà el 1671 amb Àngela Riera, filla de l'escultor de Mataró Antoni Riera i germana del també escultor Marià[32]. Antoni Mascort col·laborà en la fàbrica del retaule del Roser, junt amb el seu cunyat Marià i el seu sogre Antoni[33]. Aquests tutors vengueren el mas Mascort amb la seva gleva de terra a Joan Pou, mercader de Mataró; «comprar perpetuament, tota aquella casa y Mas dita d'en Mascort de Mata, ab sa hera al devant de dita casa y pou, juntament ab la gleva o quintanas de terra al devant y darrera de dita casa contiguas, de tinguda de vint quarteras de sembradura, poc mes o menos, ab difarents arbres en dita gleva o quintanas plantats y radicats, en la qual és construida dita casa, pou y hera, part y per la major part campa y herma, y part y per la menor part de vinya plantada, juntament ab lo alou y directa senyoria...totas las quals coses los pubills fills y hereus de Pau Mascort, quondam, pagès de la Parròquia de Sant Martí de Mata». El preu de la venda fou de tres mil lliures barcelonines. Dos mesos més tard, també li vengueren l'altra peça de terra que quedava de l'herencia de Pau, dita «la Fornenca»[34]; «tota aquella pessa de terra, part viña plantada y part boscosa, de cavadura de coranta a sinquanta jornals, situada en lo lloch nomenat la Fornenca», pel preu de 500 lliures barcelonines. Finalment Joan Pou comprà una altra peça a Miquel Catà, pagès de Mataró[35]; «tota aquella pessa de terra, part de viña plantada y part bosca, de cavadura de 12 jornals, ab alguns pins y alsinas», aclarint-nos que és a prop de la

gleva del mas Mascort. El preu de la compra fou de 265 lliures barcelonines. Amb aquestes compres, Joan Pou engrandia el mas.

Joan Pou era un mercader de Mataró, fill de Pere Màrtir Pou, adroguer, també de Mataró, i d'Emerenciana Ribau, de Barcelona. L'avi de Joan fou Montserrat Rolf, negociant, fill del notari de Granollers Esteve Rolf. Aquest es casà amb la pubilla de Joan Pou de la Sínia el 1613[36]. Els Pou vivien en una casa que ocupava la plaça del davant de Santa Maria, la qual fou comprada i enderrocada pel Consistori de la ciutat el 1826[37]. En el testament de Pere Màrtir, fet el 1685, demana ser enterrat «en la tomba o vas de casa mos pares», de Santa Maria de Mataró. Fa hereu universal el seu fill Joan, adroguer[38].

Aquests Pou, com he dit, eren els descendents de la influent i poderosa família dels Pou de la Sínia, cabdals en el desenvolupament del Mataró dels segles XV i XVI[39]. Joan es casà per primer cop el 1688 amb Teresa, filla del negociant de Mataró Joan Torner[40]. En aquests moments Joan constava com a adroguer, igual que el seu pare. Amb Teresa tingué set fills, fins que aquesta morí el 1704[41]. Vuit mesos després es tornava a casar amb Maria, filla de Francesc Català i Modolell, pagès de Valldeix[42]. Amb Maria tingué tres fills més. En aquests moments encara constava com a adroguer, tot i que està esmenat posteriorment i canviat per mercader. És lògic suposar que essent Joan Pou una persona rica i influent es decantés per l'ofici de mercader, que proporcionava més prestigi i més diners. Analitzant els cadastres, observem que el 1719 era el catorzè màxim contribuent, passant al dotzè el 1725. Els seus hereus arribaren a l'onzè el 1753 (Joan Pou i Torner) i començaren a recular fins al quinzè lloc el 1784, catorzè el 1808 i divuitè el 1815 (Mariano Pou i Ramis). Això denota clarament el procés d'enriquiment fins a mitjan del 1700 i l'inici de la davallada a partir de llavors[43].

Joan féu el seu primer testament el 1695, en perfecta salut, i anomenà llavors hereu el seu primogènit Pere Màrtir[44]. Posteriorment testà definitivament el 1734[45]. Demanà ser enterrat a Santa Maria «en la tomba tinch construida devant la capella del St. Àngel Custody de la Iglésia Parroquial de la present ciutat» (segons Ferrer i Clariana, actualment és la capella de Nostra Senyora de Montserrat), i també que se li celebressin 400 misses de sis sous cadascuna, «çò és, doscentas en la dita Iglésia Parroquial de la present ciutat, cent en dit convent de St. Joseph, ÿ las restants cent en lo convent de Nostra Sra. de Esperansa de Pares Caputxins de Mataró». Lega als tres fills seus, Pere Màrtir, Josep i Mariano, i a la seva esposa Maria Català, «en paga de tots drets de llegítima paterna y altres ...en mos bens doscentas doblas en or de Espanya» (això suposa, aproximadament, 1.500 lliures barcelonines per a cadascú, que sumades fan 6.000 lliures, el doble del que Joan Pou pagà pel mas, fet que demostra l'enorme potencial econòmic de Joan Pou), i fa hereu seu universal Joan Pou i Torner. És realment interessant la disposició sobre el mas de Mata: «Nés la mia voluntat e intenció que la casa, terras, vinyas y demés drets y pertinències

de aquella, que vuy dia tinch y poseesch en lo veynat de Mata... que dit Joan mon fill hereu expressat, no la tinga a sas libres voluntats, sinó que aquella estiga enterament subgecta al vincle fide y commis particular que per dit efecte ordeno y disposo, ab forma seguent, y és que després de la mort de dit Joan, la casa, terras y demés sien hereus los fills naturals y descendents perpetuament... amb ordre de primo genitura y masculinitat, y faltant dit Joan, los fills, nets y descendents a ells substituesch, y a my en dita casa, terras y demés, hereu instituesch a Pere Màrtir Pou y Català, fill meu». Segueix citant tots els altres fills i filles seus, per ordre de primogenitura i masculinitat, signe inequívoc de la importància que tenia per a ell la seva casa de Mata que en cap cas no volia que fos venuda, sinó assegurar-se que seguís en mans dels seus descendents.

Vista de la façana principal de la masia.

Joan Pou i Torner era el fill gran del primer matrimoni de Joan Pou Ribau, i es casà, el 1725,[46] amb Margarida, filla de Gerònim Ferrer, botiguer barceloní, i de Maria Català i Modolell, que aleshores era muller del seu pare Joan, tal com he dit. Fou castlà (era qui tenia el govern i la jurisdicció d'un castell i castellania, sense cap dret sobre el domini útil) del terme de la Guàrdia Lada, Montoliu de Segarra. Pel que sembla, els Pou feia temps que tenien aquesta castlania, com ho demostra el document d'arrendament que féu Joan Pou Torner, per termini de dos anys, del delme de dit terme el 1754[47]: «ha arrendat... lo delme de vi, blat, ordi, llegums, altres grans y cosas que se acostuma y ha acostumat pagar y prestar delme en la parroquial y terme del dit lloch de la Guàrdia de Cervera, y dit Joan Pou y sos predecessors han fins avui acostumat rebrer». Era una important font d'ingressos, com demostra el fet que l'arrendament anual pugés la important suma de 480 lliures. Joan Pou testava el 1760[48], deu dies després de la mort de la seva esposa i sense fills, i nomenava hereu seu, després d'instituir «a mos fills, que de legítim y carnal matrimoni en tot cas Déu me donara», el seu germà Pere Màrtir Pou i Català. Igual que el seu pare, mana que li siguin celebrades 500 misses, a més de deixar 60 lliures a l'hospital i 25 lliures a la congregació dels Dolors. Inclou també que «la casa que jo tinch en la present ciutat y plasseta nomenada den Pou, en la que actualment habito» quedi inclosa en el vincle de la torre de Mata.

Pere Màrtir Pou i Català era el primogènit del matrimoni entre Joan i Maria Català (no l'hem de confondre amb Pere Màrtir Pou i Torner, primer hereu de Joan, que morí infant). Es casà molt tard, el 1768, als 60 anys d'edat[49], no sabem si forçat per haver estat instituït hereu. La seva muller Josefa era filla de Francesc Ramis, Ciutadà Honrat de Barcelona, resident a Sant Celoni. Tingueren dos fills, Maria (que morí al cap de dos dies) i Josep Marià, que fou qui el succeí. Pere Màrtir testava el 1774 al notari Joseph Serra, instituint hereu el citat Josep Marià. En fer-se l'inventari dels seus béns[50] consten la casa del davant de Santa Maria «tota aquella casa ab tres portals, en la plassa pública dita de España obrints» junt amb una altra al costat «casa de un cós situada en la mateixa plassa de España que, a titol de lloguer, habita Francesc Massuet, adroguer». La casa de l'esmentada plaça, on habitava, era plena de mobles bons, quadres, moltes joies (or, diamants, robins...) i una llibreria amb cent-cinc volums entre d'altres coses, constatant el bon nivell econòmic i cultural del finat. El que és més espectacular és la dimensió que havia adquirit el mas de Mata, amb tretze peces de terra de vinya, oliveres, horta, bosc i erms, que en conjunt sumaven 23 quarteres i 466 jornals d'home de foditura (que equivalen a 116,5 quarteres). La meitat d'aquesta ampliació fou feta pel propi Joan Pou i Ribau, per bé que no tot, tal i com ens assenyala l'acte d'arbitrarietat del 1821 del qual parlaré més endavant. El mas de Mata tornava a ser un dels més importants de Mataró.

Pere Màrtir tenia un germà, Mariano, que era prevere de la catedral de Barcelona. En el seu testament fet el 1775[51], demana que «quant vinga lo cas de la beatificació del venerable Dr. Joseph Oriol se depositen mil lliures per la construcció

d'un retaule per la veneració de dit venerable en la referida Iglésia Parroquial de Mataró, posant en ell com a objecte principal sa imatge y en lo remate de dit altar, la de St. Vicens Paül que tinch en lo oratori de ma casa». Pel que consta d'una àpoca del 1826[52], «per falta de diners y bens del preindicat Ylustre Sr. Dn. Mariano Pou no se ha pogut donar compliment a la memorada disposició testamentària».

Josep Marià Pou i Ramis féu carrera militar. El 1792 era nomenat Ciutadà Honrat de Barcelona i el 1805 el trobem com a diputat del Comú[53]. A l'hora de morir, estant «de guarnición en la Villa y Corte de Madrid» era «Coronel de los Reales Ejércitos, agregado al Regimiento del Señor Infante don Carlos y Cavallero de la Real y Militar Orden de San Fernando», tal i com consta en el seu testament en poder del seu cosí germà, el notari de Llavaneres Josep Sagarra i Ramis, el 1809[54]. En aquells temps era «Theniente Coronel de los Reales Ejércitos y Comandant del Tercio de voluntarios de Mataró nº 8... hallándome delante del enemigo y por consiguiente estar mi vida con mayor exposición por los acasos de la guerra». Aquest testament fou escrit en el campament del Rocar, a les alçades de Santa Coloma de Farners. Després de moltes causes pies demana que un cop mort «mi cuerpo sea amortajado con mi propia uniforme e insignas militares que me correspondan, y un escapulario de la Virgen Santísima en el Misterio de su Purísima Concepción; y sea sepultado en una capilla que se fabrique baxo el título del expresado misterio, en el lugar dicho la Murmuria en la Ciudad de Mataró, o bien en otro campo santo que destine la Policía de la expresada ciudad. Queriendo que la capilla tenga todo el decoro que se merece un lugar donde se celebra el Santo Sacrificio de la Misa... la loza que cubra mis huesos o cenizas, quiero que contenga esta inscripción: Hombre libre. Si te paras, atiende que esta loza cubre las cenizas *de un patriota que nació, vivió y murió español.* Si eres cristiano reza por él.» (Crec que aquesta capella no es va arribar a construir). Realment era tot un idealista. També deixa a «mi ahijado Fernando Ribas, hijo del actual masovero de la Torre de Mata, Thomàs Ribas y de Magdalena, cien libras catalanas...». Finalment fa hereu del que resti l'Hospital de Sant Jaume i de Santa Magdalena.

ELS DARRERS PROPIETARIS DE CAN POU

Després de la seva mort, l'any 1821,[55] els seus marmessors Dr. Marià Sanabre, rector de Santa Maria de Mataró i Josep Sagarra i Ramis signaren un acte d'arbritratge amb Josep Antoni Peradejordi, advocat representant de Joan Ribera. Aquest últim, veí de la ciutat de Liorna (a la Toscana, Itàlia), era besnét d'Emerenciana Pou i Torner, muller de Francesc Fornés. «En atención à que por haber fallecido sin hijos el Dn. José Mariano Pou y Ramis se ha purificado à favor del expresado Dn. Juan Ribera el fideicomiso dispuesto por Dn. Juan Pou padre de la nombrada Emerenciana, con su último testamento... en aquella casa solar con su gleva de tierra, piezas y pertenencias de la misma, sitas dichas casa y piezas en el Vecindario de Mata sufragánea de la Parroquial de esta Ciudad, por cuyo motivo debe procederse à la separacion de las que sean pertenecientes al vínculo, de las otras que en la actualidad estan unidas à aquella hacienda y fueron adquiridas por los sucesores del vinculador». Tres mesos després s'aprovava el lliurament del mas juntament amb set peces de terra a Joan Ribera[56].

Vista de la part posterior de la masia des de l'autopista A-19.

Joan Ribera, natural de Longone, a l'illa d'Elba (Itàlia), era fill de José Ribera i Flavia Bagalà, tal i com consta en el registre del seu òbit[57], i estava casat amb Irene Ferreni. Es va establir a Mataró. El 1870, el seu fill Josep va anar al jutjat per certificar la seva mort i possessionar-se dels béns del seu pare. Joan no va deixar cap més fill, i ni tan sols féu testament.

Els Ribera s'havien endeutat molt a partir del 1865, i la situació es féu insostenible el 1878. Dos dels seus creditors havien pres la via judicial i això els obligà a intentar una subhasta voluntària del mas de Mata[58].

El text d'uns anuncis al *Diario de Barcelona* deia: «A voluntad de su dueño y bajo el pliego de condiciones que obra en poder del notario de Barcelona don Jaime Burquerol, se rematará el dia quince de abril próximo y hora de las once de la mañana, una heredad situada en el término municipal de Mataró, dotada actualmente, á pesar de la extraordinaria sequía, de unas diez plumas de agua, medida de Mataró. Dará detalles de la finca don Ramon Isern, que vive en Mataró, calle de Santa Maria»[59].

En total el deute pujava a 71.500 pessetes, acreditades a onze diferents creditors. Dos dies abans de la data de la subhasta en va desistir, per no haver-hi ningú interessat. Ara calia fer una subhasta judicial, amb la qual cosa el valor baixaria a les dues terceres parts. Per evitar-ho, Joan Ribera va pactar amb el senyor Antoni Regàs i Anglada, industrial i propietari, que era l'únic dels creditors que no li reclamava el deute, la venda condicional del mas i de tres peces de terra sota un préstec de 64.360 pessetes, al 6% anual. Si en el termini d'un any no li retornava, es faria efectiva la venda per un preu total de 90.000 pessetes. Per veure l'enorme valor que tenia el mas direm, a títol informatiu, que en el mateix any 1878 es venia una casa al carrer del Carme per 2.200 pessetes, al carrer del Torrent per 4.000 pessetes i al carrer Barcelona per 6.650 pessetes. Arribat el termini, i en no retornar el préstec, Antoni Regàs prengué possessió del mas[60].

El mas va continuar en mans dels Regàs, començant pel fill d'Antoni, Francesc Regàs Bruguera (1884-1918), quan aquest morí el 1901. Després a Antoni Regàs Turró (1906-1946), fill de l'esmentat Francesc, amb la seva mare Josefa Turró Garriga com a usufructuària. Finalment els dos fills d'Antoni el vengueren a Urbanizadora del Maresme el 1974.

* * *

Finalment, afegirem que s'ha de tenir en compte que des que el mas passà en mans dels Pou, els senyors ja no hi residiren més, com a molt a l'estiu. Per tant, sempre foren masovers els qui hi habitaren. El primer del qual tenim referència fou Esteve Filbà, el 1719, poc després de comprar-la Joan Pou[61]. Seguidament, cap al 1766, els masovers eren Gabriel Cañella, la seva muller Margarida i dos fills[62]. En aquells temps, els contractes de parceria solien durar quatre anys, i sovint eren contractes privats. Precisament hem localitzat una anul·lació notarial d'un d'aquests contractes fet el 1781 per Josefa Ramis al parcer Cabot[62]. El 1809, tal i com he comentat, s'hi estaven Tomàs Ribas, la seva muller Magdalena i el seu fill Ferran. Els Ribas els trobem fins al 1849. Posteriorment, ja a finals de segle, hi habitava la família Rodon Noms, que als volts dels anys 20 marxaren a la Torre Llauder. Fou en aquell moment quan hi entrà la família Castells Baró, naturals d'Argentona, que havien fet de masovers de can Llauder. Una filla del matrimoni, la Pepeta, es casà amb Juan Llibre Julià el 1939, i s'hi estigueren fins a les darreries dels quaranta. Foren els últims masovers fixos de la masia.

La Pepeta Castells va arribar al mas amb uns quatre anys. Recorda que per anar a l'escola prenien el camí que passava pel castell, esmerçant-hi una hora (era l'antic camí públic que unia Mataró amb Llavaneres). Llavors tot el que cultivaven era horta, i el seu pare baixava cada dia amb carro a la plaça Gran per vendre-hi. Quan tenien molt de producte, anava fins al Born (vuit hores de viatge solament per anar). A l'estiu pujaven a les golfes el menjar del bestiar per a passar l'hivern, i a voltes, en la gruta, guardaven la mongeta tendra per tal que no s'assequés. Més endavant, amb el seu marit, arribaren a tenir una quinzena de vaques i una lleteria al carrer Fray Luís de León núm. 37. Els senyors Regàs hi pujaven cada estiu a passar-hi un mes, i rarament algun altre cap de setmana. En la capella es venerava una imatge de fusta de sant Antoni, de més d'un metre d'alçada, que fou cremada durant la guerra (segurament aquesta advocació començà en el moment en què el senyor Antoni Regàs comprà la finca).

La mina donava molta aigua durant l'època bona, però a causa de la poca capacitat del safareig, a l'estiu en mancava força (la meitat de l'aigua fou venuda a l'horta d'en Dorda).

A la gran propietat treballaven més d'una dotzena de parcers en les vinyes, i tot el vi s'havia de fer al celler de la casa, amb una vella premsa rodona encara existent. El motiu era que la propietat se'n quedava una meitat. Com que als parcers no els sortia a compte, passada la guerra civil s'abandonaren quasi totes les vinyes.

Enric Subiñà i Coll

NOTES.

1.- ROSER SALICRÚ I LLUCH, «El Directori del Pàrrocho de Damià Sumalla. Esbós d'una estructura i organització parroquial al darrer terç del segle XVIII: Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 30 (Mataró, gener 1988).

2.- JOSEP M. GAVÍN I BARCELÓ, *Inventari d'esglésies. Maresme*, Arxiu Gavín (Barcelona 1981).

3.- Arxiu de la Corona d'Aragó (= ACA). Batllia General, BF. 3, 30 abril 1369.

4.- CORAL CUADRADA I MAJÓ, *El Maresme Medieval: Hàbitat, Economia i Societat, segles x-xiv*, Premi Iluro 1987, Editorial Rafael Dalmau, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1988), p. 251.

5.- CORAL CUADRADA I MAJÓ, *El Maresme Medieval...*, p. 79.

6.- ACA, Arxiu Notarial de Mataró (=ANM), 434, Notari Martí Simon, 24 juny 1710.

7.- ACA, ANM, 1646, Testaments segle XV, 29 juliol 1441.

8.- ACA, ANM, 1646, Testaments segle XV, 4 agost 1449.

9.- ACA, ANM, 1646, Testaments segle XV, 7 agost 1449.

10.- Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró (=MASMM), Pergamins, A/00027 (9 novembre 1500).

11.- ACA, ANM, 1207, Testaments 1537-1541 (16 febrer 1537).

12.- Arxiu de la Catedral de Barcelona, Llibre d'Esposalles núm. 16 (23 novembre 1514).

13.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre de Baptismes núm. 1, foli 10 (23 setembre 1516).

14.- MASMM, Pergamins, A/OOO32 (29 octubre 1547 i 19 febrer 1549).

15.- ACA, ANM, 1208, Testaments 1541-1556 (20 novembre 1546).

16.- ACA, ANM, 996, Notari Gabriel Morera, 23 març 1588.

17.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre de Matrimonis núm. 1, foli 53 (13 febrer 1605).

18.- ACA, ANM, 1633, Capítols Matrimonials segle XVII, 4 agost 1604.

19.- ACA, ANM, 1661, Testaments 1650-1659, 2 juliol 1650.

20.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre de Matrimonis núm. 2, foli 116 (21 octubre 1640).

21.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre de Funerària núm. 8 (31 desembre 1652).

22.- MASMM, Documentació Notarial, Inventaris 7 (18 setembre 1657).

23.- MASMM, Documentació Notarial, Testaments i escriptures 1 (27 juny 1700).

24.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre de Matrimonis núm. 3, foli 79 (10 agost 1671).

25.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre de Baptismes núm. 9, foli 18 (25 maig 1695).

26.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre de Baptismes núm. 7, foli 211 (19 febrer 1676).

27.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre de Baptismes núm. 9, foli 320 (18 agost 1704).

28.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre de Matrimonis núm. 5, foli 34 (19 abril 1722).

29.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre d'Òbits núm. 2, foli 5 (15 març 1744).

30.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre de Funerària núm. 19 (29 desembre 1709).

31.- MASMM, Documentació Notarial, Inventaris 9 (4 gener 1710).

32.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre de Matrimonis núm. 3, foli 79 (10 agost 1671).

33.- AURORA PÉREZ SANTAMARIA, «El retaule del Roser de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 30 (Mataró gener 1988).

34.- Document facilitat pel senyor Joaquim Aguilar, 22 agost 1710.

35.- Document facilitat pel senyor Joaquim Aguilar, 8 desembre 1710.

36.- Arxiu Catedral de Barcelona, Llibre d'Esposalles núm. 66, foli 239 (11 gener 1613).

37.- ALBERT GARCIA I ESPUCHE, MANUEL GUÀRDIA I BASSOLS, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, Col. Caps de Bou núm. 11. Patronat Municipal Cultura, Editorial Altafulla (Mataró 1989), p. 128.

38.- ACA, ANM, 1665, Testaments 1680-1694 (7 febrer 1685).

39.- GARCIA I ESPUCHE, GUÀRDIA I BASSOLS, *La construcció d'una ciutat...*, op. cit.

40.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre Matrimonis 3, foli 246 (7 juny 1688).

41.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre Funerària 18 (16 juliol 1704).

42.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre Matrimonis núm. 4, foli 102 (10 març 1705).

43.- Arxiu Municipal de Mataró (=AMM), Cadastres i contribucions, anys 1719, 1725, 1753, 1808 i 1815 respectivament.

44.- ACA, ANM, 448, Notari M. Simon, 21 maig 1695.

45.- ACA, ANM, 609, Notari Salvador Mataró, 15 febrer 1734.

46.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre Matrimonis núm. 5, foli 78 (9 setembre 1725).

47.- ACA, ANM, Notari Bonaventura Català, 16 juliol 1754.

48.- ACA, ANM, Notari Bonaventura Català, 25 gener 1760.

49.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre Matrimonis núm. 7, foli 192 (2 agost 1768).

50.- ACA, ANM, 817, Notari Josep Serra, 11 gener 1775.

51.- MASMM, Documentació Notarial, Testaments i escriptures 1 (12 novembre 1797).

52.- MASMM, Documentació Notarial, Testaments i escriptures 1 (16 desembre 1826).

53.- PERE MOLAS I RIBALTA, *Societat i poder polític a Mataró, 1718-1808*, Premi Iluro 1972, Editorial Rafael Dalmau, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1973).

54.- Arxiu Històric Comarcal de Mataró, Arxiu Notarial del districte de Mataró (=AHCM, AN). Notari Josep Sagarra, 21 novembre 1809.

55.- AHCM, AN. Notari Josep Sagarra, 10 abril 1821.

56.- Registre de la Propietat de Mataró, Tom 38, foli 94 (8 octubre 1864).

57.- MASMM, Llibres Sagramentals, Llibre d'Òbits núm. 13, fol. 101 (12 gener 1613).

58.- AHCM, AN. Notari Miquel Tuñí, 21 abril 1878.

59.- Arxiu Històric Municipal de Barcelona, *Diario de Barcelona*, 13/4/1879, p. 4.454".

60.- AHCM, AN. Notari Miquel Tuñí, 22 juliol 1879.

61.- AMM, Cadastres i Contribucions, any 1719.

62.- MASMM, fons Aguilar.

63.- ACA, ANM, 952, Notari Vergés, 7 novembre 1782.

Vull agrair al senyor Joaquim Aguilar la seva col·laboració per haver-me facilitat la documentació núm. 6, 34 i 35.

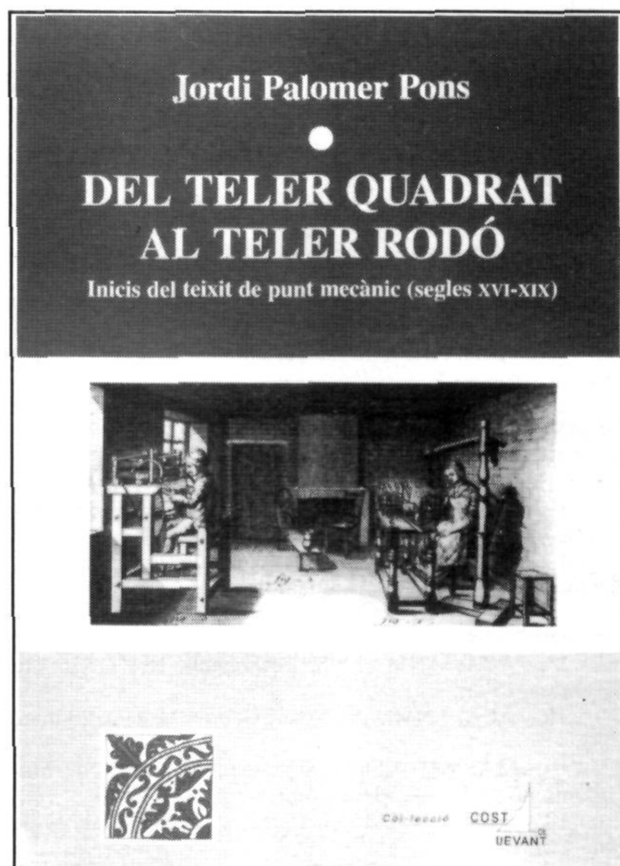
Així mateix agraeixo a la propietat i molt concretament al senyor Josep Serra i Ejarque les facilitats donades per visitar can Pou.

RECURSOS

NOTÍCIA DE PUBLICACIONS RECENTS

JORDI PALOMER PONS

Del teler quadrat al teler rodó. Inicis del teixit mecànic (segles XVI-XIX)
(Argentona 1997).

Es tracta d'una suggestiva contribució al coneixement dels primers temps del teixit de punt i del procés de mecanització a casa nostra, que comprèn des del segle XVI a mitjan segle passat. L'autor ha realitzat una exhaustiva recerca dels antecedents publicats pels autors de l'època, tot afegint-hi bastants dades més, producte de la investigació directa a arxius locals. Una tasca, doncs, laboriosa, indispensable per a aprofundir el tema i tanmateix assolida amb uns bons resultats.

La part bàsica del treball es concreta a l'entorn d'unes poblacions catalanes, a les quals la producció de teixits de punt prengué una certa importància. Ens referim a Barcelona, Banyoles, Girona, Olot, Puigcerdà, Llívia, Vic, Berga, al costat de les quals no hi havien de mancar les poblacions del Maresme, com Calella, Canet de Mar, Arenys de Mar i òbviament Mataró. Per tant, el treball de Jordi Palomer no tan sols té un interès general, sinó que els interessats de cadascuna de les susdites localitats hi trobaran dades de prou interès per a eixamplar el coneixement de llur passat històric pel que fa a la indústria del teixit de punt. En el cas de Mataró, per exemple, tots sabem el relleu que va adquirir la indústria de la malla, i la influència que més endavant exerciria en el desenvolupament econòmic de la població.

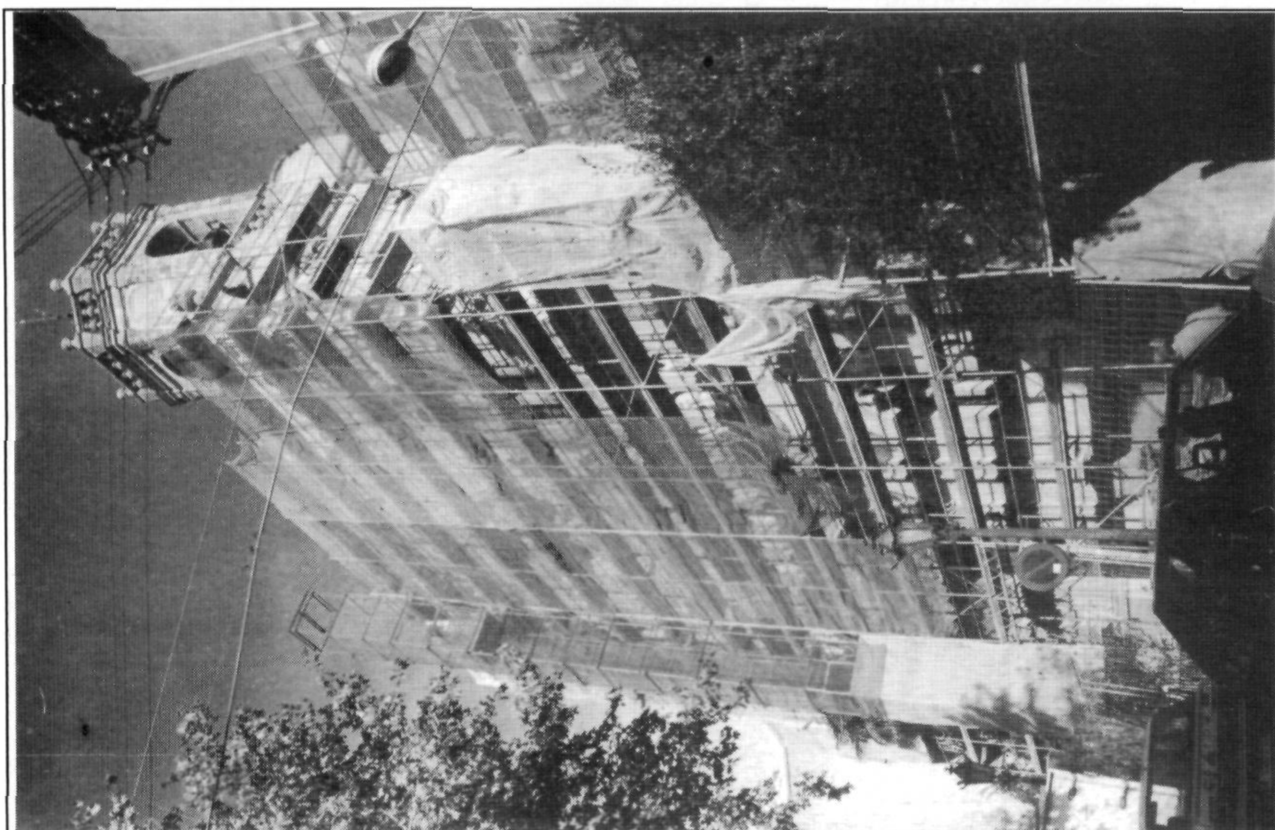
Palomer, a més, ens dóna a conèixer, en molts casos, els artesans, sobretot els mitgers de cotó, que movien els primitius telers quadrats per a la fabricació de mitges a les poblacions estudiades, llur producció, operaris amb què comptaven, sistemes de comercialització del producte, agremiació de l'ofici, etc., sense oblidar el tema de la mateixa construcció dels telers amb tota la problemàtica que això comportava a l'època.

És, doncs, un llibre indispensable per a veure de conjunt com arrelà i prosperà a casa nostra una especialitat tèxtil prou complexa com la dels telers quadrats, uns enginys que amb algunes successives modificacions foren la base d'una indústria artesanal florent, i que aguantaren fins a mitjan segle passat, moments en què el teler rodó amb la seva ràpida expansió vingué a ferlos obsolets.

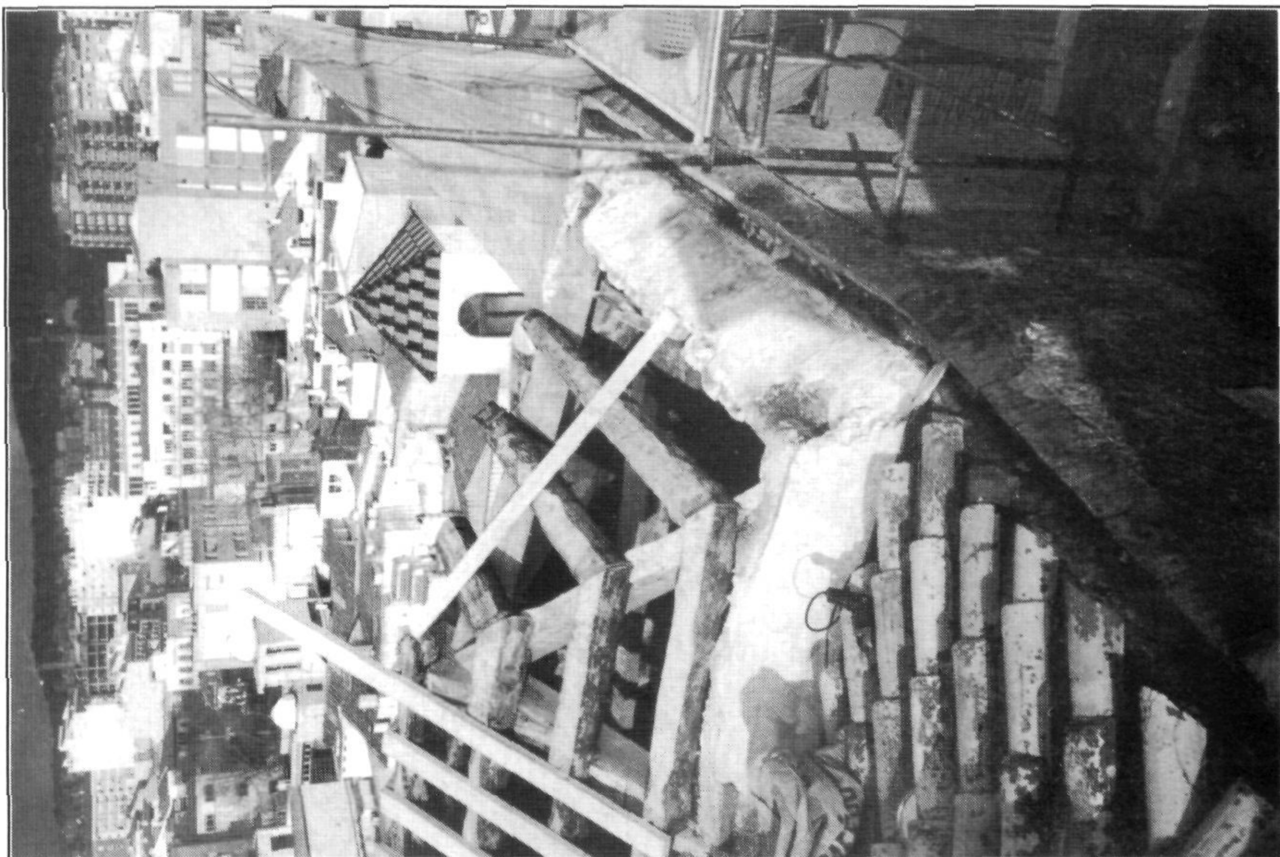
J. Ll.

— DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA —

Detall del mal estat de la façana de Santa Maria abans de la restauració. Fotografia Masachs. MASMM Arxiu d'imatges.

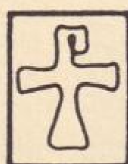
Obres a la façana de Santa Maria (desembre 1996). Fotografia Miquel Sala. MASMM Arxiu d'imatges.

Substitució de l'estructura de la teulada petita sobre façana (gener 1997). Fotografia Manel Salicrú i Puig. MASMM Arxiu d'imatges.

La façana de Santa Maria restaurada (juliol 1997). Fotografia Masachs. MASMM Arxiu d'imatges.

Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró

amb la col.laboració del
Servei d'Arxius del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya